

OTDK DOLGOZAT

Schuszter Tamás
BA
Uhrin Ákos

2013

Egy érdek két irányból, vagy egy irányból két érdek?
Az USA segélyezési politikája

An Interest from Two Directions or Two Interests from One Direction?
The Aid Policy of the USA

Kézirat lezárása:
2012. november 5.

TARTALOMJEGYZÉK

Bevezetés (Schusztter Tamás).....	1
1. Általános segélyezési tendenciák (Schusztter Tamás)	5
1.1. A segélyezés volumene napjainkban	5
1.2. A segélyek elosztását meghatározó tényezők.....	11
2. Az Amerikai Egyesült Államok segélyezési politikája (Uhrin Ákos)	17
2.1. Az Amerikai Egyesült Államok segélyezési rendszere.....	17
2.1.1. Történelmi áttekintés	17
2.1.2. A segélyezés csatornái: a finanszírozási ügynökségek.....	18
2.2. Az Amerikai Egyesült Államok segélyezési politikájának jellemzői	21
2.2.1. AUSAID és a 2013-as amerikai segélyezési költségvetés.....	21
2.2.2. A Hivatalos Fejlesztési Támogatás.....	25
2.3. Az Amerikai Egyesült Államok segélyezési politikájának kritikái.....	28
3. Az Aid for Trade (Schusztter Tamás)	33
3.1. Az Aid for Trade kezdeményezés	33
3.1.1. Az Aid for Trade támogatási területei	34
3.1.2. A 2012-2013-as Aid for Trade munkaprogram	36
3.2. Jelenlegi Aid for Trade tendenciák.....	37
3.3. Az Aid for Trade lehetséges gazdasági hatásai	40
3.3.1. Az Aid for Trade, mint a gazdasági növekedést és kereskedelem bővítést elősegítő támogatásrendszer	42
3.3.2. Az Aid for Trade általános kritikái	45
3.4. Az Aid for Trade nagyságát befolyásoló tényezők	47
4. Az USA-ból kiáramló ODA és az Aid for Trade segélyezés: a motivációk és érdekek elemzése (Schusztter Tamás és Uhrin Ákos).....	50
4.1. A vizsgálatot nehezítő tényezők	51

4.2. A felhasznált indikátorok.....	53
4.2.1. Metrikus változók	53
4.2.2. Kategoriális és dummy változók.....	56
4.2.3. Az Aid for Trade mérésére szolgáló indikátor.....	58
4.3. A vizsgálat módszertana	59
4.4. A vizsgálat eredményei	61
4.4.1. Varianciaanalízis.....	61
4.4.2. Korrelációs számítás.....	69
5. Összegzés (Schusztér Tamás és Uhrin Ákos)	73
Felhasznált irodalom	76
1. Melléklet.....	I
2. Melléklet.....	V

TÁBLÁZATOK JEGYZÉKE

<i>1. táblázat</i>	Az Amerikai Egyesült Államok segélyezési költségvetése 2013-ban (nem teljes körű), milliárd USD.....	23
<i>2. táblázat</i>	A vizsgált időszak kijelölésének meghatározása	52
<i>3. táblázat</i>	A szövetségi lét hatása az USA-ból kiáramló Aid for Trade és ODA nagyságára az egyes időszakokban	60
<i>4. táblázat</i>	A fegyveres konfliktusok hatása az USA-ból kiáramló Aid for Trade és ODA nagyságára az egyes időszakokban	62
<i>5. táblázat</i>	A fegyveres konfliktus és az USA-ból kiáramló Aid for Trade és ODA kapcsolatának erőssége és magyarázó ereje.....	62
<i>6. táblázat</i>	A kontinens szerinti elhelyezkedés hatása az USA-ból kiáramló Aid for Trade és ODA összegekre az egyes időszakokban	63
<i>7. táblázat</i>	A fogadó ország tengerparttal való ellátottságának hatása az USA-ból kiáramló Aid for Trade és ODA nagyságára az egyes időszakokban.....	64
<i>8. táblázat</i>	A fogadó ország világbanki jövedelmi besorolásának hatása az USA-ból kiáramló Aid for Trade és ODA nagyságára az egyes időszakokban.....	65
<i>9. táblázat</i>	A fogadó ország LDC besorolásának hatása az USA-ból kiáramló időszaki AfT és ODA nagyságára	65
<i>10. táblázat</i>	Az egyes metrikus változók hatása az USA-ból kiáramló AfT és ODA összegére nézve az adott időszakokban	68
<i>11. táblázat</i>	Az AIDS halálozások hatása az adott időszaki ODA és Aid for Trade összegek alakulására	69

ÁBRAJEGYZÉK

1. ábra	A globális Hivatalos Fejlesztési Támogatás összege, 2002-2010 (millió USD, 2010-es árakon).....	10
2. ábra	Az összes donor ország által juttatott segély nagysága a fejlődő országok GNI százalékában 2004-2010	11
3. ábra	Az Amerikai Egyesült Államok által gazdasági célokra kiutalt segélyek (kötelezettségvállalások) megoszlása finanszírozási ügynökségek szerint 2010-ben (százalék)	19
4. ábra	Az Amerikai Egyesült Államok által legnagyobb mértékben támogatott államok 2010-ben (kötelezettségvállalások, milliárd USD)	22
5. ábra	A tíz legnagyobb nettó ODA kibocsátó ország 2010-ben (millió USD, folyó áron).....	25
6. ábra	Az USA által kifizetésre került ODA nagysága, 2005-2010 (millió USD, 2010-es konstans árakon).....	26
7. ábra	Az USA hozzájárulása a fejlődő országokba juttatott ODA-ból a fejlődő országok GNI százalékában, 2004-2010	27
8. ábra	Az USA-ból áramló ODA megoszlása földrajzi régiók szerint, 2004 és 2010 (százalék)	28
9. ábra	Az Aid for Trade keretében nyújtott segélyek volumenének alakulása, 2002-2010 (millió USD, folyó áron)	37
10. ábra	Az USA-ból érkező Aid for Trade mennyiségének alakulása, 2002-2010 (millió USD, folyó áron).....	38
11. ábra	Az USA által vállalt Aid for Trade költséghányad a többi donorhoz viszonyítva, 2002-2010.....	39
12. ábra	Az USA által vállalt költséghányad az Aid for Trade esetében, 2002-2010 (százalék)	40

„A külföldi segélyeket nem tekinthetjük úgy, mint egyfajta balsiker,
de úgy sem, mint valamiféle csodaszer.
Sokkal inkább úgy, mint az amerikai politika egyik fontos eszköze,
mely kiszolgálja mind az USA, mind a világ érdekeit,
ha bölcsen irányítják és kezelik.” (Lee H. Hamilton)

BEVEZETÉS

A *globalizáció*¹ napjainkban rohamos sebességgel terjed. Világunk minden részletét áthatja, hatása tovagyűrűzik. A „világméretűvé válás” mára életünk elfogadott, szerves részévé vált, melynek következményeivel számolnunk kell. A globalizációs folyamat óriási mértékben alakította át az egyes országok kereskedelmét és gazdaságát is. Ennek eredményeképpen ma már nem beszélhetünk olyan nemzetállamokról, amelyek képesek lennének teljes egészében függetleníteni magukat a világ többi országának pénzügyi, gazdasági, jogi és politikai hatásaitól. A Föld országainak összekapcsolódása tehát megkérdőjelezhetetlenné és kimutathatóvá vált. A kialakult *interdependenciák* az évek során elmélyültek és kiegészültek a multinacionális- és transznacionális vállalatok interkontinentális kapcsolatrendszerének további terjeszkedésével, a fogyasztói igények nagymértékű megnövekedésével, az infokommunikációs technológia óriási ütemű fejlődésével, melyekre mind a liberalizációs törekvések, mind az országhatárok „eltűnése, elhomályosodása” óriási hatással volt.

Annak ellenére tehát, hogy a Föld „zsugorodik”, a *globális problémák*² köre mégis mindinkább kiszélesedett az elmúlt időszakban. A második világháborút követően kialakult nemzetközi szervezetek (például GATT/WTO, ENSZ, Világbank) globális ügyként kezdték el ugyanis kezelni például a fejlődő országokban mutatkozó óriási mértékű elmaradottság és szegénység kérdését.

A fejlett államok kezdetben *multilaterális szinten*, azaz a nemzetközi szervezetek közvetítői munkásságán keresztül segítették a fejlődő országok helyzetének javítását. A későbbi időszakokban azonban – a nyugati országok saját érdekeiket is szem előtt tartva –

¹ Dolgozatunk gazdasági témájának megfelelően a globalizációt úgy értelmezzük, mint a „nemzeti gazdaságok összekapcsolódásának és kölcsönös függősége elmélyülésének folyamatát, amelyik a gazdasági áramlások liberalizációjával párosul” (Simai 2008, 47. o.).

² Globális problémának nevezzük mindazokat a társadalmi-, gazdasági- és környezeti folyamatokat, melyek nem határolhatók le regionális vagy országos szintre, azaz az országok közös fellépését követeli a megoldások feltételrendszerének a megteremtésében és annak végrehajtásában, illetve végrehajtatásában is. Dolgozatunkban csupán a gazdasági globalizációval és az ebből fakadó globális problémákkal foglalkozunk.

egyre inkább elterjedté vált a *bilaterális úton* történő, konkrét országok megsegítésére irányuló segélyezési módszer.

A második világháborúból győztesen kikerült USA esetében is hasonló folyamat játszódott le. A kezdetben Európa újjáépítését segítő támogatásokat lassan felváltották a világ szegény országaiban élő emberek alapvető igényeinek a kielégítését szolgáló segélyezési tervei. Ugyanakkor a hidegháború évei alatt a szövetséges országaival fennálló viszony megerősítésére, a fegyverkezéshez szükséges infrastrukturális és technikai támogatások biztosítására is óriási segélyezési összegeket fordított. Az 1980-as évektől az USA segélyezésében új irányvonal vette kezdetét: a gazdasági érdekek mentén történő támogatások megjelenése. Ennek a célrendszernek a keretében mind a saját maga, mind a világ előtt álló gazdasági növekedést és fejlődést gátló, akadályozó korlátok ledöntésére irányuló segélyezési programot indított el. Ezen belül a legfőbb célkitűzés a vele már gazdasági kapcsolatban álló vagy jövőbeli potenciális partnerországok kedvező gazdasági és kereskedelmi feltételeinek megteremtése volt az eredményesebb kereskedelmi kapcsolat kiaknázása érdekében.³ Ennek sikeres megvalósítása érdekében különféle segélyezési csatornákat és szervezeteket hozott létre, illetve alakított át, mint például a Hivatalos Fejlesztési Támogatást (*Official Development Aid – ODA*). A nemzetközi kereskedelembe kezdetét vette egy *új folyamat* (melybe minden országnak érdemes bekapcsolódnia), mely a kereskedelmi kapcsolatokat *ismételt* felértékelődéséhez vezetett.

A fejlődő országok egy része azonban nem tudta kihasználni a kereskedelem egyre fontosabbá váló, gazdasági növekvésüket elősegítő lehetőségét, melynek eredményeképpen egyre inkább a nemzetközi kereskedelem szélére marginalizálódtak.⁴ Ezen fejlődő (leginkább legkevésbé fejlett országok körébe tartozó) országok globális problémájának mérséklésének egyik eszközeként szolgál a 2005-ben létrehozott *Aid for Trade* segélyprogram. A program újdonsága a kereskedelemhez kapcsolódó specifikus támogatási jelleg. Prioritásai tehát minden esetben a kereskedelem fejlesztésének valamely részegységéhez kapcsolódik, akár az infrastruktúra, akár a kapacitásnövelés a cél.

Az előbbiekből következően jelen tanulmány *központi témája* az Hivatalos Fejlesztési Támogatás – mint az USA egyik legjelentősebb segélyezési csatornája – és az *Aid for Trade* programban megmutatkozó segélyezési szemléletmódok, motivációk és érdekek vizsgálata, továbbá a közöttük kimutatható kapcsolat erősségének és irányának feltárása.

³ Természetesen az USA kialakított kereskedelmi preferenciái is ebbe a körbe taroznak.

⁴ Az USA szemszögéből ez az állapot nem kedvező, hiszen így potenciális partnereket veszíthet mind az export, mind az import tekintetében. Az országok nemzetközi kereskedelemben való beemelése és megtartása az USA-nak is óriási gazdasági érdekévé vált, ugyanis csak így tud a számára kedvező országokból „válogatni”.

Dolgozatunk témaválasztásának *aktualitását* az indokolja, hogy bár az USA – mint a világ nagyhatalmainak egyikének – segélyezésével és támogatási motivációval kapcsolatban már számos szakirodalom született, és bár az Aid for Trade segélyezés gazdasági eredményességének hatásvizsgálataival is számottevő külföldi kutató foglalkozott, a két témakör harmonizációjával, egymásba illeszthetőségével, a kétféle támogatási struktúrából eredő esetleges visszatartó és gazdasági növekedést hátráltató, vagy éppenséggel a felmerülő szinergiák növekedést elősegítő hatásainak elemzéseivel a szakirodalmi áttekintésünk során nem találkoztunk.

Dolgozatunk főcíme – *Egy érdek két irányból, vagy egy irányból két érdek?* – is erre az összeilleszthetőségi kérdésre fókuszál: az USA sokrétű, sok szálon futó, összességében mégis egységesen körülhatárolt segélyezési politikájában az összehasonlításra váró két segélyezési csatorna (az ODA és az Aid for Trade) egy érdek mentén mozog, vagy a kétféle támogatás különböző érdekek megvalósítását szolgálja az USA segélyezésén belül. Lényeges ugyanis annak vizsgálata, hogy a két segélyezési program támogatásaival lefedett területek *érintkeznek-e* egymás támogatási köreivel. Amennyiben igen, érdemes továbbvizsgálni, hogy a közösen lefedett területeken az elért eredmények kiemelkedőbbek vagy éppen elmaradottabbak a többi területhez képest, azaz sokszorozó vagy hátráltató hatással van-e egymásra a két rendszer.

További elemzési területet képez a két támogatási program mögött húzódó *érdekek, motivációk és célok* feltérképezése is. Tudnunk kell, hogy mi generálja az egyes rendszerek működését. Mi vezetheti az USA-t arra, hogy gazdasági potenciálját a világ szegény országai felé fordítsa és felkarolja őket. Ebből kifolyólag azt is meg kell vizsgálnunk, hogy az esetleges segélyek mögött milyen előre nem látható terhek mutatkoznak, milyen kötelezettséget róhatnak a fogadó országokra, habár a segélyek eredetileg véglegesen átvett, ellenszolgáltatás nélkül kapott támogatások.

A felvetett kérdéseknek megfelelően *jelen dolgozat célja, annak elemzése, hogy az Aid for Trade program a specifikus támogatási területeivel hozzáilleszthető-e az USA egyik legjelentősebb segélyezési rendszeréhez, a Hivatalos Fejlesztési Támogatáshoz. Ennek vizsgálatával választ kapunk arra, hogy e két támogatási csatorna motivációi és érdekei összhangban vannak-e az USA esetén* A felvetett kérdés megválaszolásához a szakirodalmi áttekintésen túl statisztikai adatelemzést is végzünk, melynek során 133 fejlődő ország bevonásával variancia- és korrelációelemzéssel igyekszünk feltárni a legfontosabb motiváló erőket.

Dolgozatunk – a megfogalmazott cél elérése érdekében – kezdetben *két szálon fut*, melyeket az empirikus elemzésben kapcsolunk össze. A vizsgálatához kiválasztott indikátorok helyességének igazolásához, valamint a teljes érthetőség kedvéért először külön-külön részletezzük a két támogatási struktúra jellemzőit és ismertetőjegyeit, ugyanis ezek biztosítják empirikus elemzésünk alapjait. Az *1. fejezet* a segélyekkel, segélyezéssel kapcsolatos fogalmak tisztázására, pontos meghatározására szolgál. Felvázoljuk az általános segélyezési tendenciákat, bemutatva azokat az érdektényezőket, melyek a legáltalánosabbak a támogatások allokálását illetően. A fejezetben kiemelt fontossággal tárgyaljuk dolgozatunk egyik alappillérét jelentő segélyezési típusát, a Hivatalos Fejlesztési Támogatást. A *2. fejezet* az Amerikai Egyesült Államok segélyezési politikájával kapcsolatos szakirodalmi áttekintést tartalmazza. Ennek segítségével feltárjuk az USA támogatási politikája mögött húzódó érdekeket és motivációkat, továbbá segélyezési keretének legfőbb összefüggéseit. A fejezet alapján látni fogjuk, hogy milyen érdekek húzódnak meg az USA segélyezési szemlélete mögött, melyek nagymértékben elősegítik a vizsgálat megértését (első szál). A *3. fejezet* segítségével áttekintjük az Aid for Trade támogatási rendszerét és legfőbb céljait. Ismertetjük a program kiemelt törekvéseit, bemutatva a támogatások specifikus jellegét és struktúráját, valamint jövőorientált szemléletét. A megfelelő szakirodalom felhasználásával felvázoljuk a támogatási rendszerben rejlő legfőbb gazdasági lehetőségeket, de a programot ért kritikákat is, melynek segítségével a fejezet végére átfogó képet kapunk az Aid for Trade mozgásterét és támogatási prioritásait illetően (második szál). A *4. fejezetben* a megismert elméleti háttér és a gyűjtött adatok felhasználásával ismertetjük empirikus vizsgálatunkat az egyutas-varianciaanalízis és a korrelációs számítás statisztikai eszközrendszereinek segítségével. Elemzésünk során a vizsgált 133 országot 15 indikátor (kategoriális és metrikus változók) segítségével tanulmányozzuk a 2002-2004, a 2005-2007 és a 2008-2010 közötti időszakokra vonatkozóan. A vizsgálat során felmerült elemzési problémák és kezelési módzataik is a fejezetben kerülnek bemutatásra. A vizsgálat eredményeinek részletes bemutatásával levonjuk a vélelmezhető következtetéseket és magyarázatokat, melynek segítségével választ adhatunk a dolgozat főcímének eldöntendő kérdésére is, dolgozatunk fő célkitűzése érdekében.

1. ÁLTALÁNOS SEGÉLYEZÉSI TENDENCIÁK

Napjainkban a segélyezés mértéke dollár milliárdokban mérhető. A hidegháborút követően, az 1990-es évek elején azonban még széles körben elfogadott volt az a nézet, mely szerint a segélyezés rendkívül alacsony hatékonysággal bír akár gazdasági növekedésről, akár gazdasági fejlődésről is van szó (Radelet 2006). Ennek ellenére az 1990-es évek végére óriási mértékű változás következett be. Számos mélyreható empirikus tanulmány született a segélyek és a gazdasági növekedés közötti kapcsolatot illetően. Számottevő kutatás tárt fel pozitív kapcsolatot (Burnside és Dollar 2000; Hansen és Trap 2000; Dalgaard, Hansen és Trap 2004), míg mások éppen ennek ellenkezőjét vélték felfedezni (Boone 1996, Jensen és Paldam 2003). A segélyezés hatásai tehát még ma sem egyértelműek, így körültekintően kell eljárunk a témával kapcsolatban.

A fejezet célja a segélyek általános megismerésén túl, kutatási munkánk alapvető elemének, a segély fogalmának tisztázása és pontos meghatározása, ez határozza meg ugyanis az empirikus vizsgálatunkat. A fejezet első részben bemutatjuk a segélyezés általánosságban elfogadott definícióját és főbb válfajait, majd dolgozatunk egyik központi alapját képező segélyezési típust (az ODA-t) kiemelve ismertetjük annak főbb jellemzőit. A második fejezet részben bemutatjuk azokat az *érdektényezőket*, amelyek meghatározzák az egyes országokból érkező támogatások allokálását. Viszont már most megjegyezzük, hogy az egyes donor országok között bizonyos mértékű eltérések mindig tapasztalhatóak, hiszen az országok preferenciái sohasem egyeznek meg teljes egészében.

1.1. A segélyezés volumene napjainkban

A segélyekkel kapcsolatos vizsgálatok megkezdése előtt számos kérdést kell előzetesen tisztáznunk és pontosítanunk. Ez nem meglepő, hiszen már a támogatások csoportokra bontásánál is komoly akadályba ütközünk, ugyanis más a megközelítési mód a fogadó- és más a donor ország szempontjából. Konkrét határok sem húzhatóak az egyes támogatási formák között, hiszen bizonyos szintű átfedések mindig jelen vannak. Ebből adódóan az egyes rendszerezések során bizonyos segélytípusok megjelennek, míg mások kimaradnak, vagy beolvadnak egy másik csoportba.

A nehézségek ellenére a segélyezés sokrétű megjelenési formája közül az alábbi legfőbb csoportokat egyértelműen megkülönböztethetjük (Radelet 2006):

1. *Katonai segítségnyújtás* (military aid): A korábbi időszakokban a szövetséges államok között egy jól bevált és széles körben alkalmazott stratégiai módszernek számított. A hidegháború fegyverkezési versenyének következtében egyre több pénzt költöttek e jogcímen annak érdekében, hogy a szövetséges állam haderejét megnöveljék és modernizálják anyagbeli, technikai és pénzbeli támogatásokkal. E segítségnyújtás azonban nem fejlesztési vagy szegénységcsökkentési célokat szolgáltak, sokkal inkább a donorok államhatalmi pozícióinak megerősítését, valamint saját exportjuk megnövelését.
2. *Technikai segítségnyújtás* (technical assistance): A tudás és a személyre szabott, specifikus ismeretek átadását, „segélyezését” jelenti. Fontos azonban megjegyeznünk, hogy a fogadó ország fejlettségi szintje, infrastrukturális kiépítettsége determinálja az átadható ismeretek színvonalát.
3. *Árucikk import programok* (commodity aid): E támogatási forma az áruk és élelmiszerek (food aid) visszafizetés nélküli átadását jelenti. A segélyezési módban rejlő probléma akkor válik érezhetővé a donor és recipiens ország között, ha a visszafizetés nélküliség elve helyett a donor ország hosszú távú kölcsönökben kezd gondolkodni.⁵
4. *Kedvezményes fejlesztési kölcsönök* (subsidized loans): A segélyezés területének egy rendkívül aprólékosan szabályozott részletét jelenti. Két fő típusát kell megkülönböztetnünk:
 - a) *Bilaterális kölcsönök* esetén a donor és a fogadó ország közvetlenül egymással egyezik meg a segélyezés mértékét, minőségét és az adósságszolgáltatás feltételeit illetően. Ez gyakran kötött segélynek minősül (tied aid), hiszen a támogatásért cserébe a fogadó országnak a donor ország termékeit kell megvásárolnia. A donor ország szempontjából

⁵ Nem szabad elfelejtenünk, hogy egyes donor országok az el nem adott termékeikből, azaz feleslegükből, többletükéből nyújtják az ilyen jogcímű segélyeket, és ebből kívánnak további pénzhez jutni.

tehát egy lehetséges cél lehet a kevésbé jó minőségű, el nem adható termékeik értékesítésének alapjául szolgáló piacszerzés.

- b) *Multilaterális kölcsönök* esetén nem közvetlenül (direkt módon) a fogadó ország kapja a segílyt, hanem egy vagy több nemzetközi szervezeten keresztül részesül majd a támogatásokból. A szervezetek ugyanis saját fontossági sorrendjük alapján döntenek a segílyek sorsáról és allokálásáról. Ehhez először egy költségvetési tervet készítenek, melyben felvázolják, hogy milyen célokra mennyit kívánnak fordítani. A tervezetben feltüntetik továbbá a *kötelezettségvállalásokat*⁶ (commitments) és a *kifizetéseket*⁷ (disbursements) is.

5. Hans Morgenthau (1962) segílyezési csoportosításában az előzőektől túlmenően megjelenik a *humanitárius segílyezés* fogalma is. A szerző ezt a támogatási irányvonalat tekinti az egyetlen, önmagában nem politikai színezetű segílytípusnak. Egy ország akkor részesülhet ilyen segílyforrásban, ha országának területét valamilyen súlyos természeti katasztrófa (vulkánkitörés, földrengés, járványok, árvíz) sújtotta.

Tanulmányunk szempontjából lényeges kérdés a segíly, mint kifejezés tartalmi tisztázása, hiszen a köznyelvben és a szakirodalomban használt *segíly* (aid) szó a történelem előrehaladtával változott, jelentése módosult (Paragi és társai 2007).

Az OECD Fejlesztési Támogatási Bizottsága (Development Assistance Committee – DAC) által megalkotott meghatározás szerint, külföldi segílynek (azaz külföldi segítségnyújtásnak) minősül *minden olyan pénzügyi- és technikai segítségnyújtás, átadott árucikk, amely elősegíti a fogadó ország gazdasági fejlődését és/vagy jóléte növekedését*.⁸ A segílyek vagy támogatás – azaz adomány (grant) –, vagy kedvezményes kölcsön (subsidized loans) formájában jelentkezhetnek. Ezeket összefoglalóan *kedvezményes támogatásnak* nevezzük (concessional financing). A DAC azonban rendkívül szigorú feltételeket szab a kedvezményes kölcsönökkel kapcsolatban. A feltételrendszer szerint a kölcsön csak akkor

⁶ „Kötelező érvényű megállapodás, ami azonnal vagy a jövőben pénzbeli teljesítésben nyilvánul meg” (USAID 2012b).

⁷ „A szövetségi ügynökségek által pénzben vagy pénzzel egyenértékű eszközben (cash equivalent) az adott üzleti év során kifizetendő, a kormányzati kötelezettségek kifizetését szolgáló összegek” (USAID 2012b).

⁸ A jólét növekedése alá tartoznak a nem gazdasági célt szolgáló segílyek, melybe a katonai segítségnyújtás is beletartozik.

minősülhet segélynek, ha annak *minimum* 25 százaléka mint adományrész (grant element) jelenik meg. A fennmaradó hányad jellemzően kedvezményes kölcsönként kerül átadásra (Radelet 2006).

Dolgozatunkban a *segély* szó alatt a továbbiakban kizárólag az országon kívülről érkező és fejlesztési célú hivatalos támogatást értjük, így lényegében az OECD definícióját tekintjük irányadónak (Paragi et al. 2007, 14. o.): „E kategóriába tartoznak mindazon államok – kormányzati intézmények – közötti hivatalos forrástranszferek, amelyek kizárólag fejlesztési vagy szegénységcsökkentési célokat szolgálnak az arra jogosult kedvezményezett országban.”

A DAC a segélyeket három fő csoportba sorolja (Radelet 2006):

1. Az ODA (Official Development Assistance), mely a segélyezés legmeghatározóbb, legjelentősebb részét jelenti. Az ODA fogadó (recipens) országai az alacsony vagy közepes jövedelmű fejlődő államok. Dolgozatunk további részeiben kizárólag ezzel a típusú segélyezési csatornával foglalkozunk.
2. Az OA (Official Assistance), melyből a gazdagabb országokat, illetve a Szovjetunió volt tagállamait támogatják.⁹ Mára azonban ez a segélyezési mód elvesztette jelentőségét, melynek következtében meg is szűnt.
3. *Magán és önkéntes segélyek* (Private Voluntary Assistance), melyek alatt a nem kormányzati szervek, vallási csoportok, karitatív szervezetek és alapítványok támogatásait értjük.

Jelen tanulmány központi kérdésköre az ODA-nak minősülő segélyek mögött húzódó érdekek mélyreható megismerése. Ennek elengedhetetlen feltétele a fogalom *pontos* körülhatárolása. Az ODA definíció szerint tehát „mindazon segélyek, amelyek a DAC ODA--fogadó országok listáján szereplő országokba vagy területekre, valamint multilaterális fejlesztési intézmények felé áramolnak fejlesztési, illetve szegénységcsökkentési céllal” (OECD 2008, 1. o.). További három kitételt is megfogalmaz a dokumentum:

1. A segélyeket az államhoz (vagy helyi önkormányzatokhoz) tartozó hivatalos ügynökségek (illetve azok végrehajtó szervezetei) biztosítják.

⁹ Gazdagabb országnak minősültek azok az államok, ahol az egy főre jutó jövedelemszint 9000 dollár körüli volt. Ilyen ország volt például Izrael, Ciprus vagy Szingapúr.

2. Minden tranzakció ODA-nak minősül, ha egyfelől fő célja a fejlődő országok gazdasági és jóléti növekedése, másfelől, ha kedvezményes jellegű, azaz legalább 25 százalékot kitevő támogatási elemet (adományt) tartalmaz.
3. Az ODA-ra való jogosultság meghatározása az egy főre jutó nemzeti jövedelem (GNI) alapján történik. Tiltó klauzulaként jelennek meg azok az országok – nem lehetnek segélyre jogosultak –, akik G8¹⁰ vagy EU tagok, illetve ha még nem részei az EU-nak, de az Európai Unióhoz történő csatlakozás dátuma már ismert (OECD 2012e).

Fontos tehát látnunk, hogy mi minősülhet Hivatalos Fejlesztési Támogatásnak, és mi az, ami már nem képezi annak részét. Az OECD (2008) álláspontja szerint a DAC Statisztikai Adatszolgáltatási Irányelvei határozzák meg az ODA részegységeit. Az irányelvek alapján *nem* képezheti az ODA részét:

1. *a katonai segélyezés* (beleértve a felszerelések adományozását és az előzetesen megkötött katonai teljesítés fejében történő adósság elengedést),
2. *a békefenntartás* (kivéve, ha azok az ENSZ által megfogalmazott célok elérését szolgáló tevékenységhez kapcsolódnak, mint amilyen a választások tisztaságát ellenőrző biztosok védelme),
3. *a rendőrök képzése* abban az esetben, ha azok leendő tevékenységi köre félkatonai feladatok ellátására irányul (például kémkedés),
4. *nukleáris energia hasznosítását lehetővé tevő kutatások és támogatások*, ha azok nem békés célokat szolgálnak,
5. olyan tevékenységek folytatása, amely a donor ország *vélt vagy valós fenyegetései* ellen tesz.¹¹

Lényeges továbbá ismernünk a *nettó* ODA kiszámításának sajátosságait is. Az összeg meghatározásánál ugyanis figyelembe veszik a korábbi időszakokban nyújtott hitelekkel visszaáramló törlesztő részleteket is. A számítási mechanizmus alapján először

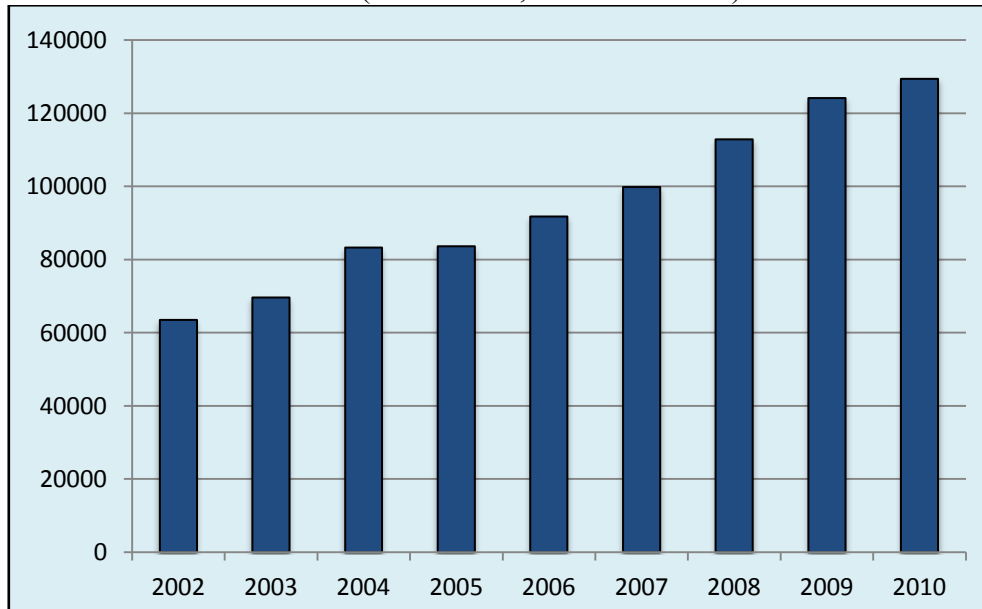
¹⁰ A Föld hét legfejlettebb gazdaságú országa és Oroszország közötti együttműködés. Tagjai az Amerikai Egyesült Államok, az Egyesült Királyság, Franciaország, Japán, Kanada, Németország, Olaszország és Oroszország. Fontos továbbá kiemelni, hogy az Európai Tanács és az Európai Bizottság elnöke is képviselheti magát a megbeszéléseken.

¹¹ Itt megjegyezzük, hogy ennek értelmében *nem* minősül Hivatalos Fejlesztési Támogatásnak a terrorizmus elleni harc sem, ami az USA segélyezési szempontrendszerében igen jelentős prioritást élvező célkitűzésként szerepel.

meghatározzák az adott országból kiáramlott ODA volument, ezt követően levonják a beáramlott hitelek törlesztő részleteit. Az USA például 2010-ben 31,16 milliárd dollárnyi ODA-nak minősülő segélyt folyósított, ebből azonban le kell vonni az összesen 806 millió dollárt kitevő beáramló hiteltörlesztést, így megkapjuk a hivatalos, 30 és fél milliárd dollárt kitevő nettó ODA-t.

Mint korábban is említettük, a segélyezés hatékonyságával kapcsolatosan időről-időre újabb és újabb negatív vélemények születnek meg a szakemberek között, a támogatások évenkénti összegében mégis egyértelmű növekedés mutatható ki (1. ábra). A segélyek összegének nagysága a vizsgált időszak alatt hozzávetőlegesen megmásfélszereződött. Amíg 2002-ben mindösszesen 63 milliárd dollár volt a világszerte segélyezésre szánt Hivatalos Fejlesztési Támogatás (ODA) nagysága, addig 2010-ben közel 130 milliárd dollár. Az ODA segélyezésben betöltött szerepe tehát valóban egyre nagyobb összegeket tesz ki a fejlődő országok megsegítésében. (A donor országok segélyezésben való szerepvállalásának érdekeltségeiről, motivációról a következő fejezetben szólnunk.)

1. ábra A globális Hivatalos Fejlesztési Támogatás összege, 2002-2010
(millió USD, 2010-es áron)

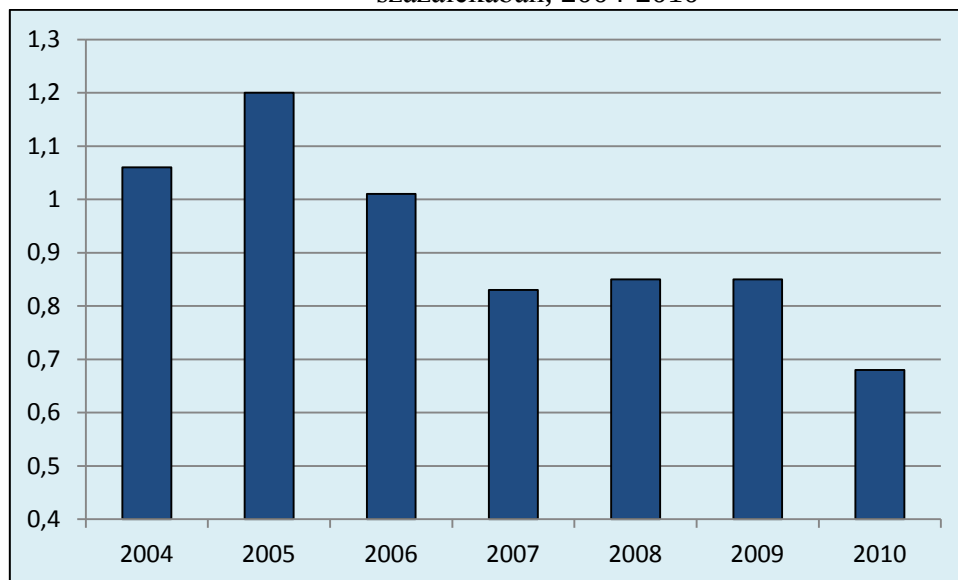

Forrás: OECD CRS adatai alapján saját szerkesztés

A 2. ábra figyelembevételével azonban egy másik folyamatra is fel kell figyelnünk. Annak ellenére, hogy a fejlődő országokba juttatott segélyek abszolút értékben folyamatosan növekednek, a segélyek a fejlődő országok GNI-jához viszonyított aránya mégis csökkenő tendenciát mutat. 2010-ben kevesebb, mint 0,7 százalék volt a GNI-hoz viszonyított arány.

Lényeges tehát felismerni, hogy a vizsgált időszakban a segélyek abszolút értékű növekedése ellenére a fejlődő országok csupán GNI-juk 0,7-1,2 százalékával megegyező támogatási mértékre számíthattak.¹² A segélyekkel kapcsolatos tendenciákat tehát vizsgálatunk során is mindvégig kellő óvatossággal kell kezelnünk.

2. ábra Az összes donor ország által juttatott segély nagysága a fejlődő országok GNI százalékában, 2004-2010

Forrás: OECD CRS adatai alapján saját szerkesztés

A következőkben azokat a befolyásoló faktorokat tekintjük át, melyek a segélyek elosztását a legnagyobb mértékben meghatározzák. Ezek a tényezők támpontot jelenthetnek az empirikus elemzésünk indikátorainak kiválasztásában, ezzel is segítve a dolgozat céljának elérését.

1.2. A segélyek elosztását meghatározó tényezők

Ahogy már korábban kifejtettük a segélyek allokálását illetően koránt sem lehet egyértelmű trendekről beszélni, hiszen minden ország valamelyest eltérő módon határozza meg a számára fontos és támogatandó tevékenységeket (az USA segélyezési politikája is eltér tehát minden más országtól). A segélyezéssel kapcsolatban számos érdekes vizsgálat született mind a gazdasági növekedésre, fejlődésre és kereskedelemre, mind a külföldi tőkére gyakorolt hatásaival kapcsolatosan. A dolgozatban eltekintünk ezek részletes és mélyreható

¹² Ez azonban adódhat abból is, hogy a GNI a fejlődő országokban is növekedett. Ha a fejlődő országok GNI-ja nagyobb mértékben nőtt, mint a segélyek összege, akkor az ábrán feltüntetett százalékos arány csökken. További lehetséges indok, hogy nőtt a fogadó országok száma, míg a segélyek nagyságának növekedése ezt az ütemet nem tudta felvenni.

vizsgálatától, hiszen a dolgozat célja és ezzel empirikus vizsgálatunk szempontjából csak a segélyezés mögött húzódó motivációkat és érdekeket tartjuk relevánsak.

Ahhoz azonban, hogy a későbbiekben megérthessük, hogy miért azok a tényezők befolyásolják az Aid for Trade nagyságát, amelyeket a segélyprogram adekvátnak tart, az általános segélyezési volumenre vonatkozó hatások ismerete is elengedhetetlen, hiszen az Aid for Trade-re mint speciális pénzügyi támogatásra hasonló faktorok lehetnek hatással. A fejezet tehát előkészítésként szolgál az Aid for Trade átfogó megismeréséhez.

A következőkben szakirodalmi kutatási eredmények felhasználásával ismertetjük azokat a legfontosabb befolyásoló tényezőket, melyek jelentős hatással bírnak az általános segélyek nagyságára és allokálására vonatkozóan.

1. *Stratégia vagy gazdasági szükségszerűség?* A donor országok stratégiai és politikai megfontolásai éppúgy meghatározzák az általuk nyújtott segélyek nagyságát, mint a fogadó ország politikai teljesítménye vagy gazdasági szükségszerűsége (Alesina és Dollar 1998). A szerzők érdekes észrevétele, hogy amíg a segélyek a politikai változásoknak megfelelően áramlanak, addig az FDI¹³ sokkal érzékenyebben reagál az egyes faktorokra. Előtérbe helyezi a gazdasági ösztönzéseket, a „jó” politikát és a tulajdonjogok védelmét támogató országokat.
2. *Gyarmati múlt, szövetséges államok.* Alesina és Dollar (1998) vizsgálatai szintén kimutatták, hogy a donor- és fogadó ország közötti gyarmati múltból fennálló kapcsolat és a kialakult politikai szövetségek a legfőbb determinánsai a juttatott segély nagyságának. Ugyanakkor azt a következtetést is levonták a szerzők, hogy a demokratikus országok ceteris paribus mégis több segélyhez jutnak.
3. *Regionális jellemzők.* A regionális jellemzők, mint például a közös nyelv is szignifikáns befolyással bír a donor-fogadó ország közötti segély nagyságára vonatkozóan (Hutchinson 2002). Az angol nyelv ismerete és használata egy fejlődő ország számára kedvező pozíció az USA-ból, az Egyesült Királyság területéről érkező segélyek jelentős részének elnyerésére.

¹³ Külföldi közvetlen befektetésnek (FDI) tekintjük azt az esetet, ha egy külföldi befektető egy adott ország gazdasági területén bejegyzett és ott működő (rezidens) „vállalat jegyzett tőkéjében 10%-os tulajdonosi részesedést szerez, vagy részesedését legalább ekkora mértékben növeli” (Menyhárt 2008, 7. o.).

4. *Szállítási költségek.* Radelet és Sachs (1998) arra a következtetésre jutottak, hogy a tengerparttal nem rendelkező országok esetében a szállítási költségek (nem banki segélyek, hanem például élelmiszersegélyekre vonatkozik) kétszer magasabbak is lehetnek, mint a tengerparttal és tengeri kikötővel rendelkező nemzetek körében. E költségek tehát nagymértékben befolyásolják egy ország hosszú távú gazdasági fejlődését.¹⁴ Mivel az Aid for Trade fontos célkitűzése a gazdasági teljesítmény növelése, ezért e tényező nagy hatással lehet a nyújtott Aid for Trade összegére vonatkozóan.
5. *Szegénység-hatékonyság elv.* Collier és Dollar (2001) vélekedése szerint a segélyek eloszlásában a legfőbb szempont a szegénység mértéke kell, hogy legyen. Csak így lehet a szegénység csökkentésében, mint globális problémában a lehető legnagyobb eredményt elérni.
6. *Donor-donor „szinergia”.* Round és Odedokun (2003) donor országokra fókuszáló vizsgálatai szerint progresszivitás mutatkozik a donor ország jövedelme és nyújtott segélyvolumen között, vagyis a donor országok jövedelemszintjének növekedésével a nyújtott segély nagysága is nő. Ellenben a támogatást nyújtó ország népessége és a nyújtott segély nagysága között fordított reláció áll fenn. Az egy-egy országra vonatkozó megállapítások mellett fontos azonban a donor országok egymás közötti reakcióinak megismerése is, ugyanis egy erős, pozitív irányú nyomásgyakorlás érezteti hatását. Egy adott donor ország által nyújtott támogatás minősége és mennyisége jótékony hatással bír más donorok segélyezési szempontjaira, vagyis, ha egy ország több segélyt ad, más országok sem szeretnék „lemaradni”, és ők is növelik a nyújtott segély nagyságát.

Látható, hogy a donorok tevékenysége mögött többféle érdek húzódik meg a segélyek allokálását illetően, ezek áttekintése tehát támpontot ad arra vonatkozóan, hogy az empirikus elemzésben milyen indikátorokat vegyünk figyelembe. A gazdasági és a szociális szektor közötti erős kapcsolat következtében azonban számolni kell azzal is, hogy gyakran nagyon nehéz elkülöníteni azt a segélyrészt, amely például a kereskedelemfejlesztésben közvetlenül a

¹⁴ A magasabb szállítási költségek révén nő az import termékek ára is, mely csökkenti a reálberuházások nagyságának lehetőségeit, lelassítja a technológiai transzferfolyamatokat és a tőkeimportot, ezáltal csökken az aggregált megtakarítások összege is.

gazdasági tényezők támogatásával valósul meg, és azt, amely a szociális tényezők alapján fejtik ki hatásukat (Vijil és társai 2011).

A segélyekkel kapcsolatban további kiemelten fontos követelmény az *átláthatóság* (transparency) kérdése (Ghos és Kharas 2011). Barack Obama, az Amerikai Egyesült Államok elnöke is kihangsúlyozta ennek a tényezőnek a létjogosultságát egy 2010-es konferenciáján (LaFranchi 2010). A transzparencia következtében ugyanis nyilvánosságra kerülnek olyan adatok, amelyek rávilágítanak arra, hogy melyik ország mekkora összegben, továbbá milyen célra és melyik fejlődő országnak nyújtott támogatást. A szerzőpáros szerint ez segítséget jelenthet a hatékonyabb tervezésben is, hiszen a segélyeket nyújtó szervezetek általában nem kooperálnak egymással.

A fenti példákkal szemben Boone (1996) nem a segélyezés hatékonyságát kutatta, hanem a segélyek elosztásának módozatát. Arra az eredményre jutott, hogy a segélyek nem növelik szignifikánsan a beruházásokat, az emberek sem részesülnek belőle, ellenben a bürokráciát jelentősen megnöveli. Álláspontja szerint a fenti tényeket még a *demokrácia* szintje sem befolyásolja. Hozzáteszi azonban, hogy kutatásai alapján a demokráciákban mégis jobban élnek az emberek (például alacsonyabb a csecsemőhalandóság), ebből kifolyólag hasznosabb – megfelelő motiváció mellett – a szabadabb államberendezkedéssel rendelkező országokat támogatni. Ezt az eredményt saját empirikus vizsgálatunk során is figyelembe kell vennünk.

Kimura és Todo (2010) az előzőekben ismertetett álláspontokhoz képest összetettebben közelítették meg a segélyezés kérdését. Vizsgálatuk központi kérdése annak feltárása volt, hogy általánosan véve kimutatható-e szignifikáns kapcsolat a donor országból áramló támogatás és az onnan beáramló *FDI* között. A japán kutatók szerint nem áll fent olyan kapcsolat, mely szerint az egyik országból kiáramló segélyek elősegítenék a többi országokból származó *FDI*-t, azonban azt is megállapították, hogy – Japán esetében – a donor országból kiáramló támogatás pozitívan hat az ugyanabba az országba áramló *FDI*-ra, különösen, ha infrastrukturális segélyezésről van szó. Ennek oka a szerzők szerint az lehet, hogy a segély által a befektetők szert tesznek az ottani üzleti környezettel kapcsolatos információkra is, ami bátorítja őket a befektetéseikben. Ebből levonhatjuk azt a következtetést,

hogy a segélyezésnek az egyik motivációja lehet akár a kereskedelem és a befektetések jövőben várható megindulása.¹⁵

Léteznek olyan vélekedések is, melyek szerint sokszor a fejlett gazdasággal rendelkező országok segélyezési politikája arra irányul, hogy kihasználják az alacsony jövedelmű fejlődő országokat (Peterson 2003). A szerző tanulmányban a csendes-óceáni szigeteket veszi példának, ahol a világ legnagyobb tonhaltelepei találhatók. A szigetországok (Palau, Kiribati, Tonga, Vanuatu, stb.) kizárólagos gazdasági övezetében helyezkednek el ezek a telepek, ami a nemzetközi jog értelmében azt jelenti, hogy csak ők halászhatnak le az ott élő halakat. A „távoli halásznemzetek” halászati díj ellenében azonban, mely az eredeti ár-érték aránynál jóval alacsonyabb összeg, az ott fellelhető gazdag haltelepeket kizsákmányolhatják. Habár ezért cserébe az érintett országok jelentős segélyeket kapnak, összesességében véve az érintett országok nagyobb haszonra tehetnének szert, ha egyszerűen megemelnék a halászati díjat. Ezzel azonban azt kockáztatnák, hogy elveszítik a segélyből származó állandósult és biztos jövedelmüket. Ez a segélyfüggőség végső soron sebezhetővé teszi a térségbeli államokat, hiszen ha elvesztik a támogatásokat, sérülhet a gazdaságuk. Ez egyértelműen a segélyek egy általánosan ismert *negatív* hatása. A vizsgálat alapján a segélyezés szintiszta gazdasági érdek, hiszen *gazdasági előnyökhöz* való hozzájutást biztosítanak a segélyek utalásával.

Balla és Reinhardt (2004) az ODA áramlását vizsgálta annak a tényezőnek a figyelembevételével, hogy az országok közötti konfliktus befolyásolja-e a segélyek volumenének alakulását. Vizsgálatuk szerint az országok nagyon eltérően viselkedhetnek, amikor a segélyezéssel kapcsolatos döntéseiket meghozzák. A szerzők az országokat különböző csoportok szerint osztották fel, és eredményeik alapján arra a következtetésre jutottak, hogy a Skandináv országok legfőképpen önzetlenül (altruista módon) viselkednek, vagyis a fogadó ország szükségleteit a lehető legnagyobb mértékben figyelembe veszik. Ezzel szemben Japán inkább a kereskedelmi partnereit, Franciaország pedig a volt gyarmatait részesíti előnyben. Azt is megvizsgálták, hogy ha egy országban konfliktus helyzet áll elő, akkor milyen magatartást tanúsítanak az egyes csoportokba tartozó országok. Eredményeik szerint a fogadó országtól megvonják a támogatást, és helyette a szomszédos országoknak

¹⁵ Selaya és Sunesen (2012) is a segélyezés FDI vonzó képességét vizsgálták. Kutatásaik szerint a humán tőkét támogató segélyek nagyobb hatást gyakorolnak az adott ország FDI vonzó képességére, mint a fizikai tőkét támogató segélyek. Kapcsolatot lehet tehát felfedezni a segélyezés és a donor országból érkező FDI között, ami szintén lehet a segélyezés egyik motivációja.

juttatják. Ezzel szerintük az a donor országok célja, hogy megakadályozzák a konfliktusok továbbterjedését, de – legalábbis nem az ODA-n keresztül – nem céljuk felszámolni egy már meglévő konfliktust. Hangsúlyozni kell emellett, hogy nem minden ország jár el ilyen módon, például az Amerikai Egyesült Államok sem. Ebből kifolyólag mindenképpen meg kell ragadnunk a *konfliktusok létét* empirikus vizsgálatunk indikátorai között.

A nemzetközi szakirodalom áttekintése alapján tehát fontos a támogatásokkal kapcsolatos átláthatóság biztosítása, amely nem csak a donor, hanem a fogadó ország szempontjából is kiemelt jelentőséggel bír. A fejezetben felsorakoztattuk a legfőbb segélyezési motivációkat: a kereskedelmi (befektetési) érdekeket, a béke és biztonság megőrzését, továbbá az altruista és karitatív elemek meglétét. Dolgozatunk célja szempontjából azonban elengedhetetlenül szükséges, hogy az ebben a fejezetben tárgyalt általános nemzetközi segélyezési irányvonalak mellett az Amerikai Egyesült Államokra jellemző további *sajátos* és *egyedi* motivációkat és segélyezési politikájának jellemzőit is megvizsgáljuk.

2. AZ AMERIKAI EGYESÜLT ÁLLAMOK SEGÉLYEZÉSI POLITIKÁJA

A fejezet segítségével közelebbről megvizsgáljuk mindazokat a befolyásoló tényezőket, érdekeket és motivációkat, amelyek az *Amerikai Egyesült Államok* támogatási politikájával kapcsolatban fontos szerepet játszhatnak. Ennek átfogó megismerése érdekében bemutatjuk az USA segélyezésének rövid történetét, a támogatásokkal kapcsolatos fontosabb összefüggéseket, tényeket és tendenciákat. A fejezet végére látni fogjuk, hogy melyek azok a *faktorok*, melyek a legfőképpen meghatározzák az Egyesült Államok *segélyezési prioritásait*, melynek segítségével képesek leszünk véleményt alkotni a témával kapcsolatban.

2.1. Az Amerikai Egyesült Államok segélyezési politikája

Annak érdekében, hogy dolgozatunk céljának megvalósításához közelebb kerüljünk, azaz, hogy az USA támogatási tevékenységét és prioritásait megértsük, lényeges az USA segélyezését történeti aspektusból is röviden áttekinteni.

2.1.1. Történelmi áttekintés

A második világháborút megelőzően az Amerikai Egyesült Államok segélyezése alatt *kizárólag* csak a magánszemélyek külföldi segítségnyújtását érthetjük (Bovard 1986). A hivatalos (kormány szintű) segélyezés megindítása majd csak a második világháború általi pusztítás utánra tehető. Látva a háború által romokba dőlt (európai) gazdaságokat, az USA-nak érdekévé vált, hogy kezdetét vegye az európai újjáépítés, melyben voltaképpen a saját maga által korábban kiutalt hitelek visszaszerzésének *garanciáját* is látta.

Az Egyesült Államok segélyezésének történetét *négy* nagyobb részre bonthatjuk. Az első, az 1947-1949-ig tartó időszak, amely alatt nagy sikerrel alkalmazták a George Marshallról elnevezett Marshall-tervet, amely pénzügyi és technikai segítségnyújtást biztosított az azt igénybe vevő európai országoknak. A második szakasz egészen az 1980-as évekig tartott (USAID 2012a). Ezekben az évtizedekben elsősorban a világ szegényebb részein élő emberek igényeinek kielégítése volt az alapvető cél (például az éhezés felszámolása Etiópiában). Ettől kezdve jelentek meg kimondottan gazdasági célok is, mint például a gazdasági növekedést akadályozó tényezők felszámolása, vagy éppenséggel a gazdaság „motorjának” beindítása. A harmadik szakasz kezdete a hidegháború lezárása és a kelet-közép-európai országokban lezajlott rendszerváltozás köré tehető. A segélyezés történetének ezen fejezetében fontos célkitűzéssé vált a fenntartható fejlődés és a demokrácia

elterjesztése. A negyedik szakasz pedig 2001-es New York-i terrortámadással vette kezdetét. Ezt az időszakot többen is a *terrorizmus elleni harc* szakaszának nevezték el, utalva ezzel arra, hogy az USA segélyezési politikájának célkeresztjébe a Közel-Keleten folytatott hadműveletekben érintett országok (elsősorban Afganisztán és Irak) kerültek. Az ott élőknek nyújt segítséget több területen is, például a közigazgatás és a védelem megszervezésében.

A rövid történeti áttekintő után látható, hogy az USA segélyezési politikájának központi eleme az idők alatt folyamatosan *változott*, melyet vizsgálatunk során is szem előtt kell tartanuk. A történelmi változásokon túl érdemes szólni arról is, hogy milyen *főbb csatornákon* keresztül zajlik a segélyek elosztása.

2.1.2. A segélyezés csatornái: a finanszírozási ügynökségek

Az USA külföldi segélyeire úgy is lehet tekinteni, mint az Amerikai Egyesült Államok *külpolitikájának* egyik fontos eszközére (Tarnoff és Nowels 2004). Ezért minden amerikai kormány nagy körültekintéssel és kiemelt fontossággal kezeli, hogy mely országoknak, milyen mértékű segítséget nyújt, milyen feltételek mellett. A korábbiakban ismertetett bilaterális és multilaterális támogatások az USA esetében is természetesen fennállnak.

A segélyek tényleges kiutalását – tekintettel annak méretére¹⁶ és szerteágazó célkitűzéseire – különböző *finanszírozási ügynökségek* (funding agencies) végzik. Összesen 21 kormányzati szintű finanszírozási ügynökséget tartanak számon, amelyek az alábbi öt fő terület egyike alá tartoznak: bilaterális fejlesztési segélyek, multilaterális segélyek, gazdasági segélyek, humanitárius segélyek valamint katonai segítségnyújtás (Tarnoff és Nowels 2004).¹⁷

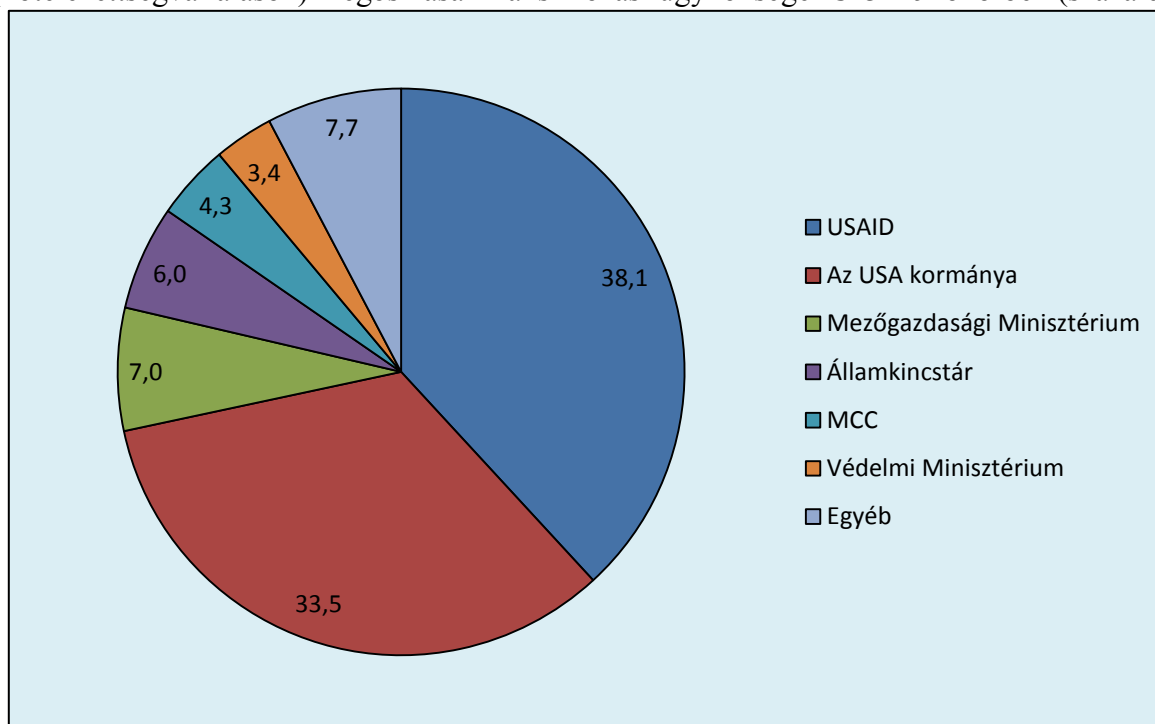
A 3. ábrán jól látható, hogy a feltüntetett szervezetek közül a legnagyobb a *USAID* (United States Agency for International Development), mely a bilaterális segélyek nagy részének a kiutalásáért felel. A második legnagyobb ügynökség maga az Egyesült Államok kormánya (Department of State). A multilaterális segélyek kiosztásának legnagyobb felelőse az Amerikai Államkincstár, amely az összes segélyezés 6 százalékát bonyolítja le. Fontos még megemlíteni a Védelmi Minisztériumot, amely a katonai segítségnyújtást és a biztonsággal kapcsolatos programok finanszírozásáért felel, valamint a Millennium Challenge

¹⁶ Az USA költségvetésének mintegy 1 százalékát fordítja segélyezési célokra, amely 2009-ben körülbelül 53 milliárd amerikai dollárt tett ki. Ebből 15, illetve 38 milliárd dollárt fordítottak rendre katonai, illetve gazdasági célokra. Az összes gazdasági segélyalapból 182 országba juttattak segélyeket (USAID 2012b).

¹⁷ A bilaterális fejlesztési támogatást a fejlődő országok kapják a hosszú távú célok eléréshez (például a fenntartható növekedés, a demokrácia előmozdítása). A humanitárius segítségnyújtásból elsősorban a az érintett ország menekültjei, illetve az emberi és természeti katasztrófákat túléltek (például a haiti földrengés) részesedhetnek belőle. A multilaterális segélyezés keretén belül nemzetközi szervezetekkel (például az ENSZ egyik szakosított szervezete, a FAO) működnek együtt. A katonai segítséget pedig Amerika szövetségesei kapják, hogy felszerelésekre illetve szaktudásra tegyenek szert (Tarnoff és Nowels 2004).

Corporationt (MCC), mely azon országoknak biztosít többletforrást, melyek növekedésük érdekében többet szeretnének tenni, azaz nagyobb felelősséggel viseltetnek saját fejlődésük iránt. A dolgozat szempontjából különösen fontos az a jellemző, hogy az USA olyan szempontokat részesít előnyben, mint a jó kormányzás, vagy az egészségügybe, illetve oktatásba való befektetés. További országok is jogosultak ilyen jogcímű támogatásra, amennyiben saját maguk tervezik meg és hajtják végre a fejlesztési programokat (USAID 2008, MCC 2012).

3. ábra Az Amerikai Egyesült Államok által gazdasági célokra kiutalt segélyek (kötelezettségvállalások) megoszlása finanszírozási ügynökségek szerint 2010-ben (százalék)

Forrás: USAID (2012b) adatai alapján saját szerkesztés

Áttekintve a segélyezés legfontosabb csatornáit érdemes kiemelni, hogy a fent tárgyalt öt nagy finanszírozási területen belül milyen főbb segélyezési módozatokkal találkozhatunk. Szükségesnek tarjuk megemlíteni, hogy a finanszírozási ügynökségek által kiutalt segélyek *hitelek*, illetve *transzferek* lehetnek. Általánosan megfigyelhető tendencia, hogy az idő múlásával a segélyek hitelezése visszaszorult, 2009-ben pedig már egyáltalán nem is nyújtottak ilyen módon segélyeket. Ennek oka Tarnoff és Lawson (2011) szerint abban keresendő, hogy ekkorra már komoly adósságproblémával küszködött a világ jelentős része, és nem szerették volna tovább fokozni a válságot. Ennek eredményeképpen mára már főként térítésmentesen nyújtják a segélyeket. Ugyanakkor továbbra is kiemelkedően fontos szerepet

játszanak a *transzferek*, melyek közül a szerzőpáros tanulmánya az alábbi főbb típusokat nevezi meg:

1. *Készpénz átutalás*, mely manapság ritka formája az amerikai segélyezésnek. Két esetben részesülnek ilyen formájú támogatásban az országok. Egyrészt azok az országok kaphatják, akik korábban valamilyen módon (például háborús időkben) segítséget nyújtottak az USA-nak, másrészt azok, akik fizetési mérleg problémákkal küzdenek. Utóbbi csoport a kapott pénzből amerikai termékeket vásárolhat, ezzel csökkentve a fizetési mérleg¹⁸ hiányát.
2. *Berendezések és áruk*, amit természetbeni juttatásként nyújtják a rászoruló országoknak. Tipikus megvalósulása a generátorok és számítógépek beszerelése, fegyverrendszerek kiépítése.
3. *Képzés*, mely elsősorban szellemi tevékenységet takar, mint például az angol nyelv tanítását és különböző technikai felszerelések használatának a betanítását.
4. *Szakvélemények*, melyek szintén elméleti és szakmai segítségnyújtást jelentenek. Ennek keretében leggyakrabban külföldi szakértők segítik a recipiens kormányok munkáját (például gazdaságpolitika területén).
5. *Kisebbségi támogatások*, melyekből elsősorban a fejlődő országokban tevékenykedő mikrovállalkozások részesülnek főként mikrohitel formájában, ugyanakkor a Független Államok Közösségének (FÁK) NGO-i¹⁹ is igénybe vehetik ezt a támogatási módozatot.
6. *Adósság elengedés*, amely az USA segélyezésének egyik legjelentősebb eleme. 1990 és 2008 között mintegy 24,9 milliárd dollárnyi adósságot engedtek el azzal a céllal, hogy ezzel kisegítsék az eladósodott országokat az adósságszpirál egyre elmélyülő fokozataiból.

Összességében tehát megállapíthatjuk, hogy ügynökségi szinten a USAID és az Egyesült Államok Kormánya a legjelentősebb finanszírozási szervezet, finanszírozási formát tekintve azonban az adósság elengedés vált a legkiemelkedőbb segélyezési csatornává. Ezzel

¹⁸ „A fizetési mérleg-statisztika az ország külső egyensúlyi helyzetét leíró statisztikai adatrendszer. A fizetési mérleg és az ahhoz kapcsolódó állományi statisztikák az adott gazdaság szempontjából rezidensek és nem rezidensek közötti gazdasági műveletek, továbbá követelések és tartozások állományának, valamint azok változásának kimutatását szolgálják” (MNB 2012). Nyitott gazdaság esetén, ha a fizetési mérleg deficitese, akkor a jegybank tartalékai csökkennek, ami a pénzkínálat csökkenését is okozza. Tehát az adott ország számára rendelkezésre álló pénzmennyiség csökken.

¹⁹ Jelentése *nem kormányzati szervezetek*, vagyis olyan civil szervezetek, melyek „tevékenységének célja nem a szétosztható nyereség növelése, vagyis nonprofit” illetve a „szervezetek működése a közhasznú szolgálat” (Ernst 1994, 6. o.).

egyidejűleg pedig a hitelelemet tartalmazó segélyezés teljesen visszaszorult. A következő részben a szervezeti felépítés megismerésén túl azt vizsgáljuk meg, hogy az USA támogatási politikájának milyen *hátsó mozgatórugói* vannak.

2.2. Az Amerikai Egyesült Államok segélyezési politikájának jellemzői

A fejezet segítségével bemutatjuk, hogy a nagy segélyszervezetek közül a USAID az eddigiekben milyen célokat támogatott, illetve, hogy a jövőben várhatóan mire fog nagyobb figyelmet szentelni. Ennek kapcsán ismertetjük az Egyesült Államok segélyezésének 2013-as költségvetési tervezetét, valamint azt, hogy historikusan milyen tendenciák figyelhetők meg az USA segélyezésre szánt költségvetésében. A fejezet második részében az amerikai segélyezés egyik – tanulmányunk szemszögéből legjelentősebb – részével, a *Hivatalos Fejlesztési Támogatás* (ODA) alá tartozó segélyekkel foglalkozunk. Ezzel kapcsolatban felhívjuk a figyelmet a tágabb értelemben vett segélyezés és az ODA közötti fontosabb különbségekre, illetve ábrákon szemléltetve bemutatjuk a fontosabb tapasztalatokat.

2.2.1. A USAID és a 2013-as amerikai segélyezési költségvetés

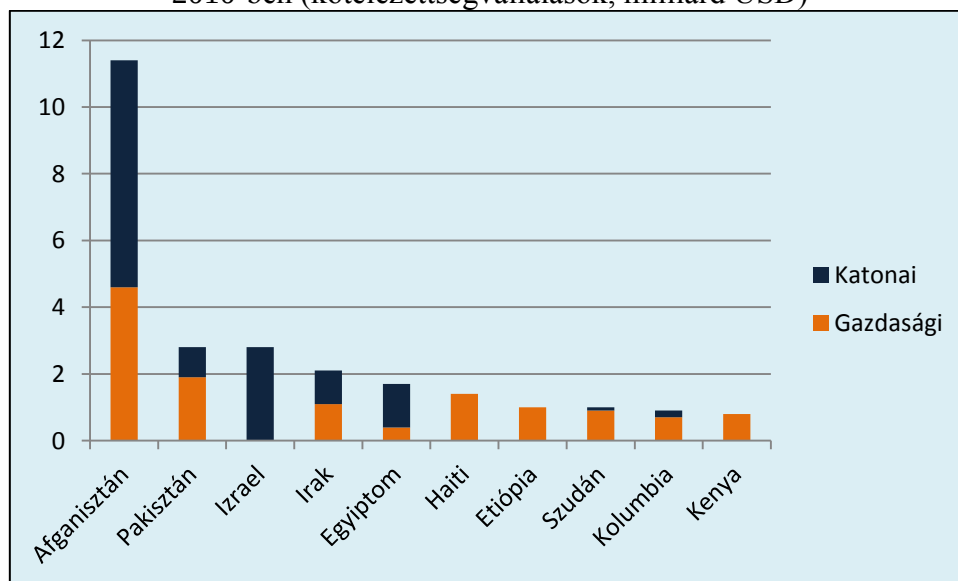
Korábban már megjegyeztük, hogy a külföldi segélyekre úgy is lehet tekinteni, mint az Egyesült Államok külpolitikájának egyik fontos eszközére (Tarnoff és Nowels 2004). Barack Obama, az Amerikai Egyesült Államok elnöke is kihangsúlyozta 2010. szeptemberi beszédében, hogy a külföldi segélyezés az amerikai külpolitika egyik meghatározó pilléré vált. Az elemzők azt várják ettől a megállapítástól, hogy az évi több milliárd dolláros segélyezés jól definiált keretek közé kerül, azaz a segélyekkel el kell tudniuk számolni a fogadó országoknak. Továbbá a fejlesztési támogatásokat is célzottabbá és összehangoltabbá szeretnék tenni az Egyesült Államok részéről (LaFranchi 2010). A hatékonyság permanens javítását is célul tűzték ki, melynek elsődleges eszközei a diplomácia és a kereskedelmi támogatások képezhetik (Transindex 2010).

Ahogy már említettük a 2.1.2. fejezetben – tekintettel a segélyezésben részt vevő országok számára, valamint annak összegének nagyságára²⁰ – a segélyezést több szervezet együttes részvételével megy végbe, melyek közül a USAID-nek jut a legnagyobb szerep. A 4. ábrán megfigyelhető, hogy a 2010-es költségvetési évben melyik ország mekkora arányban részesült az Amerikai Egyesült Államok által folyósított (gazdasági és katonai célú)

²⁰ Az Amerikai Egyesült Államok a világ legnagyobb bilaterális donor országa (Greenbook 2010).

segélyekből. Korábban is kiemeltük, de ismételten hangsúlyozzuk, hogy az Egyesült Államoknak több ízben is megváltozott a segélyezéssel kapcsolatos prioritása. A 2001-es terrortámadást követően nagyobb hangsúlyt fektetett a terrorizmus elleni harcra (War on Terror), ami a segélyezési politikáján is nyomott hagy mind a mai napig (USAID 2012a, Fleck és Kilby 2010). Ennek alapján nem meglepő, hogy a USAID által allokált forrásokból milyen nagy hányadban részesült 2010-ben Afganisztán (majdnem 12 milliárd dollár). A második helyen – közel ötször kevesebb segélyben részesülve – Pakisztán, a harmadikon pedig Izrael áll. Érdekesség az adatokkal kapcsolatban, hogy Izrael *kizárólag* csak katonai segítségben részesül, továbbá vannak olyan államok is, amelyek egyáltalán nem kapnak katonai segítséget, csupán gazdasági (Etiópia, Haiti, Kenya). Ez jelentős mértékű segélyátrendeződést jelent, összehasonlítva a War on Terror időszakát megelőző intervallum végéhez képest, amikor még első helyen Izrael (3 milliárd dollár), második helyen Egyiptom (2,12 milliárd dollár) állt (Brown és Tirnauer 2009).²¹

4. ábra Az Amerikai Egyesült Államok által legnagyobb mértékben támogatott államok 2010-ben (kötelezettségvállalások, milliárd USD)

Forrás: USAID (2012c) adatai alapján saját szerkesztés

²¹ Úgy tűnik azonban, hogy Izrael mindig is nagy jelentőségű partnere volt az Egyesült Államoknak. Ennek véleményünk szerint több oka is elképzelhető, például a történelmi múlt vagy Izrael stratégiai helyzete. Utóbbi nyilván azért, mert az Egyesült Államoknak Izrael létezése óta egy utolsó lépcsőfok a Közel-Kelet többi országába való belépéshez (gondoljunk csak például az iraki vagy az afganisztáni hadműveletekre).

Fontos megemlítenünk, hogy annak ellenére, hogy az USA segélyezése az évtizedek folyamán más prioritások köré csoportosult, az egyes időszakokban abszolút értékben növekedett az allokálható segély mértéke.

Az 1. táblázat alapján azt láthatjuk, hogy az USA pontosan mire tervez költeni a 2013-as segélyezési költségvetési évben.²² A táblázat alapján látható, hogy az összesen 51,6 milliárd dolláros költségvetés-tervezet négy nagy fejezetből épül fel. Az első tartalmazza az úgynevezett frontline state-ek támogatását, amely azon államokat jelenti, akik például a terrorizmus elleni harc jegyében fontos szerepet játszanak az Egyesült Államok számára. Összesen 11,9 milliárd dollárt szánnak ezen államoknak, melynek legnagyobb része katonai segítségnyújtás. A táblázatban felsorolt három államon (Irak, Afganisztán, Pakisztán) kívül még egyéb államok is részesülnek belőle, de elhanyagolható mértékben (a tervezet szerint 95 millió dollár katonai segítségnyújtásban).

1. táblázat Az Amerikai Egyesült Államok segélyezési költségvetése 2013-ban (nem teljes körű), milliárd USD

Megnevezés	Összesen	Ebből központi	Ebből OCO
1. A „frontline state”-ek támogatása	11,9	3,67	8,159
1.1 Irak	4,8	0,77	4
1.2 Afganisztán	4,6	1,4	3,2
1.3 Pakisztán	2,4	1,5	0,959
2. Az emberi és gazdasági biztonság javítása	14,7		
2.1 Egészség, élelmiszerbiztonság és klímaváltozás	9,3		
2.2 Humanitárius segítségnyújtás	4		
2.3 Fejlesztési beruházások támogatása	1,3		
3. A partnerség erősítése és a konfliktusmegelőzés	14,6		
3.1 Közel-Kelet és Észak-Afrikai Ösztönző Alap	0,77		
3.2 Katonai segítségnyújtás	5,1		
3.3 Gazdasági és tranzíciós segítség	2,7		
3.4 Nemzetközi szervezeteknek juttatott hozzájárulás	4,1		
3.6 Jog uralma, rendőrség-fejlesztés, drogellenes programok	0,9325		
4. Amerika mint globális hatalom	10,4		
4.1 Követségi civilek, programok, konzulátusok támogatása	6,5		
4.2 USAID műveletek	1,5		
4.3 Biztonsággal kapcsolatos fejlesztések	1,6		
Összesen	51,6		

Forrás: Department of State (2012) adatai alapján saját szerkesztés

Megjegyzés: A központi költségvetés (core budget) hosszú távú nemzetbiztonsági célokat²³ finanszíroz. Az Overseas Contingent Operation (OCO) rendkívüli és ideiglenes civilek által vezetett programokat támogat a frontline state-ekben (főként Irak, Afganisztán és Pakisztán területén)

²² A jobb átláthatóság kedvéért nem tüntettünk fel minden tételt, csak a legfontosabb sarokszámokat.

²³ Az Amerikai Egyesült Államok segélyezési politikája összhangot mutat a nemzetbiztonsági célokkal, melyeket a következőképpen határozhatunk meg: „Az NSS [Nemzetbiztonsági Stratégia] világossá teszi, hogy a

A *második fejezet* az emberi és gazdasági biztonság javítását célozza meg olyan tekintetben, mint az egészség, humanitárius segítségnyújtás és a fejlesztési beruházások támogatása. Erre összesen 14,7 milliárd dollárt (a négy költségvetési fejezet közül a legtöbbet) kívánnak fordítani, aminek jelentős részét (7,9 milliárd dollárt) a Global Health Initiative kap majd. Ennek oka részben az, hogy az USA célul tűzte ki, hogy gyógyszerek segítségével évente 3 millió ember életét mentse meg, valamint több tízezer HIV fertőzött életét hosszabbítsa meg (USAID 2012e). Empirikus vizsgálatunk keretében erre a célkitűzésre komoly figyelmet kell fordítanunk. A humanitárius segítségnyújtás keretein belül pedig a menekültekkel, az élelmezéssel, valamint a természet és ember által okozott katasztrófákkal kapcsolatos programokat tud segíteni. A növekedés beindításának célkitűzésére pedig 1,3 milliárd dolláros keret áll rendelkezésre, mint fejlesztési segély.

A *harmadik fejezet* célkitűzésére az előbbihez képest kevesebbet, mindösszesen 14,6 milliárd dollárt különítettek el, mégis ez a fejezet a *legszerkeázóbb* a támogatott programok számát illetően. A partnerség erősítését a költségvetési tervezetben meghatározottak alapján a *demokráciák* elterjesztésében és az Egyesült Államokkal való *katonai együttműködésben* látja megvalósíthatónak. E tényezők tehát komoly segélyallokáló funkciót töltenek be, melyre vizsgálatunk során is ügyelnünk kell. Ebben a fejezetben szerepelnek a különböző multilaterális szervezetek felé juttatott támogatások is, melynek összege 4,1 milliárd dollárt fog kitenni, továbbá a gazdasági transzformáción átesett országok is.

A *negyedik fejezetre* különítettek el a legkevesebb összeget, mindösszesen 10,4 milliárd dollárt. Tulajdonképpen ez a rész az előző három fejezet megvalósíthatóságának háttér munkálatait fedezi, mint például a csereprogramokat, a diplomáciai személyzet védelmét vagy a biztonsággal kapcsolatos fejlesztéseket.

A költségvetés elemzésének segítségével tehát megismerhettük az USA segélyezési politikáját meghatározó legfontosabb szempontokat és tényezőket, melyek a segélyek eloszlásában aktív szerepet játszanak. A legfőbb ismeretek és adatok vizsgálata után rá kell térünk a szűkebb értelemben vett – de annál nagyobb jelentőségű – segélyezési formára, a Hivatalos Fejlesztési Támogatásra.

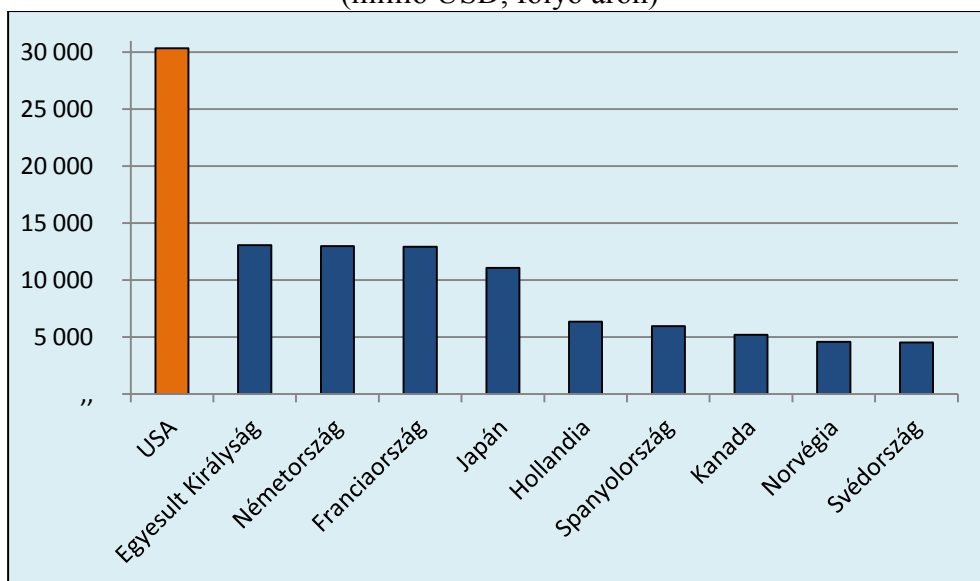
fejlődés, a demokrácia és a gazdasági liberalizáció alapvető elemei a nemzetbiztonságnak, alátámasztva azzal, hogy az Egyesült Államoknak elő kell segítenie a fejlődést a közösségek nyíltabbá tételével, valamint az infrastruktúra és demokrácia kiépítésével. Eközben arra is erőfeszítéseket kell tennie, hogy a szabad piacok és kereskedelem által vezérelve a globális gazdasági növekedés új korszaka köszöntson be” (Essex 2008, 1627. oldal).

2.2.2. Az USA Hivatalos Fejlesztési Támogatása

A korábbi fejezetek segítségével részletesen ismertettük a Hivatalos Fejlesztési Támogatás (ODA) pontos definícióját, részegységeit és tartalmi elemeit. Bemutattuk a vizsgált időszakokra vonatkozó tendenciákat abszolút értékben (összegekre) és a fogadó országok GNI-jához viszonyítva is. A következőkben az USA és az ODA közvetlen viszonyát, azaz az USA-ból kiáramló ODA-segélyek fellelhető érdekeit és motivációit vesszük górcső alá.

Az 5. ábra segítségével látható, hogy a 2010-es évben mennyi ODA áramlott ki az egyes országokból. Az USA a maga 30,5 milliárd dollárnyi értékével kiemelkedően magas értéket mutat. Az Egyesült Királyság áll a második helyen, habár kétszer kevesebbet költ ilyen célokra.

5. ábra A tíz legnagyobb nettó ODA kibocsátó ország 2010-ben
(millió USD, folyó áron)

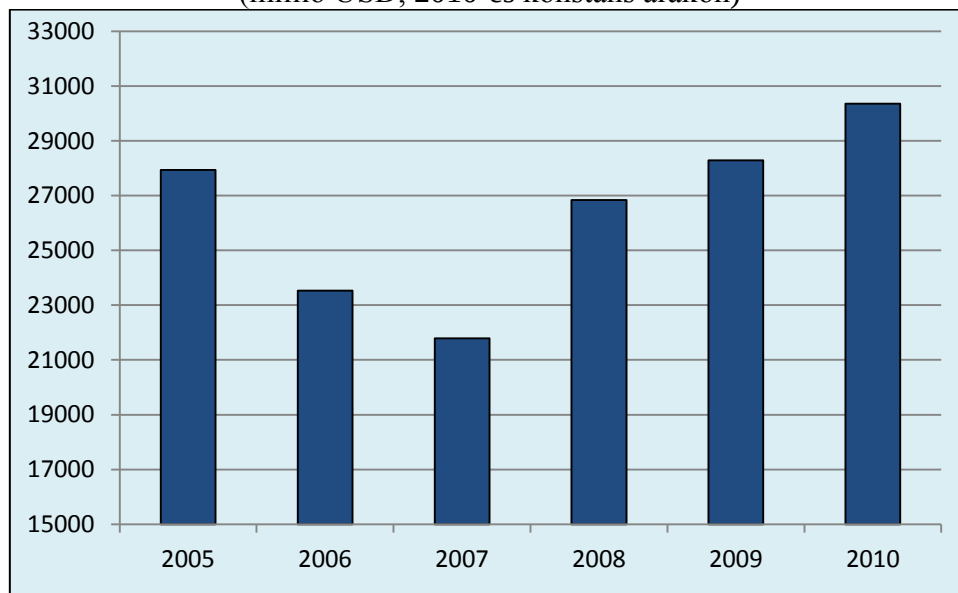
Forrás: OECD (2012c) adatai alapján saját szerkesztés

A teljesség kedvéért hozzá kell tenni, hogy jelentősen más képet kapunk, ha az egyes országok által kibocsátott ODA mennyiségét a szerint vizsgáljuk, hogy a bruttó nemzeti jövedelmük (GNI) hány százalékát fordították segélyezésre. E szerint a világon csupán *öt* ország teljesíti azt a kötelezettségvállalását, azaz, hogy a GNI-juk 0,7 százalékát segélyezési célokra fordítják. A kötelezettségnek eleget tevő öt ország: Norvégia (1,1%), Luxemburg (1,05%), Svédország (0,97%), Dánia (0,91%), valamint Hollandia (0,81%). Az USA azonban mindösszesen 0,21%-ot költ ilyen célokra, amivel a 19. a rangsorban. Vélelmezhető

ugyanakkor, hogy az Egyesült Államok azt próbálja érzékeltetni, hogy nagy gazdaságával a 0,21 százalékos hozzájárulása is elegendő ahhoz, hogy elmondhassa magáról, hogy ő a világ legnagyobb segélyező országa, hiszen a donor országokból kiáramló ODA 20%-át ő maga (USA) adja (OECD 2012a). Bizonyos szempontból természetesen ezt igaznak tekinthetjük, hiszen valóban több mint kétszer annyi összeget fordít segélyezésre, mint a rangsorban őt követő Egyesült Királyság. Azonban az Egyesült Államoknak egyáltalán nem okoz akkora gondot a szóban forgó összeget kifizetni, mint a többi országnak. Ez a *kettősség* sok kritika alapja volt az elmúlt években.

Pozitív tendenciára vall azonban, hogy még a válság ellenére sem csökkent az USA által a fejlődő országokba kihelyezett ODA mennyisége (bár a GNI százalékában mért támogatás stagnált, ez azonban a bruttó nemzeti jövedelem visszaesésének is köszönhető). A 6. ábrán az USA által kifizetésre került ODA mennyiségének alakulását ábrázoltuk a 2005-2010 közötti időszakban. Látható, hogy 2007-ig folyamatosan csökkent a kifizetett segélyek nagysága, ettől kezdve azonban újra növekedésnek indult, és 2009-re nemcsak megközelítette a korábbi időszak szintjét, hanem a 2005-ben felállított csúcértéket is meghaladta.

6. ábra Az USA által kifizetésre került ODA nagysága, 2005-2010
(millió USD, 2010-es konstans árakon)

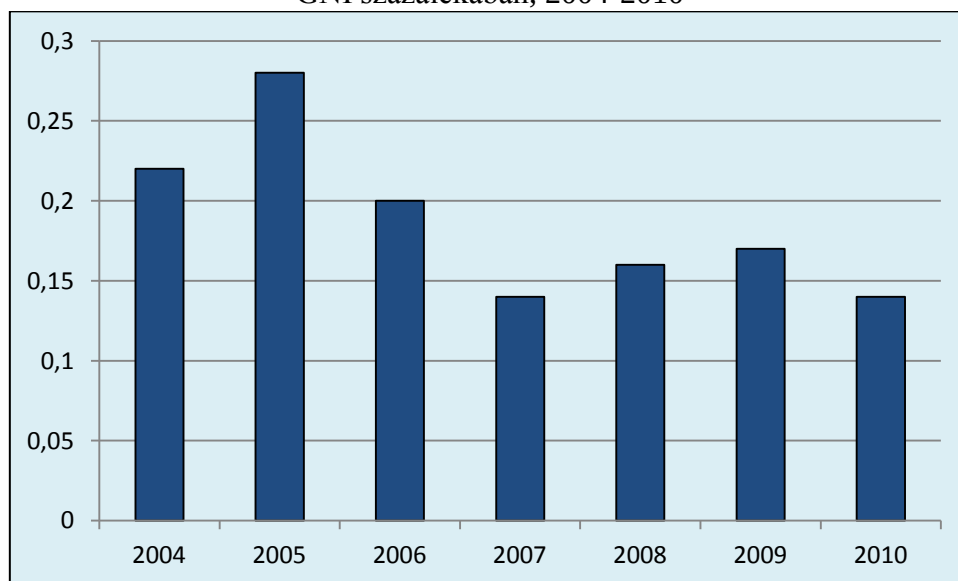

Forrás: USODA (2012) adatai alapján saját szerkesztés

A 6. ábrával szemben érdekesség, hogy amíg az USA 2007 után folyamatosan képes volt növelni a Hivatalos Fejlesztési Támogatásra szánt pénzeket (abszolút értelemben), addig ez a tendencia már nem tükröződik a 7. ábrán, amely az USA hozzájárulását ábrázolja a fejlődő országokba juttatott összes ODA-ból, a fejlődő országok GNI százalékában. Bár

hasonlóság fedezhető fel a 2005-től 2009-ig tartó időszak között, mégsem látszik olyan nagymértékű – hozzávetőlegesen 5 milliárd dolláros növekedéshez társuló – növekedés 2007 és 2008 között. Ez a nagy összegű változás csupán arra volt elegendő, hogy 0,02 százalékponttal növelje az előző évi GNI százalékában mért értékét. Ellenben a 2009 és 2010 közötti növekedés a 7. ábrában 0,03 százalékpontos csökkenést okozott. Ennek nagy valószínűséggel az lehet oka, hogy a világon egyre többet fordítanak a fejlődő országok megsegítésére (OECD 2012b).

7. ábra Az USA hozzájárulása a fejlődő országokba juttatott ODA-ból a fejlődő országok GNI százalékában, 2004-2010

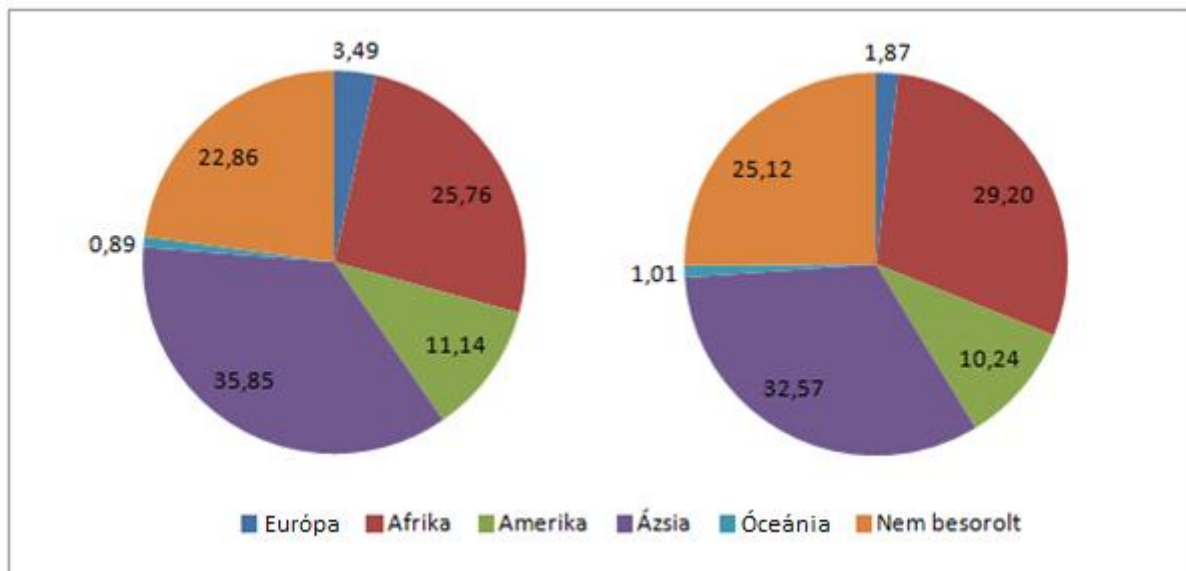

Forrás: OECD Stat (2012) adatai alapján saját szerkesztés

Végül érdemes azt is megvizsgálni, hogy az Amerikai Egyesült Államokból kiáramló segély milyen megoszlást mutat a *fölrাজji régiók* között. A 8. ábra a 2004-es és a 2010-es, USA-ból kiáramló segélyeknek megoszlását mutatja. Ennek alapján azt a következtetést vonhatjuk le, hogy *lényeges* átrendeződést a segélyek fölrাজji megoszlásában nem tapasztalhatunk. Bár Európa súlya lényegesen visszaesett, a nagy segélyfogadó területek, mint Ázsia és Afrika továbbra is sok segélyben részesülnek. Afrika részaránya a kördiagramon ábrázolt meghatározott két év alatt csupán hozzávetőlegesen 3,5 százalékponttal növekedett, elsősorban Ázsia és Európa rovására. Ennek a növekedésnek a hátterében az a jelenség állhat, hogy az utóbbi évek során az Egyesült Államok egyre nagyobb hangsúlyt fektet a globális járványok és trópusi betegségek, mint például a *HIV/AIDS* vagy a malária kezelésére. Emelkedett a nem besorolt (not specified) területekre juttatott segélyek nagysága is. Ezek

közé a területek közé tartoznak például a multilaterális szervezetek, tehát a segélyezésben résztvevő azon egységek, amelyeket egyetlen befogadó országhoz sem lehet kapcsolni.

8. ábra Az USA-ból áramló ODA megoszlása földrajzi régiók szerint, 2004 és 2010 (százalék)

Forrás: OECD Stat (2012) adatai alapján saját szerkesztés

Az Amerikai Egyesült Államok segélyezési politikájának áttekintése alapján megállapítható, hogy az USA több fő segélyezési csatornán keresztül hajtja végre támogatási programjait. A 2013-as segélyezési évre vonatkozó költségvetés bemutatása lehetőséget adott, hogy mélyebben, összecszerűen is beleláthassunk az USA segélyezési tendenciáiba. Azáltal, hogy megismertük az egyes célokra fordítani szánt összegek nagyságát, lehetővé vált az egyes prioritások komolyabb összehasonlítása és az összefüggések keresése is. A segélyezéssel kapcsolatos vélekedéseket és eredményeket azonban mindig kellő *óvatossággal* és *körültekintéssel* kell kezelnünk. A támogatással kapcsolatos különféle elgondolásokat a következő fejezetben mutatjuk be.

2.3. Az Amerikai Egyesült Államok segélyezési politikájának kritikái

A különböző korok tudósai – természetesen – *eltérően értékelték* az USA segélyezési politikáját. Az 1980-as években például Bovard (1986) úgy vélekedett, hogy az Amerikai Egyesült Államokat nem a segélyezés eredményei miatt kell elítélni, hanem a szándékai miatt. Ezt arra alapozza, hogy szerinte a segélyek olyan fejlesztéseket támogattak, amelyeket az érintett országok maguktól is elvégeztek volna. Vagyis meg sem próbálja a fejlődés irányába

állítani a fogadó országokat irányított tőke-transzfereivel. A szerző kiemeli, hogy a második világháború előtt szinte csak a magánszemélyek segítségét értették külföldi segélyezés alatt, a bipoláris világ megszületése után (vagyis a hidegháború kezdetével) emelkedett csak hivatalos szintre a segélyezés tevékenysége (Marshall-terv Európa újjáépítéséért). Ebből is látható, hogy mennyire *érdekközpontú* az Amerikai Egyesült Államok politikája. Ahhoz, hogy saját céljainak megnyerjen egy országot, olyan beruházások végrehajtását is támogatja, ami nem szolgálja feltétlen a fogadó ország fejlesztésének érdekét.

Az USA 1980-1990 közötti (a terrorizmus elleni harc korszakának kezdetéig tartó) segélyezési döntéseivel foglalkozott Harrigan és Wang (2011) és Balla és Reinhardt (2004) tanulmányai. Azt vizsgálták meg közelebbről, hogy ha egy országban *konfliktushelyzet* áll elő (country harboring conflict), akkor hogyan változik az adott- és a szomszédos országokba (country bordering conflict) áramló Hivatalos Fejlesztési Támogatás volumene. Azt találták, hogy a legtöbb országgal szemben az Amerikai Egyesült Államok növeli a konfliktusos országokba áramló segélyeket, és nem a segélycsapok elzárásával ösztönzi az államot a helyzet rendezésére. A konfliktusok meglétének hatását a segélyezésre saját elemzésünk során is érdemes figyelembe venni.

Megemlítjük, hogy különböző *fiaskók* is történtek az USA segélyezésével, például az élelmiszersegélyezéssel kapcsolatban. Eszerint, ha a segélyezés keretében ingyen élelmet osztanak, az nem ösztönzi az embereket arra, hogy maguktól termeljenek, mely így szétrombolja a már kialakult gazdasági szálakat az élelmiszeripar területén. Az 50-es években az USA nagymennyiségű mezőgazdasági többlettermelést produkált, aminek egy részét külföldre szállították, mint segély. Indiában farmerek ezreit tette tönkre ez a tevékenység. Az USA-hoz közelebbi területeken is tapasztalhattunk hasonló kimenetelű történéseket. A latin-amerikai El Salvadorban az USA segélyezési tevékenysége hozzájárult néhány nem demokratikus intézkedéshez (például a kormány igazságtalan földosztáshoz folyamodott, amelynek keretében elvették a nagyobb farmerektől a földet, és nem kárpótolták őket). További kritizálták forrása az a tény is, hogy sokszor olyan országok kormányai kapnak segélyt, amelyekről köztudott, hogy a lakosságot nem részesítik belőle.

Az előbbi véleményhez hasonló nézetet vallja Advameg (2012) is. A szerző szerint a segélyeket a nagyobb országok arra használják, hogy a felszabadult gyarmatokat ezzel tartsák továbbra is függőségben. Az USA-val kapcsolatban pedig azt az álláspontot vallja, hogy az USA olyan programokat nem is támogat, amely nincsen összhangban a saját elképzeléseivel.

Ezek alapján következtethetünk arra, hogy az USA támogatásait nem a „morális érdekek”, sokkal inkább a gazdasági érdekek motiválják, ahogyan arra már a 2. fejezetben is utaltunk. Erre a tényezőre empirikus vizsgálatunk során mindenképpen figyelniünk kell.

Woods (2008) kutatási eredményeiben inkább az USA és a többi nagy donor ország által *vállalt kötelezettség elmulasztását* kritizálja. Szerinte, habár a G8-ak – köztük az USA is – megígérték, hogy megnövelik a – különösen Szubszaharai-Afrikába – szánt segélyek összegét, a gazdasági válság bekövetkeztével érdemi változás nem történt.

Fleck és Kilby (2010) az előző nézőpontoktól eltérően történelmi oldalról közelíti meg a segélyezés problematikáját. Arra a kérdésre keresik a választ, hogy hogyan változott az USA által kiutalt segélyek nagysága a 2001-es terrortámadást követően, illetve, hogy a változásnak mi lehet a legfőbb oka. A szerzőpáros szerint *már* a hidegháború korszakában a maihoz nagyon hasonló politikát folytatott az USA. Ennek értelmében, ha egy országban megdőlni látszott a kommunizmus vagy éppenséggel veszélybe került a kapitalizmus, az USA (elsősorban pénzzel) megsegítette ezeket az országokat, szemet hunyva a felett, hogy milyen szintű korrupciót vagy emberi jogi jogsértéseket lehet az adott fogadó országban tapasztalni (például Zaire vagy Indonézia). A történelmi múlt hatásainak következő fontos állomása a Szovjetunió összeomlása, mely után a segélyek nagysága csökkent, a 2001-es a terrortámadás után azonban ismételten emelkedett és *geopolitikai* eszközzé vált (Irak, Afganisztán, Pakisztán). A szerzők szerint elképzelhető, hogy a jövőben visszatér az USA által a hidegháború alatt is jól bevett szokás, miszerint egyre kevesebb segélyt fognak kapni a geopolitikailag nem fontos országok. Ez úgy is értelmezhető, hogy egyre inkább geopolitikai alapon fog eldőlni az, hogy ki mennyi segélyt kap, az igények pedig sokkal kevésbé fognak számítani. A geopolitikai helyzet vizsgálata tehát tanulmányunk céljának megvalósítását szolgálhatja.

Nunnanekamp és Öhler (2011) az Egyesült Államok segélyezési politikájánál már megismert segélyezési költségvetésből indult ki, mikor a témával kapcsolatos – előzőekkel ellentétben – *pozitív* véleményüket megfogalmazták. Eszerint az USA egyre többet költ egészséggel kapcsolatos segélyekre. A szerzőpáros az ODA hatásait vizsgálta a szexuális úton terjedő betegségek vonatkozásában. Azt találták, hogy az ODA összességében (tehát ha nem különítjük el, hogy melyik országból származik a segély) nincs szignifikáns hatással a HIV/AIDS elleni harcban. Viszont, ha országok szerint csoportosítjuk (bilaterális) az ODA-t (melynek legnagyobb kibocsátója az USA), és összevetjük a multilaterális szervezetek által

juttatott támogatással, azt a megállapítást tehetjük, hogy az USA-ból kiáramló ODA nagyban hozzájárult a HIV pozitívak orvosi kezeléséhez (csökkentve az AIDS-hez köthető halálesetek számát), míg ez nem volt megfigyelhető a multilaterális szinten vizsgálva. Ennek a tényezőnek a figyelembevétele tehát támpontul szolgálhat a segélyek allokálásának meghatározásában.

Empirikus vizsgálatunk szempontjából kiemelten fontos Harrigan és Wang (2011) tanulmánya. A szerzőpáros vizsgálatának központi kérdésköre az volt, hogy a nagynak számító donor országokat (USA, Kanada, Franciaország, stb.) befolyásolja-e valamilyen tényező, amely szerepet játszik a segélyek allokációjában. Az USA-val kapcsolatban azt kutatták, hogy az egyes országokba áramló segélyek nagyságára hatással van-e a fogadó ország igényein kívül az, hogy milyen a *geopolitikai helyzete* illetve az, hogy az adott országgal milyen a *politikai és kereskedelmi kapcsolata* az USA-nak. Azt találták, hogy az Amerikai Egyesült Államok a többi vizsgált országgal ellentétben különösen nagy hangsúlyt fektet a fenti tényezőkre. A szerzőpáros kijelenti, hogy bizonyos szinten minden donor figyelembe veszi a fogadó ország igényeit, és elmondható, hogy az alacsonyabb egy főre jutó GDP-vel rendelkező országok több segélyt kapnak. Azonban a többi országtól eltérően, az USA a segélyek elosztásánál sokkal kevésbé veszi figyelembe a politikai környezetet (például a demokrácia vagy a korrupció szintjét) és a fogadó ország igényeit. Az USA tehát a *saját* gazdasági és biztonsági érdekeit tartja legfőképpen szem előtt, mely a segélyezése mögött húzódó érderendszer egy további vonására mutat rá.

Ezek mellett létezik olyan vélekedés is (USAID 2008), mely szerint az USA esetében megtevesztésre adhat okot, ha csupán azt vesszük számításba, hogy mennyi ODA-val járul hozzá a fejlődő országok helyzetének rendezéséhez. Figyelembe kell venni ugyanis azt is, hogy ezen *felül* mennyi támogatást ad még más formákban. Például a 2008-as évben, amikor a Hivatalos Fejlesztési Támogatás csupán egy kis hányadát tette ki a segélyeknek (a nettó ODA 21,8 milliárd dollár volt), a magánszemélyektől a fejlődő országok irányába 99 milliárd nettó magántőke áramlás, 48 milliárd magánszemélyek által kezdeményezett átutalás és 12 milliárd dollárnyi egyéb forrású magántámogatás volt megfigyelhető (private grant). Amennyiben ezekhez hozzávesszük a fejlődő országokból irányuló nettó importot is (összesen 573 milliárd dollárt tett ki), akkor az USA GDP-jének 5,3 százalékát költötte el segélyezési célokra az adott évben.

Összességében elmondható, hogy az Amerikai Egyesült Államok valóban *jelentős* összegeket fordít segélyezési célokra, azonban nem szabad elfelejteni, hogy az USA a világ legnagyobb gazdaságaként ezt könnyűszerrel megteheti (2010-ben az Egyesült Államok által kifizetett ODA az ország GNI-jának 0,21százalékát tette ki). A USAID (2008) ugyan azt állítja, hogy emellett még számos más jogcímen futó segélyezési tevékenységet is végrehajtottak, be kell látnunk, hogy az USA hajlamos támogatás címén a saját piacain el nem adható termékeket átadni a fejlődő országoknak (Bovard 1986). Előfordulnak olyan esetek is, amikor a támogatásért cserébe a *donor* ország termékeit kell a fogadó országnak megvásárolnia (jellemzően kötött segélyezés). Mindez arra az eredményre vezethet, hogy az USA bizonyos esetekben a *nagylelkűség látszatát kelti*, ám valójában saját érdekei vezérlik, és kevésbé veszi figyelembe a fogadó országok *tényleges* érdekeit. Vélelmezhető tehát, hogy az USA több esetben *öncélúan*, és nem a fogadó ország valós igényei szerint alkotja meg segélyezési politikáját. Nem szabad elfelejtenünk, hogy a segélyezési politika mára a külpolitika egyik alappillérévé vált (Tarnoff és Nowels 2004), nem meglepő tehát, ha az országok a segélyezés alapvetően altruista jellegű folyamatát politikai színezettel töltik meg.

Ezzel dolgozatunk *első szálának* végére értünk. Megismertük az USA-ból kiáramló ODA segélyek mögött meghúzódó legfőbb érdekeket és motivációkat. Mivel a tanulmány célja annak vizsgálata, hogy az Aid for Trade segélyezési program speciális támogatási területei ellenére is hasonló motivációk és érdekek mentén mozog-e, mint az USA-ból kiáramló ODA, ezért a továbbiakban meg kell vizsgálnunk a dolgozat *másik* fő szálát képező Aid for Trade támogatási rendszer sajátosságait. A következő fejezetben feltárjuk a program mögött meghúzódó, főbb befolyásoló faktorok és motivációk jellemzőit a tanulmány központi céljának és empirikus vizsgálatának sikere érdekében.

3. AZ AID FOR TRADE

Az USA segélyezése mögött húzódó érdekek és a jelenlegi tendenciák megismerése után rátérünk kutatási témánk *második fő irányvonalának*, az Aid for Trade támogatási rendszerének a tanulmányozására. Az Aid for Trade egy 2005-ben útjára indult, kereskedelemfejlesztésre koncentrálnak segélyezési programot jelent. Annak érdekében, hogy az empirikus vizsgálatunk kellően megalapozott legyen, meg kell vizsgálnunk egyrészt a program támogatott területeit, másrészt az Aid for Trade típusú segélyek allokálása mögött húzódó érdekeket és motivációkat, valamint a segélyek lehetséges hatásait is.

3.1. Az Aid for Trade kezdeményezés

A *globalizáció* okozta erőteljes kereskedelmi liberalizáció és multilaterális vámcsökkentések mind hozzájárultak ahhoz, hogy napjainkban a tőke szabadon áramolhat a világ szinte bármely pontjára, számottevő megkötöttség nélkül. A világgazdaság folyamatosan távol, újabb és újabb országok kapcsolódnak be a nemzetközi és interkontinentális kereskedelemben. Az országok között a már korábban kialakult kölcsönös függések még erőteljesebbé váltak, és mind inkább kiterjedtek. Akár szimmetrikus, akár aszimmetrikus interdependenciáról beszélünk, egyetlen láncszem „meghibásodása” is elegendő ahhoz, hogy egy-egy gazdasági probléma globális jelleget öltön. Ilyen globális problémaként jelentkezett a hidegháborút követően a fejlődő országok gazdasági helyzete is (Szentés 2002, Udvari 2009).

A nemzetközi kereskedelem napjainkban tehát ismételt kulcsszerepet játszik a gazdasági életben való aktív részvétel és felemelkedés tekintetében, a fejlődő országok azonban nem tudnak élni ezzel a lehetőséggel, egyre inkább leszakadnak, és az interkontinentális kereskedelem *perifériájára* szorúlnak (Udvari 2011). Ez nem meglepő, ha figyelembe vesszük, hogy fejletlenségükből adódóan az általuk megtermelt és előállított alacsony színvonalú és technológiájú termékeik, illetve nyújtott szolgáltatásaik ma már többnyire nem lehetnek versenyképesek a nemzetközi piacokon.

A *cél* tehát adott: a fejlődő, de leginkább a legkevésbé fejlett országok helyzetének, mint globális problémának a javítása a nemzetközi kereskedelemben való beemeléssel elősegítésével, a kereskedelemmel kapcsolatos készségek és képességek, valamint az infrastruktúra kiépítésével, illetve annak fejlesztésével. Ennek egyik *hatásos* eszköze lehet az Aid for Trade.

3.1.1. Az Aid for Trade támogatási területei

Az előbbiekben megfogalmazott cél megvalósítása érdekében 2001-ben a Kereskedelmi Világszervezet (WTO) vezetésével egy új tárgyalássorozat vette kezdetét, az Doha Fejlesztési Forduló. A Doha Fejlesztési Agendában (Doha Development Agenda) azonban az Aid for Trade (Segély a kereskedelemért) program még nem szerepelt. A kezdeményezés csupán a hatodik, ún. Hongkongi Miniszteri Konferencia keretében született meg 2005 végén.²⁴ 2006 februárjában már fel is állították az Aid for Trade munkacsoportot, mely központi feladatának tűzte ki, hogy egy *hidat képezzen* a donor és a fogadó országok között (WTO 2012).

Az Aid for Trade kezdeményezés mint *célzott* segély és támogatás jelenik meg a fejlődő országok támogatásainak körében. Három fő célt lehet meghatározni (WTO 2006):

- a fejlődő, különösen a legkevésbé fejlett országok termékeik és szolgáltatásaik exportjának növelését,
- ezen országok multilaterális kereskedelmi rendszerbe való integrációját, valamint
- a kereskedelmi liberalizáció és az elérhető megnövekedett piac okozta haszonszerzést.

Annak érdekében, hogy az előbb említett célok megvalósulhassanak, hat *prioritást* határoztak meg, melyekre az Aid for Trade programon keresztül támogatást szerezhetnek a fejlődő országok (WTO 2006):

1. *Kereskedelempolitika és szabályozás.* A megfelelően kialakított kereskedelempolitika, és az ahhoz közvetlenül igazodó szabályozások elengedhetetlen feltételei egy jól működő, transzparens gazdaság irányításának és ellenőrzésének. Ennek segítségével lehetővé válik az egyes kereskedelmi üzletkötők elő- illetve továbbképzése, a kereskedelemben elfoglalt pozíció felmérése és hatásainak elemzése, vitás ügyekben való állásfoglalás és annak hatékony kezelési módjai. Továbbá intézményi és technikai támogatást is nyújt,

²⁴ A kezdeményezés gyökerei azonban ennél régebbre nyúlnak vissza. Már az Uruguay-forduló (1986-1994) eredményei is azt mutatták, hogy a fejlődő országok talán képesek lesznek a nemzetközi piacra belépni. Azonban hamar kiderült, hogy a felállított kötelezettségek megvalósítása óriási akadályba ütközik az intézményi kapacitás hiánya miatt. Ezért két segélycsomagot alkottak meg, egyet a legkevésbé fejlett országok (Least Developed Countries – LDCs) számára, egyet pedig az afrikai gazdaságok részére, megalkotva ezzel az Aid for Trade szűk definícióját (Vijil és Wagner 2012).

Hoekman és Wilson (2010) a fentiekkel ellentétben a *skóciai* G8-as csúcstalálkozót tekinti a program kiindulópontjának, melynek keretében a fejlődő világ szegénysége elleni hatékony fellépést helyezték napirendre.

hogyan megkönnyítse a kereskedelmi megállapodások egyeztetését, a nemzetközi normákhoz és szabályokhoz való igazodást.

2. *Kereskedelemfejlesztés.* E prioritás elsődleges célja a kereskedelem fellendítése és annak előmozdítása. Az ezt megalapozó politikai hozzáállásnak és szabályozásnak alapvető célként kell kitűznie a beruházások ösztönzését, a szolgáltatásnyújtás számára az intézményi háttér megteremtését, az üzleti szolgáltatásokat és az annak megfelelő intézményi háttér kiépítését, az állami- és magánszektor megerősítését, az e-kereskedelmet, a kereskedelmi finanszírozás kereteinek megvalósítását, valamint a piacelemzést.
3. *Kereskedelemmel összefüggő infrastruktúra.* Ennek nyomán lehetővé válik az úgynevezett fizikai infrastruktúra fejlesztése, mely magában foglalja az utak, úthálózatok, a kereskedelmi kikötők és a telekommunikációs hálózat kiépítését, valamint annak fejlesztését és korszerűsítését.
4. *Termelési kapacitás kiépítése.* E támogatási prioritás segítségével lehetőség nyílik a fejlődő országok számára, hogy az egyes gazdasági szektorok képességét, hatékonyságát fejlesszék. A pénzügyi, illetve bankok által nyújtott további szolgáltatások fejlesztése az egész gazdaságra nézve jótékony hatással bír. A pénzügyi közvetítői rendszer kiépítésével és fejlesztésével sokkal hatékonyabb módon valósulhat meg a háztartások megtakarításainak összegyűjtése és a befektetések finanszírozása is.
5. *Kereskedelemhez szorosan kapcsolódó, alkalmazkodást elősegítő hiánypótlások.*
A fejlődő országok olyan intézkedések, kereskedelmi reformok bevezetését finanszírozhatják ebből, melynek célja a kereskedelmi liberalizációból származó előnyök kihasználása, valamint a liberalizáció okozta bevételkiesés (például a vámcsökkentések miatti állami bevételforrás csökkenés) költségvetési támogatása.
6. *Egyéb kereskedelemmel összefüggésbe hozható igények.* Ide sorolható minden további kereskedelemmel összefüggésbe hozható támogatás, mely az előzőekben nem szerepel, ugyanakkor elősegíti a fogadó ország nemzetközi kereskedelmének javulását.

Az Aid for Trade *elsődleges célja* tehát a kereskedelem fellendítése, illetve előfeltételeinek megteremtése. Ennek megvalósítása érdekében bármely kereskedelemmel kapcsolatos célkitűzést támogat, hiszen elősegíti a gazdasági liberalizáció okozta új szemléletnek megfelelő kereskedelempolitika és a szükséges szabályozások megalkotását, az

elengedhetetlen kereskedelmi reformok kialakítását és véghezvitelét. Fontos azonban már itt megjegyeznünk, hogy az Aid for Trade túl *tág* definíciós meghatározása (ebből kifolyólag támogatása) egyike azon égető problémáinak, melyet tisztázni kell a későbbi gondok elkerülése érdekében.

3.1.2. A 2012-2013-as Aid for Trade munkaprogram

Annak ellenére, hogy az Aid for Trade értelmezési területe ma még nem egyértelműen tisztázott, céljai azonban annál inkább. *Cél- és jövőorientáltság* jellemzi, melynek érdekében különféle stratégiákat dolgoz ki. Ennek egyik szemléletes példája az Aid for Trade előremutató 2012-2013-as munkaprogramja, melyet 2011. november 15-én tettek közzé. Kiemelt jelentősége abban rejlik, hogy az előzőekben megismert célokon és alapelveken túl, egy minden eddiginél összetettebb, elmélyülő *koherencia programot* hirdetett meg.

A program megvalósítása érdekében öt *kulcskompetenciát* emeltek ki (WTO 2012):

1. További, *újjonnan megszerzett* források mozgósítása a még eredményesebb segélyezés érdekében.²⁵
2. Különösen fontos tényezőként emelik ki, hogy a kereskedelem *szerves részét* alkossa a legkülönbözőbb fejlesztési terveknek és programoknak. Tekintsenek tehát úgy a kereskedelemre, mint a fejlődés egyik meghatározó eszközére.
3. *A magánszektor* fejlesztése.
4. *A regionális kereskedelmi integráció* megvalósítása, feltételeinek megteremtése.
Kisebb környezetben ugyanis egyszerűbb a feltételek kiépítése és a működés beindítása. Ha kisebb térségekben sikerül a kereskedelmet fellendíteni, majd ezeket a területeket összekapcsolni, akkor megvalósítható az ország makroszintű gazdasági fellendülése is. A segély tehát *belülről*, több kis fókuszponton indítja meg a fejlődést.
5. Végezetül az Aid for Trade, mint munkaprogram hatékonyságának *ellenőrzése*, folyamatos nyomon követése. E *monitoring* tevékenység azonban még nem teljes körűen kiépített.

A munkaprogram *célja* tehát az elmélyülő koherencia megvalósításán túl egy folyamatelvű értékelés a kereskedelem és a fejlesztési közösségek közötti Aid for Trade

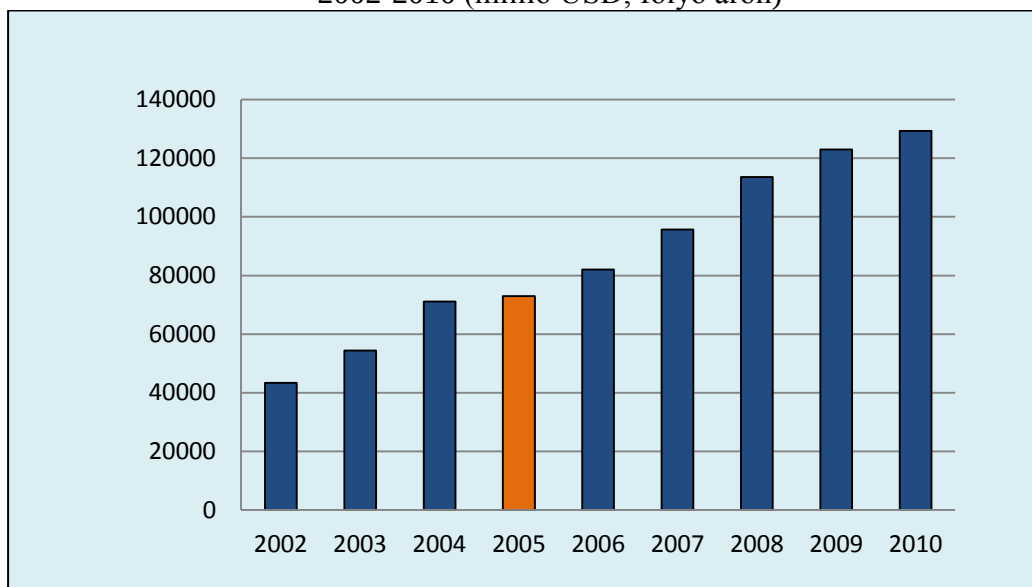
²⁵ Itt jegyezzük meg, hogy a később bemutatott Aid for Trade kritikák egyike pont e cél megkérdőjelezése. Fontos kérdés tehát annak vizsgálata, hogy az Aid for Trade képes-e valóban új finanszírozási forrás megszerzésére, vagy egyszerűen belső forrás átcsoportosításról van-e szó (Sam Laird 2007).

áramlásokkal kapcsolatosan. Fontos célnak tűzte ki továbbá a program által generált eredmények felmutatását, melyek kedvező állapota további lendületet adhat a folyamatnak (WTO 2012).

3.2. Jelenlegi Aid for Trade tendenciák

Annak ellenére, hogy az Aid for Trade mindössze 7 évvel ezelőtt jelent meg, bizonyos fokú tendenciákat már lehet látni. A 9. ábra alapján látható, hogy az évenkénti Aid for Trade mennyiségében *folyamatos növekedés* mutatkozik. A program megszületése (2005) előtti évek adatai az Aid for Trade jelenlegi támogatási területeire érkező, azzal megegyező korábbi segélyek összegeit jelenítik meg. Vijil és szerzőtársai (2011) tanulmánya kiemeli, hogy 2005 óta óriási növekedés vette kezdetét, melyet a gazdasági világválság sem tört meg. A 2005-2010 közötti időszakban évenként átlagosan 11259,83 millió dollárral, azaz hozzávetőlegesen 12,12%-kal emelkedett a segélyezésre szánt összegek mennyisége. A 2010-es évben már több, mint 125 000 millió dollárt fordítottak ilyen típusú segélyezésre.

9. ábra Az Aid for Trade keretében nyújtott segélyek volumenének alakulása, 2002-2010 (millió USD, folyó áron)

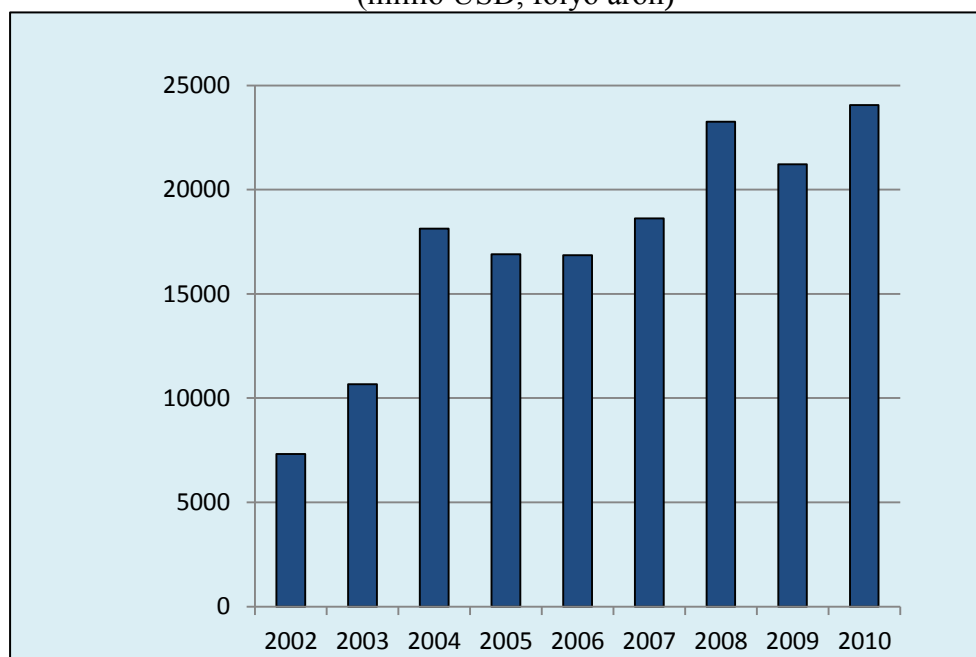
Forrás: OECD CRS adatok alapján saját szerkesztés

A 2012-2013-as munkaprogram célkitűzései alapján valószínűsíthető, hogy a jelenlegi tendenciák a továbbiakban is folytatódnak. Ha a segélyezésre szánt összegek növekedésével párhuzamosan az intézményi rendszer kiépítettsége és a hatékonyság foka is emelkedik, akkor a közeljövőben jelentős eredmények érhetőek el.

Az egyes országokból e célra szánt segélyek nagyságát tekintve kiemelkedik az USA, az Egyesült Királyság, Németország és Japán. 2008-ban az éves Aid for Trade segélyek 65%-át e négy ország nyújtotta. Tanulmányunk középpontjában az USA donortevékenysége áll, ezért érdemes önmagában is megvizsgálni, miképpen alakult az USA-ból érkező Aid for Trade segélyek nagysága az elmúlt években.

Ha tehát az USA tevékenységét külön is megvizsgáljuk, látható, hogy az Aid for Trade típusú segélyezésében bizonyos szintű hullámmás tapasztalható (10. ábra). A 2005-2006-os évi stagnálás után 2008-ra óriási, hozzávetőlegesen 6404 millió dolláros növekedés mutatkozik a segélyezésre szánt összegek tekintetében. 2009-ben egy átmeneti, nagyjából 2000 millió dolláros visszaesés következett be, de 2010-re a segélyezési volumen nemcsak megközelítette, hanem túlszárnyalta a 2008-as szintet.

10. ábra Az USA-ból érkező Aid for Trade mennyiségének alakulása, 2002-2010
(millió USD, folyó áron)

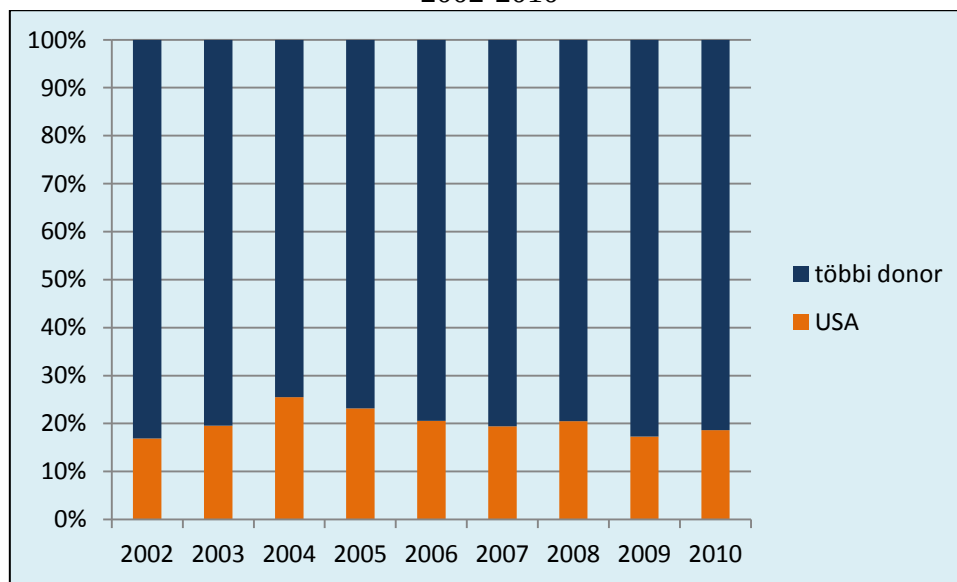
Forrás: OECD CRS adatok alapján saját szerkesztés

Az előzőekhez viszonyítva fontos észrevennünk, hogy 2008-ban az USA-ból érkező, átmenetileg csökkenő támogatás nem törte meg az Aid for Trade évenkénti növekedési lendületét, hiszen a többi donor országokból származó növekvő segélymennyiség nemcsak ellensúlyozni volt képes az USA 2000 millió dolláros kiesését, hanem túlszárnyalni is. További lényeges kérdés azonban annak megválaszolása is, hogy az USA évenkénti ingadozásai ellenére, milyen arányban vett részt az Aid for Trade adott évi összértékeiben.

A 11. és 12. ábrákon az USA-ból és a világ többi donor országából érkező segélymennyiségek összehasonlítását végeztük el. Látható, hogy 2004-ben volt a legmagasabb (nagyjából 25,5%) az Aid for Trade (továbbiakban AfT) segélyezésben az USA többi donor országhoz viszonyított *aránya*. A következő években ez az arány az átmeneti növekedések ellenére csökkenő tendenciát mutat. 2010-re ez az érték 18,5% volt mindösszesen.

Az arányok elemzése mellett nem szabad megfeledkeznünk arról, hogy a csökkenő arányérték nem egyenlő a csökkenő USA AfT *abszolút értelemben* vett összegével. 2004-ben az USA-ból származó AfT összege 18135,36 millió USA dollár volt, mely az adott év 25,5%-át tette ki. 2007-ben már 18620,54 millió USA dollár volt az USA segélyezésre szánt összege, mintegy 485 millió dollárral több a 2004-es volumennél, ennek ellenére ebben az évben érte el egyik mélypontját az *USA AfT/többi donor AfT* arány. 6,04 százalékponttal volt alacsonyabb a 2004-es adattól, mindösszesen csupán 19,46%. 2009-ben már csak 17,27% volt az USA aránya az adott évi AfT-n belül, mégis 21225,38 millió USA dollárt szánt segélyezésre.

11. ábra Az USA által vállalt Aid for Trade költséghányad a többi donorhoz viszonyítva, 2002-2010

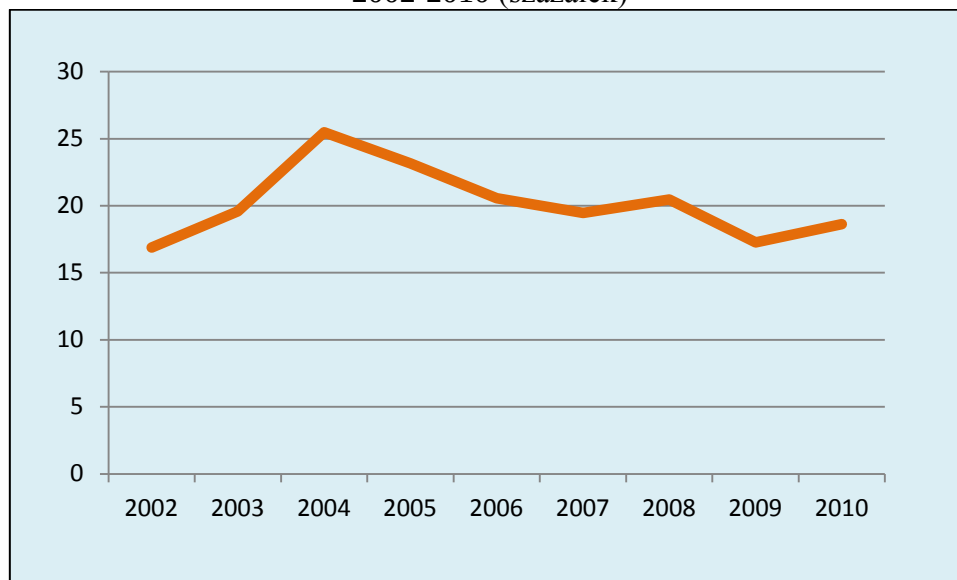

Forrás: OECD CRS adatok alapján saját szerkesztés

Mindebből tehát az következik, hogy az USA csökkenő részesedése nem jelenti szerepvállalásának csökkenését, éppen ellenkezőleg, az évek alatt nagymértékű növekedést produkált. A csökkenő arány csupán annak jele, hogy más donorok szerepvállalása is

folyamatosan nő – részben a donor-donor szinergia következtében –, illetve újabb és újabb donor országok csatlakoznak az Aid for Trade segélyprogramhoz.

12. ábra Az USA által vállalt költséghányad az Aid for Trade esetében, 2002-2010 (százalék)

Forrás: OECD CRS adatok alapján saját szerkesztés

A kedvező tendenciáknak köszönhetően fontos megvizsgálunk azt is, hogy az Aid for Trade-nek milyen *lehetséges gazdasági hatásai* vannak. Ezek ismerete ugyanis segíthet abban, hogy a dolgozat célját szem előtt tartva feltárjuk azokat az esetleges érdekeket és motivációkat, melyek a támogatás folyósításának háttérében megjelennek.

3.3. Az Aid for Trade lehetséges gazdasági hatásai

Habár az Aid for Trade nem büszkélkedhet több évtizedes múlttal, ennek ellenére számtalan hatáselemzés született már a program eredményeivel kapcsolatban. A gazdasági hatások *vizsgálata* két fő kérdéskör, a kereskedelem fejlesztése és az exportlehetőségek bővülése köré csoportosulnak. További vizsgálati szempontot jelenthetnek az Aid for Trade-ben rejlő hiányosságok, a már felmerült problémák és az esetleges további veszélyek tanulmányozása is. E kérdéskörök mélyreható ismertetése *elengedhetetlen* a következő szerkezeti egység világos megértéséhez, mely kutatásunk egyik fő alappillért képezi.

Nemzetközi kitekintésben tehát már *számos szakirodalom* született az Aid for Trade kereskedelemre gyakorolt hatásait illetően. Nem véletlen, hiszen több korábbi tanulmány

számolt be arról, hogy a nemzetközi kereskedelem lehet a növekedés motorja (engine of growth) egy elmaradott, fejlődő ország számára (Edward 1998), habár ezt többen mégis kétségbe vonták (Rodriguez és Rodrik 2001). A *hazai irodalomban* mindezek ellenére kevés tanulmány született az Aid for Trade-del kapcsolatban, pedig az Európai Unió már 2007 óta készít Aid for Trade stratégiát, melynek hatékonyságáról évente elemző tanulmányt tesz közzé (Udvari 2010).

A megosztottság és az *eltérő nézőpontok* fő okai, hogy évtizedeken keresztül kétértelmű üzenetek és visszacsatolások érkeztek az egyes országokból arra vonatkozóan, hogy a segélyek nemzeti szintű hatásai *jótékonyak voltak-e*, elősegítették-e az adott ország gazdasági növekedését, a szegénység csökkentését. Számos, az akkori időkben széles körben elterjedt és idézett empirikus tanulmány nem talált ugyanis bizonyítékokat arra vonatkozóan, hogy a segélyek valóban hozzájárulnak a gazdasági növekedés fellendítéséhez, sokkal inkább elmarasztaló véleményüknek adtak hangot. A rendkívül pesszimista hangulatot tovább fokozta a Mosley nevéhez fűződő, 1986-ban közzétett *mikro-makro paradoxon* elmélet.²⁶ Az 1990-es évek azonban alapjaiban rengették meg a korábbi kutatások eredményeit, megállapításait. Új empirikus hullám indult el, melyek rendre a segélyezés gazdasági növekedést elősegítő hatásait állapították meg (McGillivray 2006).²⁷

Az *általános segélyezésre* vonatkozó hatáselméletek tehát nem egyértelműek a gazdasági növekedésre vonatkozóan, ezért az Aid for Trade-del mint speciális, célzott és főként pénzügyi támogatással is körültekintően kell eljárunk. Vizsgálódásunk során végig szem előtt kell tartanunk, hogy a korábban bemutatott Aid for Trade célok és azok elérése érdekében megfogalmazott támogatási területek, illetve prioritások fényében a pénzügyi segítségnyújtás sokkal erőteljesebbnek tekinthető, mint a technikai jellegű támogatások. A következőkben főbb területekre osztva mutatjuk be az Aid for Trade-del kapcsolatos álláspontokat, vélekedéseket.

²⁶ Mosley 1986-ban hívta fel a figyelmet a nemzetközi segélyezésben tapasztalható látszólagos paradoxonra. Vizsgálataiban kimutatta, hogy *csupán mikroökonómiai* adatok figyelembevételével azt a megállapítást vonhatjuk le, hogy a segélyezések túlnyomó többsége sikeresnek, hatékornak mondható, míg *makroökonómiai* szinten figyelve a jelenséget a segélyezés hátráltató hatása is lehet. A paradoxon ebben az esetben azt jelenti, hogy az aggregált segélyezési összhatás kisebb, mint a részeinek összege (Howes, Otor és Rogers 2011).

²⁷ A szerző ugyanakkor megjegyzi, hogy a későbbiekben több kutatási eredményt kétségesnek, nem megalapozottnak találtak.

3.3.1. Az Aid for Trade, mint a gazdasági növekedést és kereskedelembővítést elősegítő támogatásrendszer

Az Aid for Trade mint *pénzügyi és technikai segély* lehetőséget teremt a fejlődő (ezen belül legkevésbé fejlett) országok számára, hogy a nemzetközi piac szereplőivé váljanak, valamint képesek legyenek globális szinten is integrálódni (Hoekman és Wilson 2010). Mindezt a legkülönbébb pénzügyi és gazdasági kedvezményekkel, támogatásokkal valósíthatják meg. A szerzők kutatásuk magában foglalja a fő kérdéskörök megválaszolását, hiszen véleményük szerint az Aid for Trade hozzájárul ahhoz, hogy a fejlődő országok kereskedelmi kapacitása kiszélesedjen, exportja növekedjen, gazdaságilag fejlődjön. A kutatók kiemelik, hogy az Aid for Trade mint célzott támogatás által elindított fejlődésnek nem csupán a fejlődő országok lesznek a haszonélvezői, hanem az alacsony, illetve közepes jövedelmű országok, sőt akár a legfejlettebb nemzetállamok is. Az Aid for Trade által megteremtett hasznokon *minden* kereskedő nemzet osztozik.

Helble, Mann és Wilson (2009) kutatása a kereskedelemre kifejtett hatások köré csoportosult. Kimutatták, hogy a nehéz helyzetű országok kereskedelmének előmozdítására szánt segélyek (tehát az AfT is) határozottan *megnövelik* a segélyt fogadó ország *kereskedelmi volumenét*. Amennyiben a kereskedelempolitika és szabályozás területére szánt segélymennyiséget egy százalékkal megnövelik (ez hozzávetőlegesen 11,7 millió dollárt jelent), ez összességében 818 millió dolláros globális kereskedelemnövekedést generál. Véggkövetkeztetésükben azonban ők is felvázolják, hogy ha a segélyeket erre a területre koncentrálnak, az exportnövekedés még erőteljesebbé válhat.

Cali és te Velde (2011) több, mint 100 országra vonatkozó vizsgálatában a fő kérdéskör a kereskedelmi költségek alakulásának és az exportváltozásnak az elemzése volt. Kutatásuk eredménye szerint az Aid for Trade csökkenti a kereskedelmi költségeket. A gazdasági infrastruktúra fejlesztésén keresztül pedig az exportvolumen bővülni fog. Fontos tényként fogalmazzák meg, hogy a termelési kapacitás kiépítésére és fejlesztésére fordított összegeknek nincs számottevő hatása az exportra.

Natio (2010) hasonló megállapításra jutott, mint Cali és te Velde (2011). Vizsgálódásai alapján megállapította, hogy az Aid for Trade hatására csökkennek a *kereskedelmi költségek*, azonban ő már hozzáteszi, hogy a közszolgáltatások is javulnak a segélyezésnek köszönhetően. Észrevételei szerint, a donor országok *segély/GDP arányának* fokozatos növekedése akkor, és csak akkor emeli az egyensúlyi növekedési rátát, ha a fogadó

országok kereskedelmi költségeit nagyobb arányban csökkenti, mint ahogy a donor országok kereskedelmi költségei emelkednek. Valószínűsíthető tehát, hogy létezik egy növekedést maximalizáló segély/GDP arány.²⁸ A pozitívumok mellett azonban szól az érme *másik oldaláról* is, arról, hogy az Aid for Trade nem minden esetben képes növelni a globális kereskedelmet. A donor országokból kiáramló túlzott mennyiségű segélyek esetén maga a donor ország növekedési lehetőségei csökkennek, s ez a fejlődő országokra lesz negatív hatással a későbbiekben. Ha a segély mennyisége optimális, akkor a hasznokból (csökkenő kereskedelmi költségek) nemcsak a fogadó országok, hanem a donor országok is részesülnek. Megemlíti azonban a szerző, hogy amennyiben minden ország úgy választja meg a saját adókulcsát, hogy a saját jólétét és gazdasági növekedését maximalizálja, akkor az AfT gazdaságnövelő szerepe csak egyfajta *adó-játékként* funkcionál. Látható tehát, hogy Natio már árnyaltabb képet fest az Aid for Trade hatásait illetően. Véleménye szerint az AfT segélyek egyértelműen hozzájárulnak a kereskedelmi költségek csökkentéséhez, azonban rendkívül fontos a *helyes arány*, hiszen a túl sok segély nem idézi elő a kívánt eredményt.

Moreira (2010) kutatása az előbbieken megismert kérdéskörökhöz képest eltérő. Másfajta irányvonalak mentén kereste a kérdéseire a kielégítő magyarázatot. Vizsgálatának középpontjában az a kérdés állt, hogy az Aid for Trade program hogyan tudná a kereskedelemről származó hasznokat úgy megnövelni, hogy a fejlődő országok (különös tekintettel a karibi országok) képesek legyenek a globális integráció és a kereskedelmi reformok segítségével e hasznokat „*lefölözni*”. Ennek elérése érdekében kiegészítő *reformokat* javasol, melyeket a reformok célpontjai alapján három csoportba bontott:

1. a rugalmasabb munkaerőpiac megszervezését elősegítő reformok,
2. a jobb politikai, gazdasági kormányzás kialakításáért felelős intézkedések,
3. egy jól szabályozott politikai és gazdasági környezet megteremtésének irányelveit támogató reform.

Látható tehát, hogy a szerző célrendszerének középpontjában a már korábban ismerttetett támogatási körök egyike, a *termelési kapacitás fejlesztése, kiépítése* áll. A karibi országokra vonatkozó vizsgálatában ugyanis megállapította, hogy sok karibi cég az intézményi környezet kiépíttelensége, az infrastrukturális szolgáltatások hiánya vagy éppen hiányossága következtében csupán *alárendelt szereplőként* tud megjelenni a globális piacon. Moreira kihangsúlyozza, hogy ameddig az Aid for Trade jól célzott támogatási rendszerként

²⁸ Elgondolásai alapján egy U alakú görbét feltételezett a grafikus ábrázolásban.

működik, addig a növekedés generátoraként fog funkcionálni, ugyanakkor elengedhetetlen, hogy az Aid for Trade programok és a nemzeti fejlesztési tervek, stratégiák jól koordinált viszonyban álljanak egymással. Fontos kiemelni tehát, hogy az Aid for Trade sikere egyaránt megköveteli a hazai szinten történő körültekintő tervezést, és a nemzetközi szintű segélyezési rendszer irányítását, és annak ellenőrzését is.

Léteznek azonban olyan vélekedések is, melyek szerint a kereskedelmi reformok végrehajtásában *nem, mint eszköz* jelenik meg az Aid for Trade és annak hatékony felhasználása, hanem éppenséggel *fordítva*, azaz az Aid for Trade *felhasználása* vezet el a kereskedelmi reformok szükségszerűségéhez. Hoekstra és Koopmann (2010) vizsgálatai pontosan erre az eredményre jutottak. Megállapították, hogy a fejlődő országok gazdasági növekedésükhöz szükséges kereskedelmi reformoknak, szabályozásoknak és a kereskedelmi liberalizáció megvalósulásának egyik mozgatórugója, előfeltétele az Aid for Trade, hiszen mind nemzeti, mind nemzetközi viszonylatban a szükséges teendők végrehajtásának *katalizátoraként* funkcionál. Megfelelő felhasználásával megkönnyíti és felgyorsítja a folyamatok véghezvitelét. Fontos azonban megjegyezni, hogy az Aid for Trade nem csupán a kereskedelmi reformok és a kereskedelmi liberalizáció *előfeltétele*, hanem azok *kiegészítője* is. Elősegíti a képződő hasznok maximalizálását, illetve a felmerülő költségek minimalizálását az egész globális kereskedelmi rendszer tekintetében. Az optimalizálás megvalósítása két irányból valósulhat meg:

1. *Egyrészt* az országon belüli beszerzésekre, befektetésekre, munkaerőpiacra és szolgáltatásokra vonatkozó kereskedelmi szabályozások által, melyek elősegítik a kínálatoldali korlátozások megszűnését és a kapacitások bővítését és fejlesztését.
2. *Másrészt* viszont szembe kell nézni a hazai piac deregulációjával, a megnövekedett importmennyiség nyomásával és az ebből fakadó problémákkal.

Az Aid for Trade tehát úgy is értelmezhető, mint a fejlődő országok kereskedelmi reformjainak *potenciális gazdasági irányítója*, amely a kereskedelmi liberalizáció megvalósítására készíti elő az utat. Ezt az irányítási, koordinálási és előkészítői funkciót két módon hajthatja végre:

1. *közvetlenül* a kereskedelempolitika és a hozzá fűződő szabályozások által, illetve
2. *közvetetten* a politikai feltételek fejlesztésével.

Mindebből tehát látható, hogy az Aid for Trade-ről alkotott pozitív vélekedések középponti gondolköre annak elemzése, hogy a program által nyújtott segélyek mint célzott támogatásrendszer akár mint eszköz, akár mint előfeltétel, hogyan járul hozzá a gazdasági fejlődés és kereskedelem bővülés előmeneteléhez.

Ugyanakkor a programnak a *hiányosságairól* és az *általános kritikáiról* is szót kell ejtenünk. Nem szabad elfelejtenünk, hogy az Aid for Trade 2005-ös születése óta csupán hét év telt el. A jelenleg kiépített intézményrendszere, ellenőrzési módszertana, az adatok megbízható kiértékelése ma még az előkészítés, pontosítás és véglegesítés időszakában állnak. Ennek megfelelően az elért sikerek mellett hiányosságok is mutatkoznak, melyeket minél előbb kezelni kell.

3.3.2. Az Aid for Trade általános kritikái

Annak ellenére, hogy az OECD és a WTO állásfoglalása szerint az Aid for Trade mennyisége évről évre rohamosan emelkedik és hatékonysága is folyamatosan javul, Adhikari (2011) több általános érvényű *kritikát* fogalmaz meg az Aid for Trade-del kapcsolatban:

1. *Aid for Trade* *tág definíciója*. A pontos, keretek közé beágyazott meghatározás hiánya lehetőséget teremt a donor országoknak, hogy az így kialakult szabadabb mozgástér kihasználásával ott „segélyezzen” ahol ő akar. Ebből kifolyólag óriási erő koncentrálódik a donor országok kezében. Lehetővé válik a segélynyújtó országok számára, hogy saját kereskedelmi és külpolitikai érdekszerük figyelembevételével válasszák meg a fogadó országok körét. Ezáltal pont azokat az országokat fosztják meg a számukra nélkülözhetetlen segélytől, amelyeknek a legnagyobb szükségük volna rá. Paradox helyzet áll tehát elő, mely alapjaiban rengeti meg az Aid for Trade célrendszerét és prioritásait. Az Aid for Trade program által nyújtott lehetőségéből ugyanis (melynek célja a fejlődő, azon belül a legkevésbé fejlett országok segítségnyújtása) pont a leginkább rászorult országok esnek ki. Helyükbe a donorok által „választott” országok kerülnek.
2. *A donor országok által vállalt, és a ténylegesen kifizetett segélyezési összegek*. A probléma fő forrása, hogy a donorok által vállalt segélyezési összegek tervezetéről a fogadó országok is értesülnek. A recipiens országok tehát e tervszámokkal „kalkulálnak”. A meg nem érkező pénzek azonban egyértelműen elmélyítik költségvetéseik deficit helyzetét.

3. *Az intézményi rendszerek hiányosságai.* Problémák mutatkoznak az Aid for Trade alatti jogcímen áramló támogatásokkal, továbbá a későbbi monitoring, az ellenőrzési és a visszacsatolási funkciókkal is. Ez azonban nem meglepő, hiszen csupán 2007-ben kerülhetett sor a 2006-ban alapított munkacsoport elgondolásainak kezdeti kivitelezésére.²⁹

A felmerült kockázati tényezők kezelése érdekében már 2008-ban elkezdték kidolgozni az Aid for Trade-hez kapcsolódó indikátorok olyan eszköztárát, melyek összhangban vannak a pénzügyi áramlásokkal, a kereskedelmi teljesítménnyel vagy a kereskedelmi kapacitás kiépítésével (WTO 2012).

A felmerülő problémák gyökerének *sokféleségét* láthatjuk abban is, hogy Laird (2007) tanulmánya számos új szempontra hívja fel a figyelmet az Aid for Trade-del kapcsolatban.³⁰ A szerző szerint lényeges kérdés annak megválaszolása és tisztázása, hogy az Aid for Trade munkaprogram 2012-2013-as tervezetében szereplő további források hogyan jelennek meg: *új finanszírozási csatornák* jelentkeznek, vagy csupán *belső forrásátcsoportosításról* van szó. További problémaként jelenik meg az Aid for Trade segélyezésben elfoglalt pontos helyének a hiánya. Az Aid for Trade teljes egészében az ODA alá tartozik, vagy kiegészül a hitelezés, a speciális és megkülönböztetett technikai segítségnyújtással is?

További fontos szempontnak tartja annak világossá tételét is a szerző, hogy melyek azok a *politikai feltételek*, melyeknek megléte szükséges a segélyek folyósításához. Érdemes megfigyelnünk, hogy sok donor ország általános költségvetési támogatásokat nyújt a fejlődő országok számára, biztosítva ezzel, hogy a fogadó országok saját maguk határozzák meg prioritásaikat. Az Aid for Trade célzott támogatási rendszere azonban erőteljesen megkötheti e támogatási összegeket.

Összességében tehát elmondható, hogy az Aid for Trade-del kapcsolatos pontatlanságok és általános kritikák legfőbb oka az Aid for Trade pontos definíciójának a

²⁹ A WTO az Aid for Trade-hez kapcsolódó monitoring tevékenységek kiépítését három szintre bontotta. Az *első szint*: Az AfT típusú segélyek áramlásainak globális szintű, generális, mindent átfogó felügyelete. A *második szint*: A donorok által vállalt kötelezettségek egyenkénti, tételes felügyelete. A *harmadik szint*: Annak vizsgálata, hogy a fejlődő országok AfT iránti igénye hogyan mutatkozik meg (WTO 2012).

³⁰ Vizsgálatában kiemeli, hogy a WTO közelmúltbeli nyilatkozatai alapján az feltételezhető, hogy az Aid for Trade meg fogja könnyíteni a fejlődő országok számára a kereskedelmi reformok negatív tapasztalataival, és a kivitelezés költségeivel kapcsolatos aggályok tompítását. Mindezek ellenére az Aid for Trade programmal kapcsolatosan az elmúlt években számos kérdés merült fel, melyeket megválaszolásra várnak.

hiánya. Egyértelműen meg kell határozni, hogy ki, hogyan (milyen minőségben és mennyiségben), milyen úton támogatható, mindezt hogyan adminisztrálják és ellenőrzik. Szükségszerű egy *konzolidált mechanizmus* megalkotása a már meglévő, elkülönített vagy átcsoportosított források között. Az összhang megteremtésével lehetségessé válik, hogy az Aid for Trade segítségével ország-specifikus igényeket is ki lehessen elégíteni. Növekvő egyetértés mutatkozik tehát a segélyek kiszámíthatóságának növelése érdekében (Laird 2007, UNCTAD 2012).

3.4. Az Aid for Trade nagyságát befolyásoló tényezők

A nemzetközi szakirodalomban nagyon kevés információ található arról, hogy mely tényezők játszanak kulcsfontosságú szerepet az Aid for Trade támogatások sikerességében, célba juttatásában. Nem ismerjük pontosan a donor országok és a fogadó országok közötti specifikus kapcsolatokat, érdekeket. Nehezen állapítható meg, hogy egy donor országot az önérték vagy az altruizmus vezérel-e (Tadasse és Fayissa 2009).

A keresett *kulcstényezők* megtalálásához és megértéséhez elengedhetetlen, hogy átlássuk, hogy az Aid for Trade hogyan is illeszkedik bele az általános segélyezési metódusba, mely csatornákon keresztül áramlik és jut el rendeltetési helyére. Megállapíthatjuk, hogy az általános segélyezésre vonatkozó tényezők nagymértékben meghatározzák az Aid for Trade mint pénzügyi támogatás allokációját. De léteznek-e ezeken túl *egyéb sajátos tényezők*, annak köszönhetően, hogy *specifikus*, kereskedelembővítő segélyről van szó? Kutatási célunk megvalósítása érdekében rendkívül fontos ezen befolyásoló tényezők és hatásaik alapos ismerete, hiszen látnunk kell, hogy az USA-ból érkező ODA és Aid for Trade típusú segélyek nagyságát hasonló tényezők határozzák-e meg.

Tadasse és Fayisse (2009) tanulmánya több végkövetkeztetést állapított meg az USA-ból érkező Aid for Trade nagyságát illetően, melyek empirikus vizsgálatunk szempontjából kiemelkedően fontosak. Elméletük szerint a fogadó országba érkező USA AfT összege annál *nagyobb*:

1. minél nagyobb a *donor ország exportja* az adott országba. Megállapították, hogy az USA adott országba történő egy százalékos exportnövekedése, 4,75%-kal (hozzávetőlegesen 27,8 millió dollárral) növeli meg az adott országba juttatott USA AfT mennyiségét.
2. minél nagyobb az USA évenkénti *jövedelemszintje*;

3. minél *sebezhetőbb* a fogadó ország a külső extern hatásokkal, sokkokkal szemben;
4. *politikailag* minél inkább globalizálódott;
5. minél *kisebb* a polgárok *gazdasági szabadsága*;
6. minél nagyobb a *nem* AfT jellegű külső támogatások összege.

Vizsgálatukban azonban nemcsak az Aid for Trade típusú segélyek nagyságát növelő összefüggéseket tárták fel, hanem azokat a tényezőket is, melyek meglete *csökkenti* a segélyáramlás mértéket. A szerzők véleménye szerint csökken a fogadó országba érkező USA AfT volumen intenzitása, ha:

1. a fogadó ország *jövedelemszintje* emelkedni kezd;
2. a fogadó ország *képes* lesz az USA-ba exportálni, vagy korábbi exportképességét növelni;
3. a világ többi országával is megkezd *integrációját*.

Bearce és szerzőtársai (2010) ugyancsak az USA-ból érkező Aid for Trade hatékonyságát vizsgálták az 1999-2008-as időszakra vonatkozóan. Eredményeik szerint már *egy dolláros* AfT növekedés két évvel később 65 dolláros exportbővülést idéz elő a fogadó országban. Fontos tényként állapították meg, hogy az exportvolumen bővülése nem csupán az USA-val folytatott kereskedelemre korlátozódik, sokkal inkább a világ többi részére. Ez a megállapítás megegyezik az előzőekben tárgyaltakkal, hiszen ha a fogadó ország növeli az exportképességét az USA-ba, az a későbbiekben az USA AfT csökkenését idézi elő. Kimutatták továbbá azt is, hogy az Aid for Trade érdemi hatásai a kevésbé fejlett, *tengerparttal nem rendelkező* országok esetében a leghatékonyabbak. E felvetés szintén azonos a már korábban megismert Radelet és Sachs (1998) tanulmányának eredményeivel.

Az egyezőségek mellett azonban egy *érdekes ellentétre* is felhívták a figyelmet. Kutatásaik alapján ugyanis azt a megállapítást vonták le, hogy az Aid for Trade pozitív hatásait a magánszektor kereskedelmi képességének és a közszféra kereskedelempolitikájának fejlesztése által éri el, és nem a fogadó ország infrastruktúrájának korszerűsítése által. Ez meglepő lehet, hiszen az Aid for Trade egyik támogatási területét, a kereskedelemmel összefüggő infrastruktúra szükségszerűségét kérdőjelezi meg.

Látható tehát, hogy az Aid for Trade segélyezési rendszer speciális támogatási területei és prioritásai ellenére nagymértékű hasonlóságot mutat a korábban ismertetett általános segélyezési tendenciákkal. Fontos azonban kiemelni, hogy sajátosságainak következtében további egyedi jellemzők is meghatározzák az USA-ból ilyen jogcímen kiáramló támogatások elosztását.

A korábbi fejezetek segítségével sikerült feltárnunk azokat a releváns faktorokat és motivációkat, melyek az Amerikai Egyesült Államokból kiáramló ODA és Aid for Trade jogcímek alá tartozó segélyek allokálását, annak elosztását a legnagyobb mértékben meghatározzák. Láthattuk, hogy a segélyezés, mely mára a külpolitika egyik alappillérvé vált, bizonyos szintű önérdekkel telítődött. Megjelentek a tisztán gazdasági, stratégiai érdekek mentén történő támogatások is, melynek hatására altruizmus háttérbe szorult. Egyre több kutató érzékeli a segélyezés negatív, kiszípolozó hatásának felerősödését, mások azonban továbbra is a fejlődő országok gazdasági felemelkedésének egyik fő mozgatórugójaként tekintenek a támogatásokra.

Annak ellenére tehát, hogy az USA a világ egyik legjelentősebb bilaterális donor országa mind az ODA, mind az Aid for Trade tekintetében, a két segélyezési rendszer motivációnak és érdekeinek párhuzamos vizsgálatával szakirodalmi áttekintésünk során *nem* találkoztunk. A támogatásokkal kapcsolatban ugyanis *releváns* kérdés, hogy a kétféle segélyezési rendszer egy gazdasági, illetve társadalmi érdeket szolgál, vagy az USA-ból kiáramló ODA és Aid for Trade segélyek más érdekek mentén koncentrálnak. E kérdések megválaszolása érdekében végeztük el *empirikus vizsgálatunkat*, melyet a következőkben ismertetünk.

4. AZ USA-BÓL KIÁRAMLÓ ODA ÉS AZ AID FOR TRADE SEGÉLYEZÉS: A MOTIVÁCIÓK ÉS ÉRDEKEK ELEMZÉSE

A korábbi fejezetek segítségével feltártuk az USA segélyezési politikájával és motivációval, valamint az Aid for Trade kezdeményezés támogatási köreivel foglalkozó tanulmányok főbb megítélésait, megállapításait. A külföldön tapasztalható óriási érdeklődés következtében ugyanis *számos empirikus és leíró jellegű vizsgálat* született e témákban.³¹ A magyar szakirodalomban azonban egyelőre relatíve kevés tanulmányt (különösen empirikus vizsgálatot) találhatunk a két kérdéskörhöz.³² Mindezek ellenére a két kérdéskör *összevonásából* adódó átfogó elemzéssel szakirodalmi áttekintésünk során sem a külföldi, sem a magyar tanulmányok között nem találkoztunk. Jelen dolgozat ezt a még „*megválaszolatlan kérdést*” igyekszik feltárni a korábban ismertetett két szál összefonódásából eredő együttes empirikus vizsgálatával.

Vizsgálatunk során tehát a kutatást előkészítő elméleti háttér, valamint a gyűjtött adatok segítségével arra teszünk kísérletet, hogy feltárjuk azokat a tényezőket, melyek mind az USA-ból kiáramló ODA volumenére, mind az Aid for Trade kezdeményezésre jelentős hatással bírnak. Ezek alapján pedig *megvizsgáljuk, hogy az Aid for Trade program specifikus támogatási területeivel hozzáilleszthető-e az USA egyik legjelentősebb segélyezési rendszeréhez, a Hivatalos Fejlesztési Támogatáshoz, és a két segélyezési csatorna motivációi és érdekei milyen mértékben vannak összhangban.*

A fejezet első és második részében a vizsgálat során felmerülő legfőbb kérdésekkel és problémákkal, illetve azok *kezelési lehetőségeivel* foglalkozunk, továbbá bemutatjuk az elemzéshez használt *indikátorokat* és adatforrásokat is. A fejezet harmadik részében ismertetjük az alkalmazott *vizsgálati eljárásokat* és módszereket. A fejezet utolsó részében a kapott *eredményeket*, azok értékelését, és a valószínűsíthető következtetéseket, magyarázatokat részletezzük.

³¹ Az USA segélyezési kérdésköréről például Bovard (1986), Tarnoff és Nowels (2004), Brown és Tirnauer (2009), Fleck és Kilby (2010), Nunnankamp és Öhler (2011), Tarnoff és Lawson (2011), Advameg (2012), illetve az Aid for Trade-dal kapcsolatosan például Rodriguez és Rodrik (2001), Laird (2007), Helble, Mann és Wilson (2009), Hoekman és Wilson (2010), Natio (2010), Adhikari (2011), Cali és te Velde (2011).

³² Az általános segélyezés területén azonban megemlítendő Szent-Iványi (2009) tanulmánya, az Aid for Trade kapcsán pedig Udvari (2009, 2010, 2011) tanulmányai.

4.1. A vizsgálatot nehezítő tényezők

A dolgozat központi kérdéskörének empirikus vizsgálata során kezdetben több lehetőség is nyitva állt, az elérhető és megszerezhető adatok minősége és mennyisége azonban jelentős mértékben leredukálta a kínálgató lehetőségek számát.

Első lépésként a vizsgált sokaságot kellett meghatároznunk. Kezdetben úgy véltük, hogy az elemzésbe elegendő a 49 *legkevésbé fejlett országot* (Least Developed Countries – LDCs)³³ országot (ENSZ 2010) bevonni, hiszen mind az Aid for Trade, mind az ODA céltörekvéseiből kiindulva elsősorban ezen országok részesülnének a legnagyobb segélyezési arányban. Ezt a feltevést két ok miatt elvetettük. Egyrészt az elméleti áttekintés során megkérdőjeleződött, hogy csupán ezek az országok a valódi, elsődleges kedvezményezettek. Másrészt az adatok felkutatása során kiderült, hogy több LDC országról nem, vagy nem minden évben áll rendelkezésünkre kellő számú adat, így sok országot nem tudtunk volna bevonni a kutatásba, ami korlátozta volna a vizsgálat eredményességét, valóságtartalmát. Az eredményesség és megbízhatóság érdekében tehát arra a következtetésre jutottunk, hogy elemzésünket *kiterjesztjük* a Világbank által meghatározott alacsony, alsó közepes és felső közepes jövedelmű fejlődő országokra (Világbank 2012) is, hiszen az OECD ezen országokat tekinti jövedelem szempontjából az ODA-ra jogosult országoknak.

Az országok kiválasztása során azonban további nehezítő nehézségeket is ki kellett küszöbölnünk. Nehezítette a vizsgált országok meghatározásának a körét, hogy bár a segélyezéssel kapcsolatos adatok az OECD adatbázisban álltak rendelkezésre, az LDC, illetve a fejlődő országok listáját az ENSZ és a Világbank által használt definíció szerint határoztuk meg. A probléma kezelése érdekében az OECD ODA-ra jogosult országait vettük alapul (OECD 2012e), és azon fejlődő országokat, melyek a Világbank besorolása alapján már a magas jövedelmű országok csoportjába tartoznak (például Egyenlítői Guinea) nem vontuk be a vizsgálatba. Azon országokra sem terjesztettük ki az elemzést (az OECD segélyre feljogosító definíciójából kiindulva), melyek megfelelnek a jövedelemkategóriák szerinti

³³ Az ENSZ 2009 óta az alábbi kritériumok alapján határozza meg a legkevésbé fejlett országok körét (UN-OHRLLS 2011): Egyrészt az *alacsony jövedelemszint*, melyet az elmúlt három év átlagos egy főre jutó GNI alapján határoznak meg (905\$ alatt egyértelműen be-, 1086\$ fölött kikerülnek az országok). Másrészt a *humán tőke állapota*, melyet egy komplex mutató, a HAI (*Human Assets Index*) segítségével vizsgálnak. Harmadrészt a *gazdasági sebezhetőség foka*, melyet szintén egy komplex mutatóval (*Economic Vulnerability Index*, EVI) számszerűsítene.

besorolásnak, de tagjai az Európai Uniónak, vagy ha még nem tagok, az EU-hoz való csatlakozás dátuma már ismert (például Románia vagy Bulgária).

Tovább korlátozta a vizsgálatba bevonható államok körét az a tény, hogy az UNCTAD (2012) adatbázisában nem volt elérhető több olyan országra vonatkozóan adat, amelyek szerepelnek a Világbank (2012) listáján, továbbá az OECD (2012) adatbázisában rendelkezésre álltak volna az országokra vonatkozó további szükséges adatok. Ennek valószínűsíthető oka, hogy az OECD adatbázisában több olyan állam is szerepel, amely a Világbank szerint *nem minősül* önálló országnak (például Anguilla, amely az Egyesült Királyság egyik tengeren túli területének számít). Kiszűrtük továbbá azokat az országokat, melyek ugyan mind az OECD (2012) mind az UNCTAD (2012) adatbázisában szerepeltek, a Világbank (2012) besorolása szerint azonban nem esnek bele az alacsony, alsó közepes illetve felső közepes jövedelmű fejlődő országok körébe.

Annak ellenére, hogy a *jugoszláv utódállamok* is bevonhatóak lennének az elemzésbe a jövedelmi besorolás alapján, ennek ellenére Szerbiát, Montenegrót és Koszovót kihagyjuk a vizsgálatból. Problémás ugyanis a volt Jugoszlávia folyamatos széthullása miatt 2007-nél korábbi export és import adatokat találni és értelmezni. Koszovó esetében további érv, hogy számos fontosabb donor ország nem ismeri el önálló államként. A vizsgált országok körét az eddigiekben felsorolt problémák kiszűrése után *133 ország* alkotta (*1. melléklet*).

A vizsgálat előkészítési szakaszának következő állomását a *vizsgálni kívánt időszak* kijelölése jelentette. Eredeti elképzeléseink szerint a 2000 és 2010 közötti időszakra vonatkozóan elemeztük volna a szükséges adatokat, az Aid for Trade születését (2005) megelőző és követő időszakok vonatkozásában. Az OECD Creditor Reporting System adatbázisában (OECD 2012d) azonban az Aid for Trade és az ODA esetén is csak 2002-től találhatók adatok. A vizsgálódás időbeli keresztmetszetét tehát módosítottuk a 2002-2010-es időszakra.³⁴ A 2002-2010 közötti időszakot *három egyenlő szakaszra* bontva elemezzük (*2. táblázat*), melyet az elméleti áttekintés is indokol. Az első időszak ugyanis az Aid for Trade születése előtti, illetve a terrorizmus elleni harc kezdeti időszakainak hatását jeleníti meg (2002-2004). A második időintervallum az Aid for Trade kezdeményezés első éveinek eredményeit vázolja fel (2005-2007), a 2008-2010 közötti időszak pedig a globális pénzügyi válság kezdeti hatásait reprezentálja.

³⁴ Ez azzal is indokolható, hogy az Amerikai Egyesült Államok segélyezési politikája a korábban megismert szakirodalmak alapján (például Fleck és Kilby 2010, USAID 2012a) jelentősen megváltozott. A 2001-es terrortámadás utáni időszakok követően egy *új* segélyezési mechanizmus vette ugyanis kezdetét.

2. táblázat A vizsgált időszak kijelölésének meghatározása

Időszak	Mettől, meddig?	A segélyezéssel kapcsolatban mire ad választ?
1.	2002-2004	Az Aid for Trade születése előtti évek A terrorizmus ellenes harc kezdeti időszakának hatásai
2.	2005-2007	Az Aid for Trade kezdeményezés első éveinek hatása
3.	2008-2010	A globális pénzügyi válság hatása

Forrás: Saját szerkesztés

4.2. A felhasznált indikátorok

Az empirikus vizsgálat megvalósításának következő lépése a vizsgálandó *indikátorok* kiválasztása volt. A megfelelő mutatók meghatározása ugyanis elengedhetetlen a kutatási cél minél pontosabb és eredményesebb megválaszolásához. Az elemzésbe egyfelől azok a mutatók kerültek kiválasztásra, melyek az elméleti áttekintés során jelentős befolyással bírtak a segélyek allokálásával kapcsolatban, másfelől azok, melyekről úgy véltük, hogy befolyásolhatják az USA-ból kiáramló segélyek volumenét. A kiválasztott 15 *ismérvet* három kategória szerint csoportosítottuk: metrikus változók, kategoriális és dummy változók, valamint külön kezeltük az Aid for Trade mérésére szolgáló indikátort. Az ismérvek esetében a 2. táblázatban jelölt időszakokhoz képest a segélyezési adatok kivételével a legtöbb esetben az egy évvel korábbi adatokat vettük figyelembe (például a 2002-2004-es időszak kapcsán a 2001-2003-as időszak adatait vettük figyelembe).

4.2.1. A metrikus változók

Az elemzésbe bevont indikátorok közül az alábbi ismérvek sorolhatók a metrikus változók csoportjába:

1. *Az Amerikai Egyesült Államokból a vizsgált országok felé áramló Hivatalos Fejlesztési Támogatás (ODA) volumene.* Ez az indikátor tekinthető (az Aid for Trade adatokhoz hasonlóan) elemzésünk egyik legfontosabb változójának, hiszen az USA-ból kiáramló ODA-t vettük az Amerikai Egyesült Államok segélyezési kiadásainak eredőjeként. Vizsgálatunk központi kérdésköréből kiindulva legfőbb célunk, hogy bebizonyítsuk azt a felvetést, mely szerint hasonló tényezők befolyásolják az USA-ból kiáramló ODA és Aid for Trade segélyeket, ezért ennek

az indikátornak a vizsgálata nélkülözhetetlen az elemzés szempontjából. A szükséges adatokat az OECD (2012) adatbázisából nyertük.

2. *Az Amerikai Egyesült Államok és a fogadó ország közötti kereskedelem volumene (külön export és import bontásban).* Az indikátor kiemelt fontossága az Aid for Trade kereskedelembővítést elősegítő céljából adódik. Kimura és Todo (2010) vizsgálata is arra az eredményre jutott, hogy a kapott segélyek nagysága szignifikánsan befolyásolja a két ország közötti gazdasági kapcsolatot. Az export és az import adatokhoz az UNCTAD (2012) adatbázisából jutottunk hozzá. Fontos megjegyeznünk, hogy a pontosabb eredmények érdekében az egyes vizsgálati időszakokhoz az egy évvel korábbi adatok átlagának hatásait rendeltük hozzá. (A vizsgálat első, 2002-2004 közötti időszakához a 2001-2003 közötti adatokat vettük tehát alapul!)
3. *A GDP értéke a vizsgált országokban.* A bruttó hazai termék a piac nagyságának mérésére alkalmas egyik eszköz. Az indikátor célja, hogy feltárja, vajon a fogadó ország piacának nagysága hatással van-e a beáramló segélyekre. Elemzésünkben a GDP *folyó áras* értékét vettük figyelembe, elsősorban azért, mert mind az Aid for Trade-re, mind az ODA-ra vonatkozóan csak 2005-ös áron számolt adatokhoz tudunk volna hozzáférni, ugyanakkor az UNCTAD csak 2008-as áron számolt adatokat szolgáltat. Az eltérésből kifolyólag célszerűbb a *nominális értékeket* használni. A GDP-ben bekövetkezett változások hatásának pontosabb vizsgálata érdekében az egyes időszakok kezdetét egy évvel korábbra helyeztük az eredetileg vizsgált időszakokhoz képest.
4. *Az egy főre jutó GDP a vizsgált országokban.* Az előbbi indikátor módosítása, melynek célja, hogy feltárhassuk, vajon az USA segélyezési döntéseit befolyásolja-e az adott ország fejlettségi szintje. Az adatokhoz szintén az UNCTAD (2012) adatbázisából jutottunk hozzá. A változások hatásának pontosabb vizsgálata érdekében az előző pontban leírtak alapján jártunk el.
5. *Bukott állam index (Failed State Index).* A mutató arról szolgáltat információt, hogy egy adott ország milyen társadalmi, gazdasági vagy politikai nyomással találkozik. Bukott államnak tekinthető például Szomália, hiszen az országnak *nincs* olyan konkrét központi hatalma, ami az állam teljes területére kiható főhatalmat gyakorolna. Minél magasabb a mutató értéke, annál kedvezőtlenebb folyamatok zajlódhatnak le az adott országban (Foreign Policy 2012). Az index alapján besorolt vizsgált országok bukott államiséga vajon hatással van a segélyezésére?

6. *Korrupciós index* (Corruption Perception Index). Az indikátor megmutatja, hogy egy adott ország állami szektorában mennyire van jelen a korrupció, azaz egy adott ügy elintézéséhez milyen arányban szükséges a korrupció intézményével élni. A mutató 0 és 10 közötti értéket vehet fel. Minél kisebb ez az érték, annál magasabb a korrupció szintje. Vizsgálatunk szempontjából érdekes lehet annak megismerése, hogy az USA segélyezéssel kapcsolatos döntéseinél szerepet játszik-e az a tény, hogy a beérkező segélyek a korrupció nyomán esetleg nem érnek célba. Az adatokat a Transparency International (2012) oldaláról nyertük.
7. *Az Amerikai Egyesült Államoktól való távolság*. A korábbi időszakokban valószínűsíthető volt, hogy minél messzebb van két ország egymástól, annál kevésbé valószínű, hogy valamilyen szempontból kapcsolatba kerülnek egymással. Habár a globalizáció következtében a távolság ma már nem okoz gondot, a nyújtott segélyek ellenőrzésében, nyomon követésében továbbra is veszélyforrást jelent. Érdekes tehát megvizsgálni, hogy az adott ország USA-tól mért földrajzi távolsága befolyással van-e az adott országba irányuló segélyek nagyságára. Az adatokat a CEPII (2012)³⁵ adatbázis szolgáltatta.
8. *Az AIDS-hez köthető halálesetek száma*. Az ismerv azt mutatja meg, hogy az adott országban hozzávetőlegesen mekkorára tehető az AIDS-ben elhunytak száma. Elméleti áttekintésünk során több kutató vélt szignifikáns befolyást felfedezni a témával kapcsolatosan (például Nunnankamp és Öhler 2011). Így tehát az AIDS megléte, mint motivációs faktor értelmezhető. A mutató alapján nem találtunk minden országra elérhető adatokat, azonban a minta elemszáma továbbra is nagynak tekinthető (n=100). Az utolsó vizsgált évre (2010) vonatkozóan az adatbázisokban még nem álltak rendelkezésre adatok, ezért a harmadik időszakhoz kapcsolható adat a 2008-2009-es évek egyszerű számtani átlagából adódik. Az adatokat a WHO (2012) adatbázisából töltöttük le.
9. *Változás az AIDS-hez köthető halálesetek számában*. A korábbi fejezetekben több szakirodalom arról számolt be, melyek szerint a segélyezés következtében pozitív változás állt be az AIDS-hez köthető halálesetek számában. A mintába továbbra is a 8. pont (nagy elemszámú) országait vontuk be. A változások hatásának pontosabb vizsgálata érdekében az egyes időszakok kezdetét egy évvel korábbra helyeztük az eredeti időszakokhoz képest. A változás mértékének megállapítása az

³⁵ A CEPII adatai az ortodromikus távolságot jelölik, ami „a földfelszín x és y pontja közötti legrövidebb távolság, amit Föld felszínén a két pontot összekötő főkör mentén mérnek” (Udvari 2012, 146. o.).

időszak végi számadatok időszak eleji adatok kivonásával adódott. A szükséges adatok a WHO (2012) adatbázisából álltak rendelkezésre.

4.2.2. A kategoriális és dummy változók³⁶

Az elemzésbe bevont indikátorok másik fő csoportját az alábbi kategoriális és dummy változók jelentik:

1. *A vizsgált ország tagja-e az LDC országbesorolásnak.* Az ismérvhez két értéket rendeltünk: 0 = az adott ország nem tagja az LDC csoportnak, 1 = az adott ország tagja az LDC csoportnak. Az Aid for Trade fejlődő, de leginkább a legkevésbé fejlett országok megsegítésének célrendszere alapján az indikátor elengedhetetlen részét képezi az empirikus elemzésnek.
2. *A vizsgált ország melyik világbanki jövedelmi kategóriába tartozik.* Ebben az esetben az indikátorhoz három értéket rendeltünk hozzá: 1 = alacsony jövedelmű ország, 2 = alsó közép jövedelmű ország, 3 = felső közép jövedelmű ország. Fontos látnunk, hogy a jövedelmi kategóriák vajon befolyással bírnak-e az USA-ból kiáramló segélyekre, vagy irreleváns a recipiens országok minősítése.
3. *Van-e a vizsgált országnak tengerpartja (landlocked).* A mutató 0 értéke azt mutatja, hogy az adott ország rendelkezik tengerparttal (nem landlocked), az 1 pedig ennek ellenkezőjét. Több kutatás szerint a tengerpartok léte óriási mértékben csökkenti a szállítási költségeket, mely ezáltal elősegíti a gazdaság növekedését (Radelet és Sachs 1998).
4. *Az adott országban volt-e katonai konfliktus a vizsgált időszakban.* Szakirodalmi áttekintésünk alapján több kutató álláspontja, hogy a konfliktusok léte alapvetően befolyásolja a segélyek allokálását (Balla és Reinhardt 2004). Az indikátor szerepeltetése tehát hozzásegíthet az elemzés céljának megvalósításához. A mutató értéke 1, ha a vizsgált időszakban legalább egy évben katonai konfliktus állt fent az adott országban, illetve 0, ha a vizsgált időszakban nem vett részt katonai konfliktusban az adott ország. Az adatokhoz a UCDP/PRIO (2011) adatbázisán keresztül férünk hozzá.

³⁶ Azon változókat nevezzük *dummy* változóknak, amelyek két kimenetet vesznek fel. A kódolást tehát megvalósíthatjuk a 0 és az 1 értékekkel.

5. *A vizsgált ország szövetségese-e az Amerikai Egyesült Államoknak.*

Az ismervhez két értéket rendeltünk hozzá: 0 = az adott ország nem szövetségese az USA-nak, 1 = az adott ország szövetségese az USA-nak. Lényeges szempont lehet ugyanis a segélyek allokálásában az USA-val való szövetségi lét. Vajon több segélyben részesülnek-e azok az országok, akik az USA-val valamilyen szövetségi viszonyban állnak, vagy más módon segíti őket?

Az 5. indikátor alá tartozó országok meghatározása során azonban több probléma is adódott. Nem található ugyanis olyan hivatalos, megbízható forrás, ahol teljeskörűen meg lennének határozva azok az országok, melyek az USA szövetségesei. A szövetségi lét definiálása során el kellett döntenünk, mely országokat is soroljuk be ebbe a csoportba. További szempont az indikátor meghatározásának nehézségében, hogy a világ legtöbb országa *valamilyen* szálon fűződik az USA-hoz, és sokszor nem választhatóak el teljes bizonyossággal a gazdasági és katonai kapcsolatok. Empirikus vizsgálatunkhoz azonban az USA katonai szövetségeseit igyekeztünk felkutatni. Dolgozatunkban tehát azokat az országokat tekintjük az Amerikai Egyesült Államok szövetséges országának, melyeknek a vizsgált időszakban (2002-2010):

1. hatályban lévő kölcsönös védelmi egyezményük (Mutual Defense Agreement) volt az USA-val (Vaughn 2007),
2. tagsággal rendelkezik egy katonai megállapodásban (ANZUS és Öthatalmi Védelmi Intézkedések), melyben szintén tag az USA (External Affairs 1997, A. T. Carlyle 2007),
3. NATO tagország (NATO 2009),
4. *nem* NATO EU tagország (Howort 2009),
5. részt vesz a NATO Tagsági Akcióterv programban (NATO 2012),
6. NATO tagságon kívüli főbb szövetséges³⁷ (globalsecurity.org),
7. tagja a Brit Nemzetközösségnek (Egyesült Királyság Hivatalos Oldala 2012),
8. területén az Egyesült Államoknak katonai bázisa van (usa.gov 2012),
9. önálló országok, melyek szabad társulásban állnak az USA-val³⁸ (nationatlas.gov),
10. egyéb szempontból kulcsfontosságú partnereknek tekinthetők³⁹ (Vaughn 2007).

³⁷ Az USA kormánya nevezi ki ezeket az országokat. Olyan nemzetek kapják meg ezt a címet, akik közeli szövetségesei az USA-nak, de nem tagjai a NATO-nak. Nem jelent egyértelműen kölcsönös védelmi megállapodást, de lehetősége van bizonyos hadászati célú segítségre, mint védelmi célt szolgáló javak vásárlása vagy közös hadgyakorlatok.

³⁸ Több ország is döntött már úgy, hogy társul az USA-val (például Palau), azonban mi csak azon országokat vontuk be a vizsgálatba, amelyek *katonailag* is együttműködnek az USA-val.

A szakirodalom áttekintése során nyilvánvalóvá vált, hogy a vizsgált országok jelentős hányada egynél több szálon fűződik az USA-hoz, azonban vizsgálatunk szempontjából ezt nem tekintettük relevánsnak. A 2. melléklet alapján átfogó képet kaphatunk az Amerikai Egyesült Államok szövetségeseiről, egyes helyeken azonban nem teljes a felsorolás. Az empirikus vizsgálatunk szempontjából a felsorolt országok közül csak azokkal foglalkoztunk, melyek szerepelnek az általunk vizsgált országok csoportjában. Ezeket az országokat *dőlt* betűvel jelöltük a melléklet táblázatában.

4.2.3. Az Aid for Trade mérésére szolgáló indikátor

Külön érdemes részleteznünk vizsgálatunk egyik alapvető indikátorának (az ODA mellett), az USA-ból kiáramló Aid for Trade-nek a sajátosságait. Az ismervhez szükséges adatokat az OECD (2012d) adatbázisból nyertük. *Az említett adatbázisban azonban nem lehetséges kifejezetten az Aid for Trade nagyságára vonatkozó közvetlen adatokhoz hozzáférni.* A felmerülő problémát úgy kezeltük, hogy az OECD által megadott *útmutatás* értelmében ki tudtuk választani azokat a szükséges segélyezési szektorokat, melyek Aid for Trade típusú segélynek minősülnek (OECD 2012d, Udvari 2012). Ezek alapján az alábbi 12 szektort soroljuk az Aid for Trade segélyezés keretei közé (az egyes támogatási területek szerint csoportosítva):

1. Kereskedelempolitika és szabályozás támogatási területe: *kereskedelempolitika és szabályozások*
2. Kereskedelemfejlesztés támogatási területe: *banki és pénzügyi szolgáltatások, üzleti és egyéb szolgáltatások*
3. Kereskedelemmel összefüggő infrastruktúra támogatási területe: *szállítás és raktározás*
4. Termelési kapacitás kiépítésének támogatási területe: *energia, mezőgazdaság, erdőgazdálkodás, halászat, ipar, ásványkincsek és bányászat*
5. Kereskedelemhez szorosan kapcsolódó, alkalmazkodást elősegítő hiánypótlások támogatási területe: *kommunikáció*
6. Az egyéb kereskedelemmel összefüggésbe hozható igények támogatási területe: *turizmus*

³⁹ Például a Kínai Népköztársaságot ellenőrizendő, a térségbeli béke fenntartása vagy információgyűjtés érdekében fennálló katonai jellegű szövetségek.

Az adatok feldolgozása során az USA-ból az egyes országok felé (külön-külön) kiáramló, előbbi csoportosítás szerint vett segélyek összegeit meghatároztuk az adatbázisból, majd ezeket a már bemutatott időszakonkénti felosztásnak megfelelően *összeadtuk és átlagoltuk*.

4.3. A vizsgálat módszertana

Empirikus vizsgálatunkkal célunk, hogy a kutatást előkészítő elméleti háttér, valamint a gyűjtött adatok segítségével *statisztikailag* megvizsgáljuk azt, hogy az Aid for Trade program specifikus támogatási területei ellenére is hozzáilleszthető-e az USA egyik legjelentősebb segélyezési rendszeréhez, a Hivatalos Fejlesztési Támogatáshoz.

Ennek megvalósítása érdekében kétféle statisztikai módszert alkalmaztunk: elsőként *egyutas-varianciaanalízist*, majd *korrelációs számítást*.⁴⁰

Az ismérvek között fellépő kapcsolati lehetőségek közül *sztochasztikus* kapcsolatokat⁴¹ feltételezve vizsgálati lépéseink során megállapítottuk, hogy van-e szignifikáns kapcsolat a kiválasztott változók között, és ha van, akkor milyen erős. Elemzésünk első fázisában az egyes időszakok Aid for Trade és USA-ból származó ODA nagyságát befolyásoló tényezőit vizsgáltuk. A felhasznált ismérvek egy része kategoriális (első változó), másik része pedig metrikusak változó volt (második változó), így a *vegyes* kapcsolatok⁴² elemzésére alkalmas varianciaanalízist alkalmaztunk. „A varianciaanalízis (Analysis Of Variance =ANOVA) a magyarázó modellek közé tartozik, és egy olyan elemzési módszer, amely egy (vagy több) független változó hatását vizsgálja egy (vagy több) függő változóra” (Sajtos-Mitev 2007, 164. o.). A vizsgálatunk során, az ANOVA elemzés alkalmazási területének megfelelően, több független mintára vonatkozóan végeztük el a várható értékek összehasonlítását. Az elemzések kapcsolatvizsgálatai során a *nullhipotézis*⁴³ (H_0) szerint a csoportképző, azaz kategoriális változó szignifikánsan nem befolyásolja a mennyiségi változót (probléma felismerése). Az elemzési eljárás alapja a *variancia-*

⁴⁰ A szignifikanciaszint értéke minden elvégzett vizsgálat esetében 5 százalék.

⁴¹ Sztochasztikus kapcsolatok esetén az egyik ismerv biztosan hatással van a másikra, de nem determinálja azt. Létezik még továbbá determinisztikus (függvényszerű) kapcsolat, ahol az egyik ismerv egyértelműen meghatározza a másik változót, illetve független kapcsolattípus is, amelynek esetében a változóknak nincs hatása egymásra.

⁴² A sztochasztikus kapcsolatok főbb típusai: két kategoriális változó között asszociáció, két (vagy több) metrikus változó között korreláció, két metrikus változó sorrendjével kapcsolatos rangkorreláció, illetve a vegyes kapcsolat.

⁴³ A hipotézisvizsgálatok során a felállított tézisek helyességét vizsgáljuk véletlen mintákra vonatkozóan. Ezt a felállított, és igazolni/cáfolni kívánt tézist hívjuk nullhipotézisnek.

dekompozíció alkalmazása, azaz a teljes eltérés-négyzetösszeg külső- és belső eltérés-négyzetösszegekre való felbontása.

$$\text{A külső eltérés-négyzetösszeg: } SSK = \sum_{j=1}^k \sum_{i=1}^{n_j} (\bar{x}_j - \bar{x})^2 = \sum_{j=1}^k n_j (\bar{x}_j - \bar{x})^2,^{44}$$

$$\text{a belső eltérés-négyzetösszeg: } SSB = \sum_{j=1}^k \sum_{i=1}^{n_j} (x_{ij} - \bar{x}_j)^2 = \sum_{j=1}^k SS_j = \sum_{j=1}^k (n_j - 1) s_j^2. ^{45}$$

A teljes eltérés-négyzetösszeg tehát: $SST = SSB + SSK$.

A hipotézisvizsgálatok elemzési lépéseinek megfelelően kiválasztottuk a szükséges *F-próba*függvényt:

$$F = \frac{\frac{SSK}{k-1}}{\frac{SSB}{n-k}},$$

ahol k a csoportok számát, n az elemszámot jelenti.

A próbafüggvény alkalmazásánál figyelembe vettük az *alkalmazási feltételek* teljesülését, elsőként azt, hogy a függő változó normális eloszlású legyen minden egyes csoportban (Kolmogorov-Smirnov teszt alkalmazása). Második lépésként a variancia-homogenitás⁴⁶ teljesülését vizsgáltuk a Levene-teszt segítségével. Amennyiben ez a feltétel nem teljesült, Welch-teszttel végeztük el az elemzést. Amennyiben a kapcsolat szignifikáns⁴⁷ volt, további lépésként megvizsgáltuk, hogy milyen *erős* (H) és mekkora a modell *magyarázó* ereje (H^2). A magyarázóerő (varianciahányados) megmutatja, hogy a kategoriális ismerv hány százalékban magyarázza a mennyiségi ismerv szórásnégyzetét. Az erősséget mérő H mutató a H^2 négyzetgyöke.

$$H^2 = \frac{SST - SSB}{SST} = \frac{SSK}{SST}$$

A varianciaanalízist igénybe vevő vizsgálatok elvégzése után, elemzési munkánk második fázisában, a *metrikus* ismérvek közötti kapcsolatok elemzésére helyeztük a

⁴⁴ $\bar{x}_j$ a csoportok átlagai, $\bar{x}$ a főátlag, n_j a csoportok elemszáma.

⁴⁵ x_{ij} az adott csoport adott osztályának elemszáma, SS_j pedig az adott csoport belső szórása.

⁴⁶ „A variancia-homogenitás vagy más néven szóráshomogenitás azt jelenti, hogy a függő változónak azonos szórással kell rendelkeznie a független változó különböző szintjei mellett” (Sajtos-Mitev 2007, 166. o.).

⁴⁷ Varianciaanalízis esetén, amennyiben a nullhipotézis elvetettük, Post Hoc tesztel meg lehet vizsgálni, hogy miért is bukott el. Vizsgálataink során azonban ezt az eljárást nem alkalmaztuk, ugyanis a módszer alkalmazási feltétele legalább *három* változó megléte.

hangsúlyt. Megvizsgáltuk, hogy az egyes időszakok Aid for Trade és ODA összegeire, mely metrikus változók voltak szignifikáns hatással. A sztochasztikus kapcsolatok erre alkalmas típusát, a korrelációs számítást, azon belül pedig a páronkénti korrelációt (korrelációs mátrix)⁴⁸ választottuk, hiszen „a korrelációs számítás a változók közötti lineáris kapcsolat szorosságának és irányának leírására szolgál” (Sajtos-Mitev 2007, 204. o.).

Lineáris korrelációs számításnál elsőként a *lineáris korrelációs együtthatót* kell meghatároznunk:

$$r_{xy} = \frac{C_{xy}}{\sigma_x \sigma_y},$$

ahol C_{xy} mennyiségi ismérvek kovarianciája, σ_x és σ_y a két ismerv szórása.

Ezután a megfelelő *próbafüggvény* segítségével meghatároztuk a lineáris korreláció mértékét:

$$t = \frac{r_{xy} \sqrt{n-2}}{\sqrt{1-r_{xy}^2}},$$

ahol n a minta elemszáma, r_{xy} az előbbieken kiszámolt lineáris korrelációs együttható.

A statisztikai vizsgálathoz szükséges műveleteket és számításokat a *Microsoft Excel* és az *SPSS 20.0* programok segítségével, azok adatelemzési eljárásaival végeztük el.

4.4. A vizsgálat eredményei

Az elvégzett vizsgálatok eredményeit az előbbieken ismertetett statisztikai eljárásoknak megfelelően két külön részre bontva mutatjuk be. Elsőként a varianciaanalízis, azt követően pedig a korrelációs számítás eredményeit részletezzük.

4.4.1. Varianciaanalízis

Empirikus vizsgálatunkat hat ANOVA teszt elemzésével kezdtük, melyek segítségével a 4.2.2. fejezet részben ismertetett kategoriális változók közül próbáltuk kiszűrni azokat,

⁴⁸ A korreláció több viszonyításban is vizsgálható, például páronkénti-, többszörös- és kanonikus korrelációként.

melyek az egyes időszaki USA-ból kiáramló Aid for Trade és ODA nagyságát szignifikánsan befolyásolják. Ebből adódóan a vizsgálatok során a metrikus változók minden esetben az adott időszaki Aid for Trade (továbbiakban AfT) és ODA összegek lesznek, a kategóriális változók azonban tesztenként változnak.

Az első varianciaanalízis az adott időszaki AfT-re és ODA-ra, valamint a fogadó ország USA-val kapcsolatos szövetségi állapotára vonatkozott az alábbi feltevésekkel:

H_0 : A fogadó ország USA-val kapcsolatos szövetségi állapota szignifikánsan *nem* befolyásolja az egyes időszakok USA-ból származó AfT és ODA összegek nagyságát.

H_1 : Az egyes időszakok USA-ból kiáramló AfT és ODA összegét szignifikánsan befolyásolja a fogadó országok USA-val fennálló szövetségi kapcsolata.

Az első varianciaanalízis eredményeit a 3. táblázat tartalmazza. Ennek alapján megállapítható, hogy mind az AfT-re, mind az ODA-ra vonatkozóan a teszt szignifikanciaszintjének értéke nagyobb, mint 0,05, ezért 5 százalékos szignifikanciaszint mellett a nullhipotézist minden esetben elfogadjuk, azaz *a fogadó országok USA-val való szövetségi viszonya szignifikánsan nem befolyásolja az egyes időszaki AfT és ODA nagyságát egyik vizsgált időszakban sem*. Alesina és Dollar (1998) vizsgálataival tehát ellentétes megállapításra jutottunk, hiszen a szerzők véleménye szerint mind a szövetségi lét, mind a gyarmati múlt meghatározó faktor a segélyek odaítélésében.

3. táblázat A szövetségi lét hatása az USA-ból kiáramló Aid for Trade és ODA nagyságára az egyes időszakokban

	USA AfT 2002-2004	USA AfT 2005-2007	USA AfT 2008-2010	USA ODA 2002-2004	USA ODA 2005-2007	USA ODA 2008-2010
ANOVA sig.	0,845 (0,797)*	0,892 (0,783)*		0,563 (0,420)*	0,956 (0,799)*	
Welch-teszt sig.			0,433 (0,011)*			0,561 (0,048)*

(*) A varianciahomogenitás szignifikancia értéke. Amennyiben kisebb, mint 0,05 a Welch-teszt eredményét kell figyelembe venni az ANOVA értékei helyett.

Forrás: Saját számítás

A második varianciaanalízis a fogadó országok vizsgált időszakbeli fegyveres konfliktusaira, és az egyes időszaki USA-ból származó AfT és ODA összegére vonatkozik. A felvetett hipotéziseink:

H₀: A fogadó ország vizsgált időszakban fennálló fegyveres konfliktusai szignifikánsan *nem* befolyásolják az egyes időszakok USA-ból érkező AfT és ODA összegek alakulását.

H₁: Az egyes időszakok USA-ból kiáramló AfT és ODA összegét szignifikánsan befolyásolja a fogadó országok vizsgált időszakbeli fegyveres konfliktusai.

Az eredmények alapján elmondható, hogy habár a 2002-2004, illetve a 2005-2007 közötti időszakban a fegyveres konfliktus meglete szignifikánsan nem befolyásolta az USA-ból származó AfT és ODA összegeket, addig a 2008-2010 közötti összegek volumenére már (5%-os szignifikanciaszint mellett) szignifikáns hatással volt (4. táblázat).

4.táblázat A fegyveres konfliktusok hatása az USA-ból kiáramló Aid for Trade és ODA nagyságára az egyes időszakokban

	USA AfT 2002-2004	USA AfT 2005-2007	USA AfT 2008-2010	USA ODA 2002-2004	USA ODA 2005-2007	USA ODA 2008-2010
Welch- teszt sig.	0,146 (0,001)*	0,102 (0,000)*	0,043 (0,000)*	0,056 (0,000)*	0,064 (0,000)*	0,018 (0,000)*

()* A varianciahomogenitás szignifikancia értéke. A szignifikancia érték minden esetben kisebb, mint 0,05 így a Welch-teszt eredményét kell minden esetben figyelembe venni.

Forrás: Saját számítás

A szignifikáns befolyás erősségéről az 5. táblázat alapján nyilatkozhatunk. A 2008-2010 közötti USA AfT-t 6,4 százalékban magyarázhatjuk a fegyveres konfliktus meglétével, a fennmaradó 93,6 százalék más figyelembe nem vett tényezőkkel, illetve a véletlennel magyarázható. A változók között gyenge kapcsolat van (8,7 %). A 2008-2010 közötti időszakra vonatkozóan az USA ODA-t azonban 25,4 százalékban magyarázhatjuk a fogadó országokban fellelhető fegyveres konfliktussal, a fennmaradó 74,6 százalékot azonban más figyelembe nem vett tényezőkkel, illetve a véletlennel magyarázhatjuk. A két változó között közepesnél gyengébb erősségű kapcsolat van (29,6 %).

5.táblázat A fegyveres konfliktus és az USA-ból kiáramló Aid for Trade és ODA kapcsolatának erőssége és magyarázó ereje

	H2 (magyarázó erő) ⁴⁹	H (kapcsolat erőssége)
2008-2010 USA AfT	6,4 %	0,087
2008-2010 USA ODA	25,4 %	0,296

Forrás: Saját számítás

Balla és Reinhardt (2004) kutatásai is kiemeli a konfliktusok létének fontosságát a segélyek odaítélésében. A szerzőpáros következtetései szerint azonban a konfliktusok léte *csökkenti* a támogatások mértékét, a vele szomszédos országét viszont növeli annak érdekében, hogy a konfliktusok, és azok hatása ne gyűrűzzön tovább. A 2008-2010-re vonatkozó vizsgálatunk alapján azonban azt állíthatjuk, hogy a konfliktusok megléte szignifikáns befolyással bír a segélyek allokálása szempontjából.

A harmadik varianciaanalízis során felvetett hipotéziseink:

H₀: A fogadó ország adott kontinensen való elhelyezkedése szignifikánsan *nincsen* hatással az adott időszaki USA AfT és ODA összegekre.

H₁: A fogadó ország meghatározott kontinensen való elhelyezkedése szignifikáns hatással van az USA-tól kapott időszaki AfT és ODA volumenre vonatkozóan.

A vizsgálat következtetéseit a 6. táblázat tartalmazza. Öt százalékos szignifikanciaszint mellett a nullhipotézist elvetettük, azaz *szignifikáns kapcsolat van* a kontinensen való elhelyezkedés és az adott időszaki USA AfT, illetve USA ODA között, a változók között a kapcsolat azonban gyenge erősségű. Szakirodalmi áttekintésünk alapján megállapíthatjuk, hogy Harrigan és Wang (2011) kutatásaival azonos eredményre jutottunk, hiszen a szerzőpáros következtetései szerint is fontos jelentősége lehet az országok kontinensen való elhelyezkedésnek, mint geopolitikai fekvésnek a segélyek odaítélésében.

⁴⁹ A magyarázó erő akkor tekinthető statisztikailag is elfogadható értéknek, ha min. 80%-os értéket mutat. Bár a fegyveres konfliktus szignifikáns hatással van az 2008-2010 időszaki összegekre vonatkozóan, a magyarázó erő azonban nem közelíti meg a 80%-os értéket. A továbbiakban tehát csak akkor közöljük a magyarázó erőt számszerűen, ha annak értéke eléri a min. 80%-os küszöbértéket.

6.táblázat A kontinens szerinti elhelyezkedés hatása az USA-ból kiáramló Aid for Trade és ODA összegekre az egyes időszakokban

	USA AfT 2002-2004	USA AfT 2005-2007	USA AfT 2008-2010	USA ODA 2002-2004	USA ODA 2005-2007	USA ODA 2008-2010
Welch- teszt sig.	0,008 (0,019)*	0,012 (0,011)*	0,000 (0,004)*	0,020 (0,013)*	0,002 (0,014)*	0,000 (0,002)*

()* A varianciahomogenitás szignifikancia értéke. A szignifikancia érték minden esetben kisebb, mint 0,05 így a Welch-teszt eredményét kell minden esetben figyelembe venni.

Forrás: Saját számítás

A *negyedik varianciaanalízis* során kategoriális változónak a fogadó országok tengerparttal való rendelkezését jelöltük meg. Feltételezhető ugyanis, hogy a tengerparttal rendelkező országok gazdasága és kereskedelmi kapacitása, továbbá annak kiépítése könnyebben és nagyobb hatékonysággal fejleszthető ott, ahol lehetőség van kikötők építésére. A felállított hipotézisek az alábbiak:

H₀: A fogadó ország tengerparttal való rendelkezése szignifikánsan *nincsen* hatással az adott időszaki USA AfT és ODA összegekre.

H₁: Az egyes időszakok USA-ból kiáramló AfT és ODA összegét szignifikánsan befolyásolja a fogadó országok tengerparttal való rendelkezése.

Az elemzés eredményeinek adatai alapján megállapíthatjuk, hogy ötszázalékos szignifikanciaszint mellett a nullhipotézist *elfogadjuk*, azaz a tengerparttal való ellátottság *nem játszik szerepet* az USA-ból kiáramló AfT és ODA segélyekre egyetlen vizsgálati időszakban sem (7. táblázat). Érdekes ellentmondás tapasztalható a szakirodalom erre vonatkozó részeivel, hiszen Radelet és Sachs (1998) és Bearce et al. (2010) kutatásaival is ellentétes eredményre jutottunk. A szerzők ugyanis a tengerpart létének fontosságát hangsúlyozták az USA-ból kiáramló segélyek elosztásával kapcsolatban.

7.táblázat A fogadó ország tengerparttal való ellátottságának hatása az USA-ból kiáramló Aid for Trade és ODA nagyságára az egyes időszakokban

	USA AfT 2002-2004	USA AfT 2005-2007	USA AfT 2008-2010	USA ODA 2002-2004	USA ODA 2005-2007	USA ODA 2008-2010
ANOVA sig.	0,859 (0,549)*	0,924 (0,964)*	0,245 (0,150)*	0,788 (0,511)*	0,968 (0,782)*	0,242 (0,225)*

(*) A varianciahomogenitás szignifikancia értéke. Mivel minden esetben nagyobb, mint 0,05 (varianciahomogenitás teljesül), így minden egyes vizsgálatnál az ANOVA táblát kellett alapul venni.

Forrás: Saját számítás

Empirikus vizsgálatunk *ötödik varianciaanalíziséhez* kategoriális változóként a fogadó országok világbanki jövedelmi besorolását választottuk, hiszen a kevésbé fejlett országokba több segélynek kellene áramolnia az egyes segélyezési programok *céljainak* pontos ismerete alapján. Az elemzés felvetett hipotézisei:

H₀: A fogadó ország világbanki jövedelmi besorolása szignifikánsan *nem* befolyásolja az egyes időszakok USA-ból származó AfT és ODA összegek alakulását.

H₁: Az egyes időszakok USA-ból kiáramló AfT és ODA összegét szignifikánsan befolyásolja a fogadó országok világbanki jövedelmi csoportosítása.

A teszt eredményei alapján, ötszázalékos szignifikanciaszint mellett a hullhipotézist elfogadtuk, azaz *nincs* szignifikáns kapcsolat a változók között (8. táblázat). Annak ellenére tehát, hogy az Aid for Trade-del foglalkozó korábbi tanulmányok eredményei szerint a gazdagabb országokba kevesebb AfT segélynek kellene áramolnia (azaz szignifikáns kapcsolat van a jövedelmi csoport és az AfT mennyisége között), ezt az összefüggést jelen tanulmány nem támasztja alá.

8.táblázat A fogadó ország világbanki jövedelmi besorolásának hatása az USA-ból kiáramló Aid for Trade és ODA nagyságára az egyes időszakokban

	USA AfT 2002-2004	USA AfT 2005-2007	USA AfT 2008-2010	USA ODA 2002-2004	USA ODA 2005-2007	USA ODA 2008-2010
ANOVA sig.	0,509 (0,157)*	0,456 (0,260)*	0,191 (0,056)*	0,503 (0,184)*	0,340 (0,111)*	
Welch- teszt sig.						0,0502 (0,047)

(*) A varianciahomogenitás szignifikancia értéke. Amennyiben kisebb, mint 0,05 a Welch-teszt eredményét kell figyelembe venni az ANOVA értékei helyett.

Forrás: Saját számítás

Empirikus elemzésünk első részének utolsó, *hatodik varianciaanalíziseként* kategoriális változónak az LDC minősítést jelöltük meg. Feltevésünk szerint ennek a változónak a vizsgálata kulcsfontosságú, hiszen az Aid for Trade központi célja a fejlődő, de különösen a legkevésbé fejlett országok kereskedelmi fejlesztése, támogatása. A felállított hipotézisek az alábbiak:

H₀: A fogadó országok LDC besorolása szignifikánsan *nem* befolyásolja az egyes időszakok USA-ból származó AfT és ODA segélyek nagyságát.

H₁: Az egyes időszakok USA-ból kiáramló AfT és ODA összegét szignifikánsan befolyásolja a fogadó országok LDC minősítése.

Az eredmények ismeretében ötszázalékos szignifikanciaszint mellett a nullhipotézist elfogadjuk, azaz *nincs* szignifikáns kapcsolat az LDC besorolás és az adott időszaki USA AfT és ODA között. Ez a tény azonban alapjaiban kérdőjelezi meg az Aid for Trade eredeti célkitűzéseinek megvalósulását, hiszen a segélyekből nem azok az országok részesülnek leginkább, amelyeknek a prioritások értelmében részesülnie kellene.

9.táblázat A fogadó ország LDC besorolásának hatása az USA-ból kiáramló időszaki AfT és ODA nagyságára

	USA AfT 2002-2004	USA AfT 2005-2007	USA AfT 2008-2010	USA ODA 2002-2004	USA ODA 2005-2007	USA ODA 2008-2010
ANOVA sig.	0,413 (0,200)*	0,638 (0,496)*	0,444 (0,254)*	0,581 (0,316)*	0,799 (0,604)*	0,272 (0,157)*

(*) A varianciahomogenitás szignifikancia értéke. Mivel minden esetben nagyobb, mint 0,05 (varianciahomogenitás teljesül), így minden egyes vizsgálatnál az ANOVA táblát kellett alapul venni.

Forrás: Saját számítás

Összességében tehát megállapíthatjuk, hogy empirikus elemzésünk első részének eredményei a szakirodalmi megállapításoktól több ponton *eltér*. Alesina és Dollar (1998) vizsgálatai alapján a gyarmati múlt és a szövetséges lét jelentősen befolyásolja a segélyek áramlásának alakulását. Vizsgálataink megállapításai azonban ennek ellenkezőjét támasztják alá. Elemzési munkánk szerint a változók között nem mutatható ki szignifikáns kapcsolat. Az eltérés *vélhető* indokai közül fontos kiemelnünk, hogy Alesina és Dollar (1998) nem célirányosan az USA-val foglalkozott, továbbá eltérő időszakra vonatkozóan elemezték az adatokat. További lényeges megállapítás, hogy az Amerikai Egyesült Államok segélyezési politikájában a 2001-ben bekövetkezett terrortámadás után *lényeges fordulat* állt be, melynek következtében új prioritások kerültek a segélyezés előterébe.

A vizsgált országokban fellelhető fegyveres konfliktussal kapcsolatban e kutatás megállapításai részben *szembehelyezkedik* a szakirodalomban ismertetett álláspontokkal. Balla és Reinhardt (2004) ugyanis arra a következtetésre jutott, hogy a segélyek volumene csökken a fegyveres konfliktusba keveredett országok esetében, a segélyezési „hangsúly” pedig ezen országok szomszédjaira helyeződik át. A konfliktus léte tehát befolyásolja a nemzetközi támogatások áramlását. Vizsgálatunk eredményei alapján azonban nem állítható teljes bizonyossággal a konfliktusok segélyek allokálását befolyásoló hatása, hiszen csupán a harmadik időszakra (2008-2010) vonatkozóan mutattunk ki szignifikáns befolyást, habár a magyarázó erő nem éri el a statisztikailag megbízható szintet (az Aid for Trade esetében 6,4%, az Hivatalos Fejlesztési Támogatás kapcsán 25,4%).

A geopolitikai helyzet tanulmányozása Harrigan és Wang (2011) vizsgálatával *megegyező* megállapításokra vezetett. A szerzők szerint az USA a többi országhoz viszonyítva több figyelmet fordít a fogadó országok földrajzi fekvésére, valószínűleg politikai, biztonsági vagy stratégiai okokból. Dolgozatunk eredményei alapján is belátható, hogy a földrajzi fekvés szignifikáns hatással van a segélyek elosztására minden egyes vizsgálati időszakra vonatkozóan.

A tengerparttal rendelkező országok segélyezési tendenciáinak vizsgálata során a korábbiakban ismertetett Radelet és Sachs (1998) kutatási eredményeitől *eltérő* megállapításokra jutottunk. A szállítási költségek csökkentése, a tengeri kikötők gazdasági növekedést generáló hatása ugyanis tanulmányunk alapján nem befolyásolja a segélyek elosztásának mértékét.

A vizsgált országok LDC besorolását és világbanki minősítését elemző varianciaanalízisek eredményei végezetül rávilágítottak az Aid for Trade célkitűzéseinek, és azok megvalósítására tett lépések *ellentmondásosságára*. Annak ellenére, hogy a fejlődő, de

leginkább legkevésbé fejlett (LDC) országok megsegítése az elsődleges cél, az elemzés adatai nem támasztják alá az országminősítés segélyezést szignifikánsan befolyásoló hatását.

A megismert szakirodalmakkal és célkitűzésekkel szemben mutatkozó ellenmondások és megegyezőségek ellenére sem szabad azonban megfeledkeznünk vizsgálatunk eredeti céljáról. A dolgozat nem az ellentmondások lehetséges magyarázatainak feltárására, illetve az azonosságok igazolására törekszik, hanem az érdekek és a motivációk összeegyeztethetőségének, harmonizációjának a feltérképezésére.

4.4.2. Korrelációs számítás

Empirikus elemzésünk második részében a 4.2.1. fejezettrészben ismertetett változókkal kapcsolatban azt vizsgáljuk, hogy mely metrikus tényezők lehetnek szignifikáns hatással a mintánkba bekerült 133 fogadó ország egyes időszakok USA-ból kiáramló Aid for Trade és ODA összegeik volumenére (időszakonként és támogatási formánként külön-külön). Ennek érdekében végeztük el korrelációs számításunkat a Pearson-féle lineáris korrelációs együttható⁵⁰ kiszámításának segítségével. Fontos azonban felhívni a figyelmet, hogy a korrelációs számítás *nem* ok-okozati összefüggéseket tár fel, mindösszesen a két változó közötti kapcsolat erősségét és irányát adja meg. A kapott eredményeket tehát kellő körültekintéssel kell kezelnünk és értelmeznünk.

A felvetett hipotézisek (a lineáris korrelációs együttható kiszámítását követően) minden egyes vizsgált metrikus változó esetén ugyanaz:

H_0 : Nincs szignifikáns kapcsolat az egyes időszakokban az USA-ból kiáramló Aid for Trade és ODA összegek, valamint az egyes vizsgálandó metrikus változók között.

H_1 : Szignifikáns kapcsolat van az egyes időszakokban az USA-ból származó Aid for Trade és ODA összegek és a vizsgált metrikus változó között.⁵¹

A páronkénti korrelációk (korrelációs mátrix) elvégzését követően a következő eredményekre jutottunk: a 10. táblázatban látható eredmények alapján a 2008-2010 közötti időszakban mind az USA-ból kiáramló Aid for Trade, mind az ODA összegére *szignifikáns* hatással bír a korábbi évek (2001-2003, 2004-2006, 2007-2009) GDP/fő értéke. A két változó

⁵⁰ A kapcsolatmérő mutató alkalmazási feltétele a linearitás.

⁵¹ A kapcsolat gyenge, közepes vagy erős, továbbá pozitív vagy negatív irányú lehet. Az egyes lehetőségek a lineáris korrelációs együttható értéke alapján adódnak.

között negatív irányú gyenge kapcsolat van, azaz az egy főre jutó GDP növekedésével csökken az adott országba irányuló segélyezési volumen. Ez az ötödik és hatodik varianciaanalízis fényében meglepő eredmény, hiszen sem a világbanki minősítés, sem az adott ország LDC besorolása nem volt szignifikáns hatással a segélyek áramlására egyik időszakra vonatkozóan sem. Korrelációs számításunkban azonban az egy főre jutó GDP növekedése (jövedelmi helyzet javulása) mégis szignifikáns kapcsolatot eredményezett a 2008-2010 vizsgálati időszakra. A felmerült ellentmondás alapján *vélelmezhető*, hogy a Világbank jövedelmi besorolásai nem kellő rugalmassággal változnak. A *nominális GDP* alakulása azonban már az utolsó időszakra sem eredményezett szignifikáns hatást a segélyek allokálását illetően.

10. táblázat Az egyes metrikus változók hatása az USA-ból kiáramló Aid for Trade és ODA összegére nézve az adott időszakokban

	2002-2004 USA Aft	2005-2007 USA Aft	2008-2010 USA Aft	2002-2004 USA ODA	2005-2007 USA ODA	2008-2010 USA ODA
távolság	0,005 (0,954)	0,013 (0,882)	0,070 (0,423)	0,023 (0,790)	0,032 (0,718)	0,089 (0,718)
2001-2003 GDP/fő	-0,085 (0,329)	-0,112 (0,198)	-0,183 (0,035)	-0,108 (0,214)	-0,126 (0,149)	-0,210 (0,015)
2004-2006 GDP/fő	-0,096 (0,273)	-0,121 (0,165)	-0,188 (0,030)	-0,115 (0,189)	-0,137 (0,117)	-0,217 (0,012)
2007-2009 GDP/fő	-0,096 (0,274)	-0,123 (0,158)	-0,182 (0,036)	-0,116 (0,183)	-0,141 (0,105)	-0,220 (0,011)
2001-2003 nom. GDP	-0,003 (0,973)	-0,012 (0,889)	-0,013 (0,879)	0,000 (0,997)	-0,015 (0,868)	-0,026 (0,765)
2004-2006 nom. DGP	-0,006 (0,947)	-0,013 (0,881)	-0,012 (0,880)	0,000 (0,996)	-0,016 (0,858)	-0,025 (0,776)
2007-2009 nom. GDP	-0,006 (0,942)	-0,014 (0,876)	-0,015 (0,868)	-0,003 (0,974)	-0,016 (0,854)	-0,026 (0,765)
2008-2010 Failed State Index	NA	NA	0,279 (0,002)	NA	NA	0,360 (0,000)
2008-2010 CPI	NA	NA	-0,175 (0,056)	NA	NA	-0,205 (0,024)
2001-2003 import	0,018 (0,834)	0,020 (0,819)	0,044 (0,618)	0,007 (0,940)	0,012 (0,894)	0,010 (0,906)
2004-2006 import	0,023 (0,795)	0,023 (0,792)	0,037 (0,670)	0,011 (0,900)	0,016 (0,852)	0,009 (0,914)
2007-2009 import	0,028 (0,752)	0,028 (0,752)	0,038 (0,667)	0,016 (0,859)	0,021 (0,807)	0,012 (0,892)
2001-2003 export	0,000 (0,998)	-0,004 (0,963)	0,003 (0,976)	-0,001 (0,987)	-0,004 (0,963)	-0,013 (0,886)
2004-2006 export	0,005 (0,956)	0,001 (0,994)	0,005 (0,957)	0,005 (0,956)	0,000 (0,998)	-0,008 (0,924)
2007-2009 export	0,011 (0,904)	0,005 (0,957)	0,006 (0,943)	0,011 (0,901)	0,004 (0,966)	-0,007 (0,934)

Megjegyzés: Az egyes cellák felső adatai a Pearson-féle korreláció értékeket mutatja, a zárójelben lévő szám adatok pedig a szignifikancia értékeket.

NA = az adott időszakra nem állt rendelkezésünkre megfelelő számú adathalmaz.

Forrás: Saját számítás

A fenti táblázat alapján látható, hogy az egyes országok *korruptió skálán* való elhelyezkedése a 2008-2010-es időszaki ODA volumenére vonatkozóan bír csupán szignifikáns befolyással. Ennek *valószínűsíthető* oka a segélyezési csatornák céljaiban keresendő. Az Aid for Trade célrendszere ugyanis legfőképp a kereskedelem élénkítésére irányul, melynek következtében speciális tényezőket tart relevánsnak, míg az ODA segélyezése egyre széleskörűvé válik, ezáltal figyelembe vesz további lehetséges faktorokat is.

Meglepő eredmény mutatkozik az egyes időszaki *export* és *import* adatok, valamint az USA-ból kiáramló időszaki Aid for Trade és ODA volumenek között, hiszen a változók között egyetlen időszakban sincs szignifikáns kapcsolat. A nem várt eredmény legfőbb oka az Aid for Trade segélyezési csatorna kereskedelemfejlesztéshez kapcsolódó speciális célkövetésében keresendő. A támogatási rendszer egésze ugyanis a fejlődő országok kereskedelmének fejlesztése és kiépítése köré csoportosul. Ennek ellenére a kereskedelem nagyságát mérő export és import adatok a segélyek allokálásában nem játszanak fontos szerepet. Ez a megállapítás alapjaiban rengeti meg az Aid for Trade sikerességéről és hatékonyságáról alkotott képet.

A 11. táblázat alapján fontos kiemelnünk, hogy az AIDS halálozások száma és/vagy a halálozások változása a 2005-2007-es, és a 2008-2010-es vizsgálati időszakokban szignifikáns befolyással bírtak az adott időszaki USA-ból kiáramló Aid for Trade és ODA segélyek alakulására. A legtöbb esetben a változók között pozitív irányú gyenge vagy közepes erősségű kapcsolat áll fenn. Azokba az országokba tehát, ahol több az AIDS-es halálesetek száma, több segély áramlik. Az adatokkal azonos megállapításra jutott szakirodalmi áttekintésünk során Nunnanekamp és Öhler (2011) vizsgálata is. A pozitív irányú kapcsolat jól magyarázható azzal a ténnyel, hogy a 2000-es évek második felétől célirányosan elkezdtek foglalkozni a járványok terjedésének megfékezésével, így például az USA a 2.2.1. fejezetben részletezett segélyezési költségvetésében külön jogcímen foglalkozik az egészség megőrzésével, fenntartásával kapcsolatos kiadásaiival.

11. táblázat Az AIDS halálozások hatása az adott időszaki ODA és Aid for Trade összegek alakulására

	2002-2004 USA Aft	2005-2007 USA Aft	2008-2010 USA Aft	2002-2004 USA ODA	2005-2007 USA ODA	2008-2010 USA ODA
2002-2004 AIDS halálozás	0,129 (0,201)	0,308 (0,002)	0,453 (0,000)	0,068 (0,501)	0,273 (0,006)	0,378 (0,000)
2005-2007 AIDS halálozás	0,128 (0,203)	0,302 (0,002)	0,441 (0,000)	0,071 (0,483)	0,266 (0,008)	0,362 (0,000)
2008-2009 AIDS halálozás	0,129 (0,201)	0,308 (0,002)	0,453 (0,000)	0,068 (0,501)	0,273 (0,006)	0,378 (0,000)
2001-2003 AIDS halálozás vált.	0,108 (0,286)	0,243 (0,015)	0,328 (0,001)	0,056 (0,580)	0,176 (0,081)	0,269 (0,007)
2004-2006 AIDS halálozás vált.	-0,032 (0,754)	-0,106 (0,296)	-0,181 (0,072)	0,019 (0,853)	-0,077 (0,444)	-0,200 (0,046)
2007-2009 AIDS halálozás vált.	-0,074 (0,464)	-0,213 (0,033)	-0,356 (0,000)	-0,015 (0,885)	-0,121 (0,229)	-0,331 (0,001)

Megjegyzés: Az egyes cellák felső adatai a Pearson-féle korreláció értékeket mutatja, a zárójelben lévő szám adatok pedig a szignifikancia értékeket.

NA = az adott időszakra nem állt rendelkezésünkre megfelelő számú adathalmaz.

Forrás: Saját számítás

Empirikus vizsgálatunk eddigiekben bemutatott eredményeit *összefoglalva* megállapíthatjuk, hogy az adott időszaki USA-ból kiáramló Aid for Trade és ODA segélyek allokálását a legtöbb esetben *ugyanazok* a tényezők befolyásolják. A varianciaanalízis elemzések eredményei teljesen megegyeznek, a korrelációs számítás adatai több, mint 80 százalékos egyezőséget mutatnak. Mindezek alapján tehát elmondhatjuk, hogy a tanulmány központi témájából kiindulva lehetőség nyílt kutatásunk célkitűzésének megválaszolására. Fontos *ismételten* kiemelnünk, hogy a dolgozat nem a felmerült ellentmondások lehetséges magyarázatainak feltárására, illetve a kimutatott azonosságok igazolására törekedett, hanem az érdekek és a motivációk összeegyeztethetőségének, harmonizációjának minél pontosabb *feltérképezésére*.

Az empirikus vizsgálatból nyert információk alapján tehát megállapíthatjuk, hogy az *Aid for Trade segélyezési program specifikus, kereskedelem-támogatási területei ellenére is hozzáilleszhető az USA egyik legjelentősebb segélyezési rendszeréhez, a Hivatalos Fejlesztési Támogatáshoz (ODA-hoz), hiszen a két csatorna motivációi és érdekei szinte teljes egészében összhangban vannak.* Tanulmányunk főcímének kérdésére – Egy érdek két irányból, vagy egy irányból két érdek? – a válasz: *egy érdek két irányból, azaz mind az ODA, mind az Aid for Trade támogatási rendszere ugyanakkor az érdekek a megvalósítását szolgálja az USA komplex segélyezési szempontrendszerében.*

5. ÖSSZEGZÉS

A globalizáció napjainkban rohamos mértékben terjed. Az egyre erőteljesebb kereskedelmi liberalizáció és multilaterális vámcsoökkentések mind hozzájárultak ahhoz, hogy napjainkban a tőke szabadon áramolhat a világ szinte bármely pontjára, számottevő megkötöttség nélkül. A világ gazdaság folyamatosan tágul, számos új ország kapcsolódik be a nemzetközi kereskedelembe. Az országok között a már korábban kialakult kölcsönös függések (interdependenciák) még erőteljesebbé váltak. Ennek következtében egyetlen láncszem „meghibásodása” is elegendő ahhoz, hogy egy-egy probléma a tovagyűrűző hatások következtében világméretű, globális jelleget öltjön. A tovagyűrűző hatások miatt kiemelten fontos foglalkozni a *fejlődő országokkal* is, hiszen problémáik a globalizáció közvetítő szerepe révén akár a mi gondunkká is válhatnak (például járványok terjedése). Napjainkban tehát az alacsony jövedelmű, fejlődő országok segélyezése egyre nagyobb mértékben határozza meg a világ működését.

Jelen dolgozat arra tett kísérletet, hogy megvizsgálja: vajon az Aid for Trade támogatási segélyprogram kereskedelem-specifikus támogatási területei ellenére is összeegyeztethető-e az USA egyik legjelentősebb segélyezési rendszerével, a Hivatalos Fejlesztési Támogatással (ODA-val), és hogy e két csatorna motivációi és érdekei mennyiben fedik egymást.

A kitűzött cél megvalósítását részben a szakirodalom, részben a statisztikai módszerek segítségével igyekeztünk elérni. Ennek érdekében munkánkat a nemzetközi és hazai szakirodalom áttekintésével kezdtük. Az *első fejezetben* a segélyezés általános keretei és tendenciáin túl meghatároztuk dolgozatunk központi kifejezésének, a *segélynek* a pontos definícióját. Kiemelt fontossággal tárgyaltuk tanulmányunk egyik alappilléret képző segélyezési csatornáját, a Hivatalos Fejlesztési Támogatás sajátosságait. A *második fejezet* segítségével az Amerikai Egyesült Államok segélyezési politikáját vettük górcső alá, részletesen bemutatva annak támogatási területeit és a segélyezési döntések motivációit. A 2013-as segélyezési évre vonatkozó költségvetés bemutatása lehetőséget adott, hogy mélyrehatóbban, összecszerően is beleláthassunk az USA segélyezési tendenciáiba. Az egyes célokra fordítani szánt összegek nagyságának megismerésével lehetővé vált az egyes prioritások komolyabb összehasonlítása, és a kezdeti, főbb összefüggések keresése is. Felvázoltuk, hogy a támogatásra szánt összegek milyen csatornákon (finanszírozási ügynökségeken) áramolhatnak a recipiens országok felé. A dolgozat *harmadik fejezetében* az

Aid for Trade kezdeményezés sajátosságait, specifikumait elemeztük. Bemutattuk a kezdeményezés célkitűzéseit (fejlődő, de legfőképpen a legkevésbé fejlett országok gazdasági növekedésének lehetőségeit), valamint a lehetséges támogatási területeket, prioritásokat is. A kezdeményezés *célzott* támogatási rendszere lehetőséget adott a feltételezhető gazdasági hatások vizsgálatának is. egységesnek.

A tanulmány céljának megvalósítása érdekében a szakirodalmi áttekintést követően empirikus vizsgálat végeztünk 133 ország bevonásával és 15 indikátor segítségével. A vizsgált időszakot (2002-2010) három részre bontottuk annak érdekében, hogy az egyes időintervallumok egy-egy kérdéskör köré csoportosuljanak. Az első időszak (2002-2004) az Aid for Trade születése előtti tendenciákat (és a terrorizmus elleni harc kezdetének hatásait) ábrázolta, a második időintervallumban (2005-2007) az Aid for Trade születése utáni segélyezésben bekövetkezett változásokat elemezhetjük, a harmadik vizsgálati időegységben (2008-2010) pedig a globális pénzügyi válság utáni kezdeti tendenciákat tártuk fel.

A vizsgálat első felében a felhasznált ismérvek egy része kategoriális, másik része pedig metrikus változó volt, ennek megfelelően a vegyes kapcsolatokra jellemző varianciaanalízis elemzési módszerét alkalmaztunk. Eredményeink szerint az adott időszaki USA-ból kiáramló ODA és Aid for Trade segélyek volumenét *teljes mértékben* ugyanazok a tényezők befolyásoltak, illetve nem befolyásolták. A vizsgálat második felében az egyes metrikus változók és az adott időszaki USA-ból kiáramló Aid for Trade, illetve ODA közötti kapcsolatot vizsgáltuk páronkénti korrelációs számítással. Az elemzés adatai alapján megállapíthattuk, hogy a legtöbb esetben szintén együttmozgás, illetve együtt nem mozgás tapasztalható a két segélyezési csatorna között.

További érdekesség a dolgozatban prezentált eredményekkel kapcsolatban, hogy az USA és az adott fogadó országok kereskedelmi volumene és kapott támogatásai között nem véltünk szignifikáns kapcsolatot felfedezni. Ez különösen annak tükrében meglepő, ha az Aid for Trade elsődleges céljával vetjük össze a kapott eredményeket. Az Aid for Trade középpontjában ugyanis a kereskedelem élénkítése, és ezáltal közvetett módon a gazdasági növekedés áll. Az a tény, hogy nem sikerült szignifikáns összefüggést felfedezni a kereskedelem volumene és az adott országba áramló segélyek között arra enged következtetni, hogy az USA nem feltétlenül a segélyezési szükségszerűség (altruizmus) függvényében osztja szét az Aid for Trade jogcím alá tartozó támogatásait. A fegyveres konfliktus megléte és az adott fogadó ország földrajzi, illetve geopolitikai fekvésének szignifikáns befolyása azonban annak a veszélyét hordozzák magukban, hogy az Egyesült

Államok (hasonlóan a hidegháború során tapasztaltakhoz) egyre kevésbé veszi figyelembe az adott ország érdekeit (például korrupció csökkentése, demokrácia elősegítése), és csupán saját öncélú tervei megvalósításra törekszik. Az USA segélyezési politikája mindezek ellenére rendkívül tudatos, mely számos összetevő által meghatározott.

A vizsgálat során felmerült „visszás” eredmények láttán azonban *fontos* megjegyeznünk, hogy a dolgozat *nem* az elemzés során a szakirodalomi eredményekkel szemben felmerült ellentmondások lehetséges magyarázatainak feltárására, illetve a kimutatott azonosságok igazolására törekedett, hanem az érdekek és a motivációk összeegyeztethetőségének, harmonizációjának minél pontosabb *meghatározására*.

Az empirikus elemzésből nyert adatok alapján megállapíthatjuk, hogy sikerült kutatásunk célkitűzését megválaszolni, hiszen belátható, hogy *az Aid for Trade segélyezési program specifikus támogatási területei ellenére is hozzáilleszthető az USA egyik legjelentősebb segélyezési rendszeréhez, a Hivatalos Fejlesztési Támogatáshoz (ODA-hoz), hiszen a két csatorna motivációi és érdekei szinte teljes egészében megegyeznek*. Dolgozatunk főcímének kérdésére a válasz tehát: *egy érdek két irányból*, hiszen mind az Aid for Trade, mind az ODA támogatási rendszere ugyanakkor az érdeknek a megvalósítását szolgálja az USA komplex segélyezési szempontrendszerében.

Összességében elmondható, hogy kutatási célunk elérése érdekében számos tényrt tártunk fel és több fontos megállapítást is tettünk. A téma ugyanakkor még koránt sem tekinthető lezártnak. Dolgozatunk céljának megvalósítása során az alkalmazott statisztikai adatelemzési eszközök segítségével megválaszoltuk a tanulmány fő felvetését, a megválaszolt kérdés azonban további ok-okozati kérdéseket vont maga után. A felhasznált statisztikai eszköztár ugyanakkor ok-okozati összefüggések feltárása már nem használható. Ezért kutatási munkánk folytatását képezheti az összefüggések mélyreható feltárása, a megválaszolatlan „miért” felkutatása. Érdekes lehet továbbá egyéb változókra (például az FDI áramlása és a segélyek közötti összefüggés) is kiterjeszteni a vizsgálódást.

IRODALOMJEGYZÉK

- Adhikari, R. (2011): Evaluating Aid for Trade, Effectiveness on the Ground, A Methodological Framework, SAWTEE, Kathmandu, *Issue Paper*, 2011/20, ICTSD
- Advameg (2012): Foreign Aid – Foreign aid’s critics.
Letölthető: <http://www.americanforeignrelations.com/E-N/Foreign-Aid-Foreign-aid-s-critics.html#b>. Letöltés ideje: 2012. 09. 28.
- Alberto, A. – Dollar, D. (1998): Who Gives Aid to Whom and Why?
Letölthető: http://www.stanford.edu/class/ips216/Readings/alesinadollar_98.pdf
Letöltési ideje: 2012.10.08.
- Ausztrál Nemzeti Egyetem (2012):
Letölthető: http://devpolicy.anu.edu.au/pdf/2011/20110207/ppp/Cate_Rogers_paper.pdf
Letöltés ideje: 2012.09.23.
- Az Egyesült Királyság Hivatalos Oldala (2012): The Queen and the Commonwealth.
Letölthető: <http://www.royal.gov.uk/monarchandcommonwealth/overview.aspx>.
Letöltés ideje: 2012. 10. 28.
- Bearce, D. H. – Finkel, S. E. – Pérez-Linán, A. S. – Rodríguez-Zependa, J. – Surzhko, L. (2010): Has Aid for Trade increased recipient exports? The impact of US AfT allocations 1999–2008.
Letölthető: <http://ssrn.com/abstract=1663325>. Letöltési ideje: 2012.08.15.
- Boone, P. (1996): Politics and the effectiveness of foreign aid. *European Economic Review*, 40, 289–329.o.
- Brown, K. – Tirnauer, J. (2009): Trends in U.S. Foreign Assistance over the Past Decade.
Letölthető: http://pdf.usaid.gov/pdf_docs/PNADQ462.pdf. Letöltés ideje: 2012.10.14.
- Burnside, C. – Dollar, D. (2000): Aid, policies, and growth. *American Economic Review*, 4, 847–868. o.
- Cali, M. – te Velde, D. W. (2011): Does Aid for Trade Really Improve Trade Performance? *World Development*, 5, 725-740. o.
- Carlyle, A. T. (2007): The Five Power Defence Arrangements: The Quiet Achiever. *Security Challenges*, 1, 79-96. o.
- CEPII (2012): Distances. Letölthető: <http://www.cepii.fr/anglaisgraph/bdd/distances.htm>.
Letöltés ideje: 2012.10.24.
- Collier, P. – Dollar, D. (2001): Can the World Cut Poverty in Half? How Policy Reform and Effective Aid can Meet International Development Goals. *World Development*, 11, 1792-1802. o.

- Dalgaard, C. J. – Hansen, H. –F. Tarp (2004): On the empirics of foreign aid and growth. *Economic Journal*, 114, 191–216. o.
- Department of State (2012): State and USAID. FY 2013 Budget.
 Letölthető: <http://www.state.gov/r/pa/prs/ps/2012/02/183808.htm>
 Letöltés ideje: 2012.10.21.
- Edwards, S. (1998): Openness, Productivity, and Growth: What do we really know? *The Economic Journal*, 447, 383-398. o.
- ENSZ (2010): List of Least Developed Countries. Letölthető: http://www.un.org/esa/policy/devplan/profile/ldc_list.pdf. Letöltés ideje: 2012.10.28.
- Ernst, G. (1994): Mik azok az NGO-k? *Parola*, 4, 1-6. o.
- Essex, J. (2008): Deservedness, development, and the state: Geographic categorization in the US Agency for International Development's Foreign Assistance Framework. *Geoforum*, 4, 1625-1636. o.
- External Affairs (1997): Security Treaty Between Australia, New Zealand and the USA [AZNUS]. Australian Government Publishing Service, Canberra. Letölthető: http://www.dfat.gov.au/geo/new_zealand/anzus.pdf. Letöltés ideje: 2012. 10. 26.
- Foreign Policy (2012): Failed State Index. Letölthető: <http://www.foreignpolicy.com>.
 Letöltés ideje: 2012.10.28.
- globalsecurity.org (2012): Major Non-NATO Ally (MNNA).
 Letölthető: <http://www.globalsecurity.org/military/agency/dod/mnna.htm>.
 Letöltés ideje: 2012. 10. 28.
- Greenbook (2010): Foreign Assistance Fast Fact: FY2010. Letölthető: <http://gbk.eads.usaidallnet.gov/data/fast-facts.html>. Letöltés ideje: 2012.09.24.
- Gunter, B. G. – van der Hoeven, R. (2004): The social dimension of globalization: A review of the literature, *International Labour Review*, 1-2, 7-43. o.
- Hansen, H. – Tarp, F. (2000): Aid effectiveness disputed. *Journal of International Development*, 12, 375–398.o.
- Helble, M. – Mann, C. – Wilson, J. S. (2009): Aid for Trade Facilitation. *Policy Research Working Paper*, 5064, The World Bank
- Hoekman, B. – Wilson, J. S. (2010): Aid for Trade: Building on Progress Today for Tomorrow's Future. *Policy Research Working Paper*, 5361, The World Bank
- Hoekstra, R. – Koopmann, G. (2010): Aid for Trade and the Political Economy of Trade Liberalization, *HWWI Research Paper*, 2-22. Letölthető: http://www.hwwi.org/uploads/tx_wilpubdb/HWWI_Research_Paper_2-22.pdf
 Letöltés ideje: 2012.09.08.

- Howes, S. – Otor, S. – Rogers, C. (2011): Is there a micro-macro paradox in international aid, or do the data deceive? Letölthető: http://devpolicy.anu.edu.au/pdf/2011/20110207/ppp/Cate_Rogers_paper.pdf. Letöltés ideje: 2012. 09.19.
- Howort, J. (2009): NATO and ESDP: Institutional Complexities and Political Realities. *Politique Étrangere*, 4, 95-106. o.
- Hutchinson, W.K. (2002): Does Ease of Communication Increase Trade? Commonality of Language and Bilateral Trade, *Scottish Journal of Political Economy*, 49, 544-556. o.
- Jensen, P. S. – M. Paldam (2003): Can the New Aid-Growth Models Be Replicated? Letölthető: <http://ideas.repec.org/p/aah/aarhec/2003-17.html>. Letöltési ideje: 2012.10.12.
- LaFranchi, H. (2010): Obama at UN summit: foreign aid is 'core pillar of American power'. The Christian Science Monitor, 2010-09-22. Letölthető: <http://www.csmonitor.com/USA/Foreign-Policy/2010/0922/Obama-at-UN-summit-foreign-aid-is-core-pillar-of-American-power>. Letöltés ideje: 2012. 09. 24.
- Laird, S. (2007): Aid for Trade: Cool Aid or Kool Aid, G-24. *Discussion Paper Series*, 48. Letölthető: http://unctad.org/en/docs/gdsmdpbg2420076_en.pdf Letöltés ideje: 2012.09.12.
- Mark McGillivray (2006): Aid Allocation and Fragile States *Discussion Paper 2006/ 01, UNU-WIDER*
- MCC (2012): Millenium Challenge Corporation. Letölthető: <http://www.mcc.gov/>. Letöltés ideje: 2012. 09. 25.
- Menyhárt, A. (2008): A külföldi működőtőke alakulása Magyarországon a rendszerváltás után. Letölthető: http://elib.kkf.hu/edip/D_14098.pdf. Letöltés ideje: 2012. 10. 30.
- MNB (2012): Amit a fizetési mérlegről tudni kell. Letölthető: <http://fma.mnb.hu/Altalanos-tudnivalok/Amit-a-fizetesi-merlegrol-tudni-kell>. Letöltés ideje: 2012. 10. 30.
- Moreira, E. P. (2010): Aid for Trade, Infrastructure, and the Growth Effects of Trade Reform. Issues and Implications for Caribbean countries. *Policy Research Working Paper*, 5265, The World Bank
- Morgenthau, H. (1962): Political theory of foreign aid. *The American Political Science Review*, 2, 301-309. o.
- Naito, T. (2010): Aid for Trade and Global Growth. Letölthető: http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1335615. Letöltés ideje: 2012.09.18.
- Nationatlas.gov (2012): Territorial Aquisitions of the United States. Letölthető: <http://nationalatlas.gov/mld/usacqp.html>. Letöltés ideje: 2012 10.26.

- NATO (2012): Membership Action Plan (MAP). Letölthető: http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_37356.htm. Letöltés ideje: 2012.10.28.
- OECD (2008): Is it ODA? Letölthető: <http://www.oecd.org/dac/aidstatistics/34086975.pdf>. Letöltés ideje: 2012.09.26.
- OECD (2012a): Development at a Glance. Letölthető: <http://www.oecd.org/dac/aidstatistics/aidstatisticsstatisticsbyregion2012aidatagance.htm>. Letöltés ideje: 2012.09.25.
- OECD (2012b): Development aid reaches an historic high in 2010. Letölthető: <http://www.oecd.org/dac/aidstatistics/developmentaidreachesanhistorichighin2010.htm>. Letöltés ideje: 2012. 09. 27.
- OECD (2012c): Net ODA in 2010. Letölthető: <http://webnet.oecd.org/oda2010/> Letöltés ideje: 2012.10.05.
- OECD Stat (2012d): OECD Statistics. Letölthető: <http://stats.oecd.org/> Letöltés ideje: 2012.10.05.
- OECD (2012e): DAC List of ODA Recipients. Letölthető: <http://www.oecd.org/dac/aidstatistics/daclistofodarecipients.htm> Letöltés ideje: 2012.10.31.
- Paragi, B. – Szent-Iványi, B. – Vári, S. (2007): Nemzetközi fejlesztési segélyezés tankönyv, 14.o., TeTT Consult Kft, Budapest
- Radelet, S. – Sachs, J. D. (1998): Shipping Costs, Manufactured Exports, and Economic Growth. Letölthető: <http://academiccommons.columbia.edu/catalog/ac%3A124167> Letöltési ideje: 2012.08.26.
- Radelet, S. (2006): A Primer on Foreign Aid. Letölthető: <http://www.cgdev.org/content/publications/detail/8846/> Letöltési ideje: 2012. 09.28.
- Rodriguez, F. – Danny Rodrik (2001), Trade Policy and Economic Growth: A Skeptics Guide to Cross-National Evidence. Letölthető: <http://www.nber.org/chapters/c11058.pdf> Letöltés ideje: 2012.09.12.
- Round, J. I. – Odedokun, M. (2003): Aid Effort and its Determinants, *Discussion Paper. 2003/03* World Institute for Development Economics Research
- Sajtos, L. – Mitev, A. (2007): *SPSS kutatási és adatkezelési kézikönyv*, Aliena Kiadó, Budapest
- Selaya, P. – Sunesen, E. R. (2012): Does Foreign Aid Increase Foreign Direct Investment? *World Development*, 11, 2155-2176. o.
- Simai, M. (2008): *A világgazdaság a XXI. század forгатagában*, Akadémiai Kiadó Budapest

- Szentes, T. (2002): A globalizációs folyamat kedvező és kedvezőtlen hatásai. *Magyar Tudomány*, 6, 708-719. o.
- Szent-Iványi, B. (2009): *A nemzetközi fejlesztési segélyezés hatékonysága*. Doktori értekezés, Budapesti Corvinus Egyetem, Budapest
- Tadasse, B. – Fayissa, B. (2009): Determinants of the Allocation of US Aid for Trade. Letölthető: http://frank.mtsu.edu/~berc/working/AFT_Manuscript_01_26_2009.pdf
Letöltési ideje: 2012.09.26.
- Transindex (2010): Változik az USA segélyezési stratégiája: ezentúl elszámoltat. Letölthető: <http://vilag.transindex.ro/?hir=13611>. Letöltés ideje: 2012. 09. 25.
- Transparency International (2012): Corruption Perception Index. Letölthető: http://www.transparency.org/policy_research/surveys_indices/cpi/2010/results.
Letöltés ideje: 2012.10.28.
- UCDP/PRIO (2011): UCDP/PRIO Armed Conflict Database. Letölthető: <http://www.pcr.uu.se/research/ucdp/datasets/>. Letöltés ideje: 2012. 10. 28.
- Udvari, B. (2009): World Trade Organization as a Development Institution? *Development and Finance*, 4, 72-81. o.
- Udvari, B. (2010): Aid for Trade. „Régi-új” fejlesztési eszköz az Európai Unióban. *Európai Tükör*, 6, 28-42. o.
- Udvari, B. (2011): Az Aid for Trade program és a legkevésbé fejlett országok: ki a fő kedvezményezett? *Külgazdaság*, 7-8, 33-55. o.
- Udvari, B. (2012): *Az Európai Unió nemzetközi fejlesztési politikájának értékelése: a kereskedelempolitikai eszközök adta lehetőségek*. Doktori értekezés, Szegedi Tudományegyetem, Szeged
- UNCTAD (2012): Aid for trade: a failing grade in LDCs? Letölthető: http://unctad.org/en/PublicationsLibrary/uxiiipb2012d2_en.pdf
Letöltés ideje: 2012.09.12.
- UN-OHRLLS (2011): Criteria for Identification of LDCs. Letölthető: <http://www.unohrlls.org/en/ldc/related/59>. Letöltés ideje: 2012.11.01.
- usa.gov (2012): Locating Military Installations. Letölthető: http://answers.usa.gov/system/selfservice.controller?CONFIGURATION=1000&PARTITION_ID=1&CMD=VIEW_ARTICLE&USERTYPE=1&LANGUAGE=en&COUNTRY=US&ARTICLE_ID=11535. Letöltés ideje: 2012.10.28.
- USAID (2008): Total Economic Engagement: U.S. Perspective on Foreign Aid and Development. *Working Paper*, 2008.12.02.
- USAID (2012a): USAID History. Letölthető: <http://www.usaid.gov/who-we-are/usaid-history>. Letöltés ideje: 2012. 09. 23.

- USAID (2012b): Foreign Assistance Fast Facts: FY2010. Letölthető: <http://gbk.eads.usaidallnet.gov/data/fast-facts.html>. Letöltés ideje: 2012.09.23.
- USAID (2012c): Data for Foreign Assistance Fast Facts: FY2010. Letölthető: http://gbk.eads.usaidallnet.gov/data/fast_facts_text_descriptions.html#chart1. Letöltés ideje: 2012.09.25.
- USAID (2012d): Who we are. Letölthető: <http://www.usaid.gov/who-we-are>. Letöltés ideje: 2012.09.24.
- USAID (2012e): Results and data. Letölthető: <http://www.usaid.gov/results-and-data>. Letöltés ideje: 2012.09.24.
- USODA (2012): U.S. ODA Summary Reports. Letölthető: http://usoda.eads.usaidallnet.gov/data/summary_reports.html. Letöltés ideje: 2012.09.27.
- Vaughn, B. (2007): U.S. Strategic and Defense Relationships in the Asia-Pacific Region. CRS Report for Congress. Letölthető: <http://www.fas.org/sgp/crs/row/RL33821.pdf>. Letöltés ideje: 2012.10.28.
- Vijil, M. – Wagner, L. (2012): Does Aid for Trade Enhance Export Performance? Investigating on the Infrastructure Channel. *The World Economy*, 7, 838-868. o.
- Vijil, M. –Huchet-Bourdon, M. –Le Mouël, C. (2011): Aid for Trade: A Survey, AFD *Working Paper 110*, Agence Française de Développement, 1-47. o.
- Világbank (2012): Country and Lending Groups. Letölthető: <http://data.worldbank.org/about/country-classifications/country-and-lending-groups>. Letöltés ideje: 2012. 10. 28.
- WHO (2012): Data Repository. Letölthető: <http://apps.who.int/gho/data/> Letöltés ideje: 2012. 11. 03.
- WTO (2006): Recommendations of the Task Force on Aid for Trade. Letölthető: http://www.wto.org/english/tratop_e/devel_e/a4t_e/aid4trade_e.htm. WT/AFT/1, World Trade Organization, Geneva. Letöltés ideje: 2010.10.19.
- WTO (2012): Aid for Trade. Letölthető: http://www.wto.org/english/tratop_e/devel_e/a4t_e/aid4trade_e.htm Letöltés ideje: 2012. 09. 20.

1. MELLÉKLET AZ EMPIRIKUS VIZSGÁLATBA BEVONT ORSZÁGOK LISTÁJA (1/4)

<i>Country</i>	<i>Ország</i>
Afghanistan	Afganisztán
Albania	Albánia
Algeria	Algéria
Angola	Angola
Antigua and Barbuda	Antigua és Barbuda
Argentina	Argentína
Armenia	Örményország
Azerbaijan	Azerbajdzsán
Bangladesh	Banglades
Belarus	Fehéroroszország
Belize	Belize
Benin	Benin
Bhutan	Bhután
Bolivia	Bolívia
Bosnia-Herzegovina	Bosznia-Hercegovina
Botswana	Botswana
Brazil	Brazília
Burkina Faso	Burkina Faso
Burundi	Burundi
Cambodia	Kambodzsa
Cameroon	Kamerun
Cape Verde	Zöld-foki Köztársaság
Central African Republic	Közép-afrikai Köztársaság
Chad	Csád
Chile	Chile
China	Kínai Népköztársaság
Colombia	Kolumbia
Comoros	Comore-szigetek
Congo, Dem. Rep.	Kongói Demokratikus Köztársaság
Congo, Rep.	Kongói Köztársaság
Costa Rica	Costa Rica
Cote d'Ivoire	Elefántcsontpart
Cuba	Kuba
Djibouti	Dzsibuti
Dominica	Dominikai Közösség
Dominican Republic	Dominikai Köztársaság
Ecuador	Ecuador
Egypt	Egyiptom
El Salvador	El Salvador

Forrás: UNCTAD (2012) alapján saját szerkesztés

1. MELLÉKLET AZ EMPIRIKUS VIZSGÁLATBA BEVONT ORSZÁGOK LISTÁJA (2/4)

<i>Country</i>	<i>Ország</i>
Eritrea	Eritrea
Ethiopia	Etiópia
Fiji	Fiji-szigetek
Gabon	Gabon
Gambia	Gambia
Georgia	Grúzia
Ghana	Ghána
Grenada	Grenada
Guatemala	Guatemala
Guinea	Guinea
Guinea-Bissau	Bissau-Guinea
Guyana	Guayana
Haiti	Haiti
Honduras	Honduras
India	India
Indonesia	Indonézia
Iran	Irán
Iraq	Irak
Jamaica	Jamaica
Jordan	Jordánia
Kazakstan	Kazahsztán
Kenya	Kenya
Kiribati	Kiribati
Korea, Dem. Rep.	Koreai Népi Demokratikus Köztársaság
Kyrgyz Republic	Kirgizisztán
Laos	Laosz
Lebanon	Libanon
Lesotho	Lesotho
Liberia	Libéria
Libya	Líbia
Macedonia, Former Yugoslav Republic	Macedón Köztársaság
Madagascar	Madagaszkár
Malawi	Malawi
Malaysia	Malajzia
Maldives	Maldív-szigetek
Mali	Mali
Marshall Islands	Marshall-szigetek
Mauritania	Mauritánia
Mauritius	Mauritius

Forrás: UNCTAD (2012) adatai alapján saját szerkesztés

1. MELLÉKLET AZ EMPIRIKUS VIZSGÁLATBA BEVONT ORSZÁGOK LISTÁJA (3/4)

<i>Country</i>	<i>Ország</i>
Mexico	Mexikó
Micronesia	Mikronéziai Szövetségi Államok
Moldova	Moldova
Mongolia	Mongólia
Morocco	Marokkó
Mozambique	Mozambik
Myanmar	Mianmar
Namibia	Namíbia
Nepal	Nepál
Nicaragua	Nicarauga
Niger	Niger
Nigeria	Nigéria
Pakistan	Pakisztán
Palau	Palau
Panama	Panama
Papua New Guinea	Pápua Új-Guinea
Paraguay	Paraguay
Peru	Peru
Philippines	Fülöp-szigetek
Rwanda	Ruanda
Samoa	Szamoa
Sao Tome and Principe	São Tomé és Príncipe
Senegal	Szenegál
Seychelles	Seychelle-szigetek
Sierra Leone	Sierra Leona
Solomon Islands	Salamon-szigetek
Somalia	Szomália
South Africa	Dél-afrikai Köztársaság
Sri Lanka	Sri Lanka
St. Lucia	Saint Lucia
St.Vincent and Grenadines	Saint Vincent és a Grenadine-szigetek
Sudan	Szudán
Suriname	Suriname
Swaziland	Sváziföld
Syria	Szíria
Tajikistan	Tadzsikisztán
Tanzania	Tanzánia
Thailand	Thaiföld
Timor-Leste	Kelet-Timor

Forrás: UNCTAD (2012) adatai alapján saját szerkesztés

1. MELLÉKLET AZ EMPIRIKUS VIZSGÁLATBA BEVONT ORSZÁGOK LISTÁJA (4/4)

<i>Country</i>	<i>Ország</i>
Togo	Togo
Tonga	Tonga
Tunisia	Tunézia
Turkey	Törökország
Turkmenistan	Türkmenisztán
Tuvalu	Tuvalu
Uganda	Uganda
Ukraine	Ukrajna
Uruguay	Uruguay
Uzbekistan	Üzbegisztán
Vanuatu	Vanuatu
Venezuela	Venezuela
Vietnam	Vietnam
Yemen	Jemen
Zambia	Zambia
Zimbabwe	Zimbabwe

Forrás: UNCTAD (2012) adatai alapján saját szerkesztés

2. MELLÉKLET AZ AMERIKAI EGYESÜLT ÁLLAMOK SZÖVETSÉGES ORSZÁGAI

<i>A szövetség alapja</i>	<i>Országok megnevezése</i>
ANZUS-paktum ⁵²	Ausztrália, Új-Zéland
Öthatalmi Védelmi Intézkedések	Egyesült Királyság, Ausztrália, Új-Zéland, <i>Malajzia</i> , Szingapúr
NATO tagállamok	<i>Albánia</i> , Belgium, Bulgária, Kanada, Horvátország, Csehország, Dánia, Észtország, Franciaország, Németország, Görögország, Magyarország, Izland, Olaszország, Lettország, Litvánia, Luxemburg, Hollandia, Norvégia, Lengyelország, Portugália, Szlovákia, Románia, Szlovénia, Spanyolország, Egyesült Királyság, <i>Törökország</i>
Közös védelmi megállapodás	Dél-Korea, <i>Fülöp-szigetek</i> , Japán, <i>Thaiföld</i>
Önálló államok szabad társulásban az USA-val	<i>Palau</i> , <i>Mikronézia</i> , <i>Marshall-szigetek</i>
Nem NATO EU tagok	Ausztria, Finnország, Svédország, Málta, Ciprus, Írország
NATO Tagsági Akcióterv program	<i>Montenegró</i> , <i>Bosznia-Hercegovina</i> , <i>Macedón Köztársaság</i>
NATO tagságon kívüli főbb szövetséges	<i>Argentína</i> , Ausztrália, Bahrain, <i>Egyiptom</i> , ⁵³ Izrael, Japán, <i>Jordánia</i> , Kuvait, <i>Marokkó</i> , Új-Zéland, <i>Pakisztán</i> , <i>Fülöp-szigetek</i> , <i>Thaiföld</i> , Dél-Korea, <i>Afganisztán</i>
Brit Nemzetközösség tagja	<i>Pápua Új-Guinea</i> , <i>Szent Vincent és a Grenadin-szigetek</i> , Tuvalu, <i>Salamon-szigetek</i> , <i>Saint Lucia</i> , <i>Belize</i> , <i>Grenada</i> , Barbados, <i>Bahama-szigetek</i> , <i>Antigua és Barbuda</i> , <i>Jamaica</i>
Területén katonai bázis található	<i>Egyiptom</i> , Izrael, <i>Jordánia</i> , <i>Marokkó</i> , <i>Mauritánia</i>
Egyéb kulcsfontosságú stratégiai partnerek	Szingapúr, Kínai Köztársaság, <i>India</i> , <i>Indonézia</i>

Forrás: Saját adatgyűjtés alapján saját szerkesztés

⁵² Az Amerikai Egyesült Államok, Új-Zéland és Ausztrália között megkötött háromoldalú védelmi egyezmény.

⁵³ Egyiptom helyzete az új, demokratikusan választott kormány megalakulása óta vitatott. Barack Obama amerikai elnök szerint az ország nem ellenség, de nem is szövetséges. Egyiptom 1989 óta tagja volt a NATO tagságon kívüli főbb szövetséges csoportnak.